

ΕΤΟΣ 72° • Ιανουάριος - Φεβρουάριος 2026 • Άρ. 673

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

-
- ▶ « Ό χρόνος στη ζωή και την ιστορία»
  - ▶ «Παγκόσμια Ήμέρα της Έλληνικής Γλώσσας»
  - ▶ «Καποδίστριας. Στη δίνη της “τραγικής ειρωνείας”»
  - ▶ « Άραγε, φταΐνε οί ανήλικοι;»

Περιεχόμενα

❖	‘Ο χρόνος στη ζωή και την ιστορία (ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΙΝΤΖΟΓΛΟΥ-ΑΜΑΣΛΙΔΟΥ).....	1
❖	Μιά Βραδιά στη Λέσχη του Χρόνου (ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ)	3
❖	‘Ο Καποδίστριας και οι ἄλλοι. Στη δίνη τῆς «τραγικῆς εἰρωνείας» (ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ)	5
❖	Ἄραγε, φταῖνε οἱ ἀνήλικοι; (ΕΛΕΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ)	15
❖	Χωρὶς βία ζὼν δὲν ὑπάρχει! (π. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗΣ)	17
❖	Τῆς μάνας ἢ ἀγκαλιά (ΑΝΘΟΥΛΑ-ΙΣΜΗΝΗ ΝΑΟΥΜΗ)	19
❖	Παγκόσμια Ἡμέρα τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας 9η Φεβρουαρίου (ANNA K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ).....	20
❖	Ἐκείνη τὴ χρονιά στὴ Σύρα (ταπεινὸ ἀφιέρωμα) (ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ).....	25
❖	Ἔηλα, νὰ πιοῦμε ἕναν καφέ... (ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ)	27
❖	Τὸ πρωτάναμμα τοῦ τζακιοῦ (ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ).....	29
❖	Ἡ μελέτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή (ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ ΚΟΤΤΟΜΑΤΗ-ΣΑΡΑΤΣΙΩΤΟΥ).....	36
❖	Παρέα μὲ τὸν ἑαυτό μου καὶ τὶς σκέψεις μου (ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ).....	40

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

Ἐκδότρια: «Χριστιανική Ἐνωσις Ἀκτῖνες»,
ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα
Τηλ. 210 6428331

Τιμὴ τεύχους 2,5€.

Ἐτήσια Συνδρομὴ: Ἐσωτερικοῦ 15€.

Ἐξωτερικοῦ: 30€.

Κύπρου: 20€.

Κυκλοφορεῖ ἀνά δύο μῆνες
μὲ 40 σελίδες.

- **Διευθυντὴς Σύνταξης:** Γιάννης Κ. Τσέντος,
Θεξινόνος 1, 166 74 Γλυφάδα
e-mail ἐπικοινωνίας: tsentosg@gmail.com
- **Τόπος ἔκδοσης:** Ἀθήνα
- **Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2026**
- **Δημιουργικὸ - Ἐκτύπωση:** «Λυχνία Α.Ε.»,
Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυθο Ἀχαρνῶν,
Τηλ. 210 3410436, www.lyhnia.com

Παρακαλοῦμε, ἀποστέλλετε τὶς συνεργασίες σας στὴ διεύ-
θυνση Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα.

Διατηροῦμε τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύουμε ἢ νὰ συντέ-
μνουμε κατὰ τὴν κρίση μας ὅποιοδήποτε χειρόγραφο. Χειρό-
γραφα δημοσιευμένα ἢ μὴ δὲν ἐπιστρέφονται.

‘Ο χρόνος στή ζωή και τήν ίστορία

Μόνιμος σύμβουλος τῆς μέρας μας, ὁ χρόνος, μυστηριώδης και πάνω ἀπό κάθε φαντασία, ντυμένος με πολύτιμο φιλοσοφικό ἔνδυμα... ἀπαιτεῖ αἰώνια ἐπιστημονική ἔρευνα. Ραδιοκύματα, ἀστρονομικά ρολόγια, τεράστια ραδιοτηλεσκόπια και ἀστρονομικά παρατηρητήρια, ὅλα εἶναι ταγμένα στήν ὑπηρεσία και τή μελέτη του.

Ἄλλα τί εἶναι ὁ χρόνος γιά τόν ἄνθρωπο; Γιά τόν ἐπιχειρηματία εἶναι χρῆμα, γιά τόν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσον προετοιμασίας γιά τήν ἄλλη ζωή, και γιά ὅλους τοὺς ἄλλους ἡ αἰτία τῆς γήρανσης και ὁ δαιμόνιος βασανιστής με τή νοσταλγία και τίς ἀναμνήσεις, τὰ φοβερά ὄπλα του.

Οἱ ἐπιστήμονες ἴνευ ὅτι τὰ πολλὰ μικρὰ παιδιά δέν ἔχουν συναίσθηση τοῦ χρόνου και ἐπίσης πιστεύουν ὅτι κατά τόν 8^ο π.Χ. αἰῶνα (τήν ἐποχή τῆς Ἰλιάδας) οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν σ' ἕνα περίεργο «ἄχρονο» παρόν, δηλαδή δέν εἶχαν «ίστορική αἴσθηση» τῆς ἀτομικῆς τους ζωῆς.

Τήν ἔννοια τοῦ χρόνου ἄρχισαν νά ἀντιλαμβάνονται οἱ μεγάλοι πολιτισμοί: τῶν Σουμερίων, τῶν Βαβυλωνίων και τῶν Αἰγυπτίων. Σιγά σιγά καθιερώθηκε τὸ ἡλιακὸ ἔτος τῶν 360 ἡμερῶν, που βέβαια βελτιωνόταν συνέχεια, μέχρι τήν τελική του μορφή, τὸ 1582, στὰ χρόνια του πάπα Γρηγορίου 13^{ου} (Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιο). Ὅστόσο, δέν μπορούμε νά μὴν ἀναφέρουμε ἐδῶ τὸν Βυζαντινὸ Νικηφόρο Γρηγορᾶ (1295-1359), μαθητὴ τοῦ Θεόδωρου Μετοχίτη, που ἀσχολήθηκε πρῶτος με τή μεταρρύθμιση τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα (με ἐντολή τοῦ αὐτοκράτορα), ἀνέπτυξε τή θεωρία του μπροστὰ στοὺς λόγιους τῆς Αὐλῆς, ἐπιδοκιμάσθηκε... ἄλλα τελικά γιά λόγους πολιτικούς ὁ αὐτοκράτορας δέν προώθησε τή μελέτη του. Ἀργότερα ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ', τὸ 1578, ἔμαθε, υἱοθέτησε και ἔβαλε σὲ ἐφαρμογή τὰ συμπεράσματα τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ.

Τὰ ρολόγια στὸ Βυζάντιο μπῆκαν νωρὶς στὰ ἀρχοντικά. Οἱ φτωχοὶ ὑπολόγιζαν τήν ὥρα ἀπὸ

τή σκιά και τὸ ἄλλημα τοῦ πετεινοῦ, ἐνῶ οἱ πλούσιοι μὲ τὶς κληψύδρες, τὶς ὑδραυλίδες, τὰ ὑδραυλικά καὶ τὰ ἠλιακὰ ρολόγια, ὅπως σὰ ἀρχαῖα χρόνια. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔφερε ἀπὸ τὴν Κύζικο ἕνα μεγάλο ρολοῖ καὶ τὸ ἔστησε σὲ εἰδικὸ πύργο στὸ forum. Τὸ πρῶτο μηχανικὸ ρολοῖ φτιάχθηκε στὴν Κίνα τὸ 725 μ.Χ. καὶ στηριζόταν στὸν «μηχανισμό διαφυγῆς». Ἀσημένιο καὶ χάλκινο ρολοῖ ἀναφέρει τὸν 10^ο αἰῶνα ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, καὶ βέβαια τὰ τυπικὰ τῶν μοναστηριῶν. Στὴν Ἁγία-Σοφία περιγράφεται ἀπὸ Ἄραβες περιηγητὲς

σκλάβοι του; Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ δυναμικὴ του ἀξία στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἐξέλιξη εἶναι τεράστια. Ἀτομικοὶ ἐπιστήμονες καὶ ἄλλοι σὲ μακρινὲς ἀποστολὲς στὸ διάστημα μεταχειρίζονται στὶς ἔρευνές τους τετράκις ἑκατομμυριοστὰ τοῦ δευτερολέπτου, καὶ ὁ χρόνος ἀποτελεῖ πιά τὸν πιὸ σημαντικό παράγοντα στὶς μελέτες τους.

Ἡ αἴσθηση τοῦ χρόνου γίνεται ἀντιληπτὴ στὸ σῶμα μας, ἀφοῦ στὸν ὑποθάλαμο τοῦ ἐγκεφάλου μας ὑπάρχει τὸ βιολογικὸ μας ρολοῖ, ποῦ συντονίζει βασικὲς λειτουργίες τοῦ σώματός μας.

Ὁ χρόνος δείχνει ὅτι κινεῖται πρὸς μία κατεύθυνση, κι αὐτὸ δὲν θὰ ἀλλιάξει ποτέ. Ἔτσι, τὸ πιὸ σοφὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ψάχνει τρόπο νὰ τὸν χειρισθεῖ καὶ νὰ τὸν ἀξιοποιήσει... καὶ ὄχι νὰ τὸν ἀκινητοποιήσει ἢ νὰ τὸν στρέψει πίσω. Ἄς τὸν ἀξιοποιήσει λοιπόν! Θὰ βγεῖ κερδισμένος καὶ θὰ διδαχθεῖ πολλὰ, ἀφοῦ, ὅπως λῆει ἕνας σοφός: «Ὁ χρόνος εἶναι ὁ καλύτερος δάσκαλος... ἀσκέτως ποῦ τελικὰ σκοτῶνει τοὺς μαθητές του»!

ρολοῖ μὲ 24 πορτοῦλες, ποῦ κάθε μιὰ ἀνοίγει στὴν ἀντίστοιχη ὥρα, πρόβαλλε μιὰ μορφή καὶ ξανάκλεινε, γιὰ νὰ ἐμφανιστεῖ μετὰ ἡ ἐπόμενη μὲ τὴ μορφή της. Τὸν 11^ο αἰῶνα ὁ Κινέζος Σοῦ Σόγκ ἔφτιαξε ἕνα τεράστιο ρολοῖ μὲ κινητήρια δύναμη τὸ νερό, ἐνῶ στὴν Εὐρώπη ἀναφέρεται μηχανικὸ ρολοῖ (clock) σ' ἕνα μοναστήρι στὴν Ἀγγλία, προορισμένο νὰ καλεῖ τοὺς μοναχοὺς στὴν προσευχὴ μὲ καμπάνα (glock)*. Ἀργότερα ὁ Γαλιλαῖος σκέφτηκε νὰ ἐνσωματώσει στὴν κατασκευὴ τὸ ἐκκρεμές, τὸ ὁποῖο μελετοῦσε, ἰδέα ποῦ ὀλοκλήρωθηκε μετὰ ἀπὸ 70 χρόνια.

Τὸ ρολοῖ μπαίνει συστηματικὰ στὴ ζωὴ μας ἀπὸ τὸν 17^ο αἰῶνα καὶ μὲ τὸν καιρὸ γίνεται μικρὸ καὶ φορητὸ (σὲ τσέπες καὶ γιλέκα), καὶ τελικὰ κατὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κυριαρχεῖ τὸ ρολοῖ χειρός. Σήμερα εἶναι ἡ ἐποχὴ ποῦ ἡ Seiko στὴν Ἰαπωνία (μέσα σ' ἕνα ἐργοστάσιο ποῦ καταλαμβάνει 18 στρέμματα καὶ ἔχει 1150 προγραμματισμένα ρομπὸτ ποῦ συναρμολογοῦν τὰ ξαρτήματα) παράγει κάθε 2 δευτερόλεπτα ἕνα ρολοῖ, ἀριθμὸ πολλὴ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι παράγει ὀλοκλήρη ἡ Ἑλβετία.

Ποῦ ὅμως μᾶς ὀδηγεῖ τὸ κυνήγι τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἐξάρτησή μας ἀπ' αὐτόν; Μήπως γίναμε

Μπορεῖ ὅμως ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξαλείψει τὴν αἴσθηση τοῦ χρόνου; Μπορεῖ νὰ ταξιδέψει στὸν χρόνο ἢ νὰ ἀντιστρέψει τὴ φορά του; Πόσοι δὲν θὰ θέλαμε νὰ γυρίσουμε πίσω, νὰ σβήσουμε τὰ λάθη (λόγια ἢ πράξεις), πόσοι δὲν θὰ θέλαμε νὰ ξαναγίνουμε παιδιὰ, νὰ καϊδέσουμε τοὺς ἀγαπημένους μας, νὰ ξαναβρεθοῦμε στὸ παιδικὸ μας δωμάτιο; Ὅμως ὁ χρόνος δείχνει ὅτι κινεῖται πρὸς μία κατεύθυνση, κι αὐτὸ δὲν θὰ ἀλλιάξει ποτέ. Ἔτσι, τὸ πιὸ σοφὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ψάχνει τρόπο νὰ τὸν χειρισθεῖ καὶ νὰ τὸν ἀξιοποιήσει... καὶ ὄχι νὰ τὸν ἀκινητοποιήσει ἢ νὰ τὸν στρέψει πίσω. Ἄς τὸν ἀξιοποιήσει λοιπόν! Θὰ βγεῖ κερδισμένος καὶ θὰ διδαχθεῖ πολλὰ, ἀφοῦ, ὅπως λῆει ἕνας σοφός: «Ὁ χρόνος εἶναι ὁ καλύτερος δάσκαλος... ἀσκέτως ποῦ τελικὰ σκοτῶνει τοὺς μαθητές του»!

* Θεωρεῖται ὅτι ἡ λέξη clock προήλθε ἀπὸ τὴ λέξη glock... δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καμπάνα ἐκείνου τοῦ ἱστορικοῦ μοναστηριοῦ.

Πηγές: Περιοδικὸ Γαῖοραμα, Διαδίκτυο, Ὅσα δὲν ἤξερα γιὰ τὸ Βυζάντιο (Δέσποινα Χίντζογλου-Αμασηίδου)

Μιά Βραδιά στη Λέσχη του Χρόνου

«Καλῶς τὸν καινούργιο!», ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ γεμάτη ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὴ γωνιὰ τῆς μεγάλης αἴθουσας, κοντὰ στὸ τζάκι.

Ὁ νεοφερμένος, πρὸς τὸν ὁποῖο ἀπευθυνόταν ἡ φωνή, ἔστρεψε τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ δεῖ ποῖος τὸν καλωσόριζε. Ἀναγνώρισε ἀπὸ μακριὰ ἐκεῖνον ποὺ εἶχε συναντήσει γιὰ μιὰ φευγαλέα στιγμή πρὶν ἀκριβῶς 365 μέρες, λίγο πρὶν τὸν ἀντικαταστήσει πάνω στὴ Γῆ. Ἦταν ὁ ἄμεσος προκάτοχός του, γνωστὸς μὲ τὸν ἀριθμὸ 2025 μ.Χ. Τοῦ χαμογέλασε καὶ προχώρησε πρὸς τὸ μέρος του τείνοντας τὸ χέρι. Οἱ ἄλλοι παρόντες στὴ Λέσχη τοῦ Χρόνου κούνησαν τὰ κεφάλια σ' ἓνα χαιρετισμὸ γεμάτο κατανόηση: ἡ εἴσοδος ἐνὸς νέου μέλους στὴ συντροφιά τους ἦταν μιὰ διαδικασία γνωστὴ στοὺς παλαιότερους, ποὺ ὅμως ποτὲ δὲν ἔχανε τὸ ἐνδιαφέρον της. Ἄλλωστε, πάντα κάτι διαφορετικὸ ἔφερνε σ' ἓνα χῶρο ὅπου ὁ χρόνος μὲ τὴ συμβατικὴ ἔννοια δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Ὁ 2025 μ.Χ. ἔσφιξε τὸ χέρι τοῦ 2026 καὶ τοῦ ἔδειξε τὴ διπλὴν πολυθρόνα. Ἐκεῖνος κάθισε καὶ ἤπλωσε τὰ πόδια του πρὸς τὸ τζάκι. Κοίταξε τὸν συνομιλητὴ του καὶ χαμογέλασε πάλι μὲ ἀμχανία, χωρὶς νὰ ἀνοίξει τὸ στόμα του. Ἐκεῖνος φρόντισε νὰ τὸν βγάλει ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση.

«Ἐξέρω ἀκριβῶς πῶς αἰσθάνεσαι», εἶπε. «Ἄς ἀρχίσω ἐγώ. Ἔτυχε νὰ ἀκούσεις ἐκεῖ στὴ Γῆ τὴν

ἐκφραση “Βάζω μέσα σειρά”; Τὴ λῆγανε στὸν στρατό, ὅταν ὑποδέχονταν μιὰ καινούργια σειρά στρατευσίμων. Τότε οἱ προηγούμενοι θεωροῦσαν ὅτι “πάλιωσαν”. Μεγάλη ὑπόθεση! Τοὺς ἔδινε τὸ “δικαίωμα” νὰ ταλαιπωροῦν κάποιους νεώτερους, γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ἄχτι τους. Μικρότητες ἀνθρώπινες! Ὡστόσο, κάπως ἔτσι αἰσθάνομαι κι ἐγὼ τώρα ποὺ ἦρθες. Μέχρι αὐτὴ τὴ στιγμή, ἤμουν ὁ νεώτερος ἐδῶ μέσα. Δὲν εἶναι θέμα κόμπλεξ, οὔτε βέβαια μοῦ κάνουν κανένα καψόνι οἱ παλιοί. Ἀπλῶς –πῶς νὰ τὸ πῶ;– δὲν βαριέσαι, ἀνθρώπινη ἀδυναμία ποὺ τὴν κόλλησα κι ἐγὼ στὴ θητεία μου. Ἰέχνα το. Τί νέα ἀπὸ τὸν κόσμο;».

«Δὲν ξέρω τί περιμένετε νὰ μάθετε», εἶπε ὁ νέος, καὶ ὁ παλιὸς σημείωσε μὲ ἰκανοποίηση τὸν πληθυντικὸ εὐγενείας. Ὅταν τὸν εἶχε πρωτοδεῖ κατὰ τὴν εἴσοδό του στὴ Γῆ, ἦταν ἓνας ἔφηβος γεμάτος αὐτοπεποίθηση, ἔτοιμος νὰ ἀνατρέψει τὰ πάντα, πιστεύοντας ὅτι οἱ παλιότεροι δὲν εἶχαν καμιὰ ἰκανότητα. Τώρα, ἀκριβῶς δώδεκα μῆνες μετὰ, ἦταν ὄριμος, γεμάτος ἐμπειρίες, ἔτοιμος γιὰ πλήρη ἔνταξη στὴ Λέσχη. Ἔσπευσε καὶ πάλι νὰ τὸν βοηθήσει.

«Νεαρέ μου», εἶπε, χωρὶς κανένα ἴχνος εἰρωνείας στὴ φωνή καὶ τὴ διάθεσή του, «τὸ πρῶτο ποὺ μαθαίνει κανεὶς ἐδῶ μέσα εἶναι ὅτι ὅλοι εἴμαστε ἀκριβῶς ἴσοι καὶ ὅμοιοι. Γίναμε πλέον ὅλοι μιὰ

ήλικία (ἔστω κι ἂν οἱ δίσεκτοι νόμιζαν κάποτε ὅτι ἡ μία παραπάνω μέρα τους ἔκανε ἀνώτερους) καὶ μιλοῦμε μεταξύ μας στὸν ἐνικὸ ἀριθμὸ. Πές μας λοιπὸν τὰ δικά σου, μὲ ἄνεση, σὰν ἕνας ἀπὸ μᾶς. Ἐξήγησε, ὅλοι ἐδῶ θέλουν νὰ τὰ μάθουν. Τὸ ἴδιο ἔκαναν κι ἐκεῖνοι, μὲ τὴ σειρά τους. Μὴ

Ὁρθόδοξοι μοναχοὶ γιὰ τὸ κελλὶ τους; “Σήμερον ἐμοῦ, αὐριον ἐτέρου, οὐδέποτε οὐδενός”. Μιὰ φανταχτερὴ κηδεῖα, στεφάνια, ἐπικηδεῖοι, μαρμάρινες πλάκες, καὶ σὲ μερικὰ χρόνια οὔτε τὸ ὄνομά τους δὲν θυμᾶται κανεὶς. “Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα”. Τὸ ἄκουσες αὐτὸ ποτέ; (“Πάμπολλες φορές”,

Ὁ 2025 μ.Χ. κούνησε ἀργὰ τὸ κεφάλι. «Πάντα τὰ ἴδια, μόνο ποὺ ὁ κυνισμὸς καὶ ἡ σκληρότητα ὄλο καὶ περισσεύουν. Ἐγωισμὸς, συμφέρον, ἀπληστία, κερδοσκοπία, ἀπάτες, ἀμοιβαῖες ἐπιβουλήδες, ἐκμετάλλευση, πόλεμοι, ταραχές... Κάθε χρόνο καὶ χειρότερα. Δὲν ἀλλιάζει τίποτε στὰ ἀνθρώπινα, ὅσο οἱ ἄνθρωποι σκέφτονται, σχεδιάζουν καὶ ἐνεργοῦν μὲ τὸν γνωστὸ τους τρόπο. “Ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία”. Ἀθροίζουν περιουσίες καὶ τὶς ἐκφράζουν μὲ τεράστιους ἀριθμούς, χωρὶς νὰ περνᾶει ἀπὸ τὸ μυαλὸ τους ὅτι ὅλα εἶναι... μηδενικά. Τὸ μόνο ποὺ τοὺς μένει εἶναι τὸ μνημα τους, κι αὐτὸ βέβαια δὲν τοὺς ἀνήκει».

βιάζεσαι. Θὰ ἔχεις ἀκριβῶς 365 μέρες στὴ διάθεσή σου, μέχρι νὰ μᾶς ἔρθει ὁ ἐπόμενος. Ξεκίνα ἀπὸ τὴν Πρωτοχρονιά».

Ὁ νέος δέχθηκε ἕνα φιλιτζάνι τσάι, ποὺ τοῦ ἔδωσε κάποιος ἀπὸ τὴν ὀμήγυρη, ρούφηξε μιὰ γουλιὰ, καθάρισε τὸ λαιμὸ του, καὶ ἄρχισε.

[...]

Ἡ ἀφήγηση τοῦ 2026 μ.Χ. πλησίαζε στὸ τέλος. Κόντευε νὰ συμπληρωθεῖ ὁ χρόνος του, καὶ ἤδη εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀναμονὴ τοῦ καινούργιου. Μὲ τὴν ἀφήγηση εἶχε παλιώσει κι αὐτός: τώρα περίμενε νὰ «βάλει μέσα σειρά». Ἡ αἴσθησις αὐτὴ τὸν γέμιζε προσμονή, κι ἕνα ἀόριστο αἶσθημα ἰκανοποίησης.

Ὁ 2025 μ.Χ. κούνησε ἀργὰ τὸ κεφάλι. «Πάντα τὰ ἴδια, μόνο ποὺ ὁ κυνισμὸς καὶ ἡ σκληρότητα ὄλο καὶ περισσεύουν. Ἐγωισμὸς, συμφέρον, ἀπληστία, κερδοσκοπία, ἀπάτες, ἀμοιβαῖες ἐπιβουλήδες, ἐκμετάλλευση, πόλεμοι, ταραχές... Κάθε χρόνο καὶ χειρότερα. Δὲν ἀλλιάζει τίποτε στὰ ἀνθρώπινα, ὅσο οἱ ἄνθρωποι σκέφτονται, σχεδιάζουν καὶ ἐνεργοῦν μὲ τὸν γνωστὸ τους τρόπο. “Ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία”. Ἀθροίζουν περιουσίες καὶ τὶς ἐκφράζουν μὲ τεράστιους ἀριθμούς, χωρὶς νὰ περνᾶει ἀπὸ τὸ μυαλὸ τους ὅτι ὅλα εἶναι... μηδενικά. Τὸ μόνο ποὺ τοὺς μένει εἶναι τὸ μνημα τους, κι αὐτὸ βέβαια δὲν τοὺς ἀνήκει. Πῶς ἴσως ἔναι

σκέφθηκε ὁ νέος). Ἄν εἶχες μάθει μόνο ἕνα πράγμα στὴ θητεία σου στὴ Γῆ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν αὐτό».

«Δὲν μπορούμε ἄραγε νὰ τοὺς ποῦμε κάτι; Νὰ δώσουμε ἐντολὴ στὸν ἐπόμενον νὰ λάβει κάποια προληπτικὰ μέτρα;», ρώτησε μὲ γνήσια ἀνησυχία στὴ φωνὴ ὁ 2026 μ.Χ.

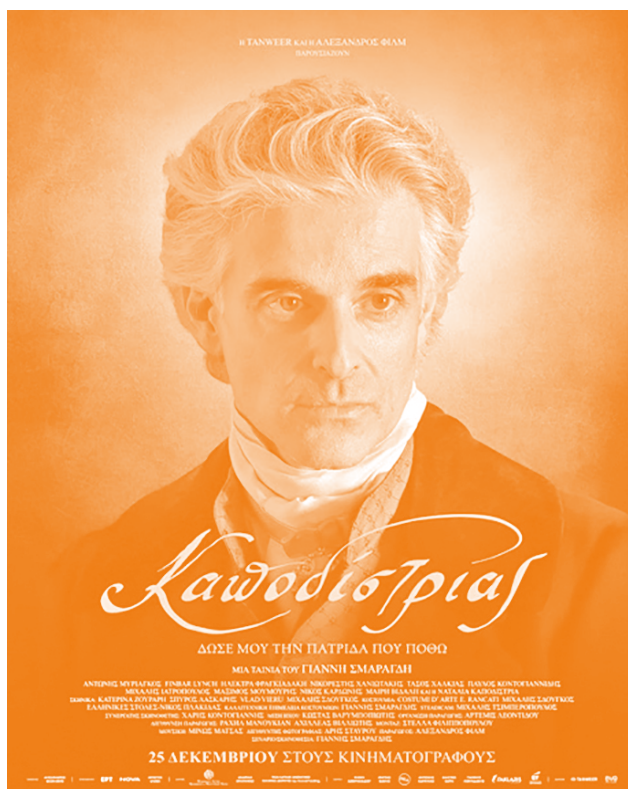
«Δὲν εἶσαι ὁ πρῶτος ποὺ τὸ σκέφτεται», εἶπε ὁ προκάτοχός του. «Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶναι μέσα στὴ δικαιοδοσία μας. Μποροῦμε μόνο νὰ παρέχουμε εὐκαιρίες, προθεσμίες, περιθώρια γιὰ ἀλλοίωση νοοτροπίας καὶ συμπεριφορᾶς, χωρὶς καμιά ἀλλοίωση δυνατότητα παρέμβασης. Βλέπεις, κάτι τέτοιο θὰ σκόνταφε στὴν προσωπικὴ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων. Κάποιοι τὸ ἴσως αὐτεξούσιο. Εἶναι κάτι ποὺ τοὺς ἔχει ἀπομείνει ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς προδιαγραφές τους: τὸ δικαίωμα νὰ ἴσως οἱ ἴδιοι ἕνα “Ναί” ἢ ἕνα “Ὀχι” σὲ κάθε δίλημμα ποὺ ἀντιμετωπίζουν. Καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν τὶς εὐθύνες».

«Δύσκολο ἀκούγεται», εἶπε σκεπτικὸς ὁ νεότερος.

«Καὶ πότε ἦταν εὐκολὴ ὑπόθεση ἡ ἐλευθερία;», ρώτησε ρητορικὰ ὁ παλιός, κοιτάζοντας τὰ κάρβουνα ποὺ ἀναβόσθηναν στὸ τζάκι.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
Ἱατρὸς Πνευμονολόγος

‘Ο Καποδίστριας καὶ οἱ ἄλλοι Στὴ δίνη τῆς «τραγικῆς εἰρωνείας»

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Μία και μόνο κινηματογραφική ταινία, ἡ ταινία τοῦ Γιάννη Σμαραγδῆ γιὰ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, κατάφερε νὰ κάνει τὴν ἱστορία θέμα συζήτησης πέρα ἀπὸ κάθε προσδοκία. Ὅλοι ξαφνικὰ ἀνακάλυψαν τὸν Καποδίστρια. Στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, στὰ καφέ, κόσμος συζητᾷ μὲ πάθος τὸν Καποδίστρια. Ὑπάρχουν ἀναφορὲς ἀκόμη και γιὰ

χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ σὲ μερικὲς αἴθουσες μετὰ τὸ τέλος τῆς προβολῆς.

Ὅλο αὐτὸ ἀποδεικνύει περιφανῶς καὶ ἐν τοῖς πράγμασι τὴν ἀπήχηση τοῦ κινηματογράφου στὴ λαϊκὴ κοινότητα. Μία ταινία ἦταν ἀρκετὴ, γιὰ νὰ γίνῃ ὄλος αὐτὸς ὁ «χαλασμός». Καὶ δεῖτε τὴν ἀντιδιαστολή: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες καὶ τίς

Μία καὶ μόνο κινηματογραφική ταινία, ἡ ταινία τοῦ Γιάννη Σμαραγδῆ γιὰ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, κατάφερε νὰ κάνει τὴν ἱστορία θέμα συζήτησης πέρα ἀπὸ κάθε προσδοκία. Ὅλοι ξαφνικὰ ἀνακάλυψαν τὸν Καποδίστρια. Στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους, στὰ καφέ, κόσμος συζητᾷ μὲ πάθος τὸν Καποδίστρια. Ὑπάρχουν ἀναφορὲς ἀκόμη και γιὰ χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ σὲ μερικὲς αἴθουσες μετὰ τὸ τέλος τῆς προβολῆς.

ἀναγνώστριες τοῦ περιοδικοῦ μας θὰ θυμοῦνται ἀσφαλῶς τὴν ἀείμνηστη Ἐλένη Κούκκου, ἀληθινὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο, καθηγήτρια τῆς Ἱστορίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ καθ' ἡμᾶς χριστιανικοῦ ἔργου καὶ συνεργάτιδα τῶν περιοδικῶν μας, ἡ ὁποία ἔκανε ἔργο ζωῆς τὴ μελέτη τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Καποδίστρια, θεωρεῖται δὲ αὐτὴ ποὺ κατεξοχὴν ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀποκατάσταση τοῦ πρώτου Κυβερνήτη. Γιὰ τὴν ἐνασχόλησή της μὲ τὸ ἔργο καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Καποδίστρια θὰ μπορούσαμε νὰ γράψουμε πλεῖστα ὄσα. Καὶ ὅμως, ὅλα αὐτὰ δὲν στάθηκαν ἀρκετὰ νὰ ἐγείρουν τὴ δημόσια συζήτηση ποὺ προκάλεσε μία καὶ μόνο ταινία...

Ἄς μὴ μείνουμε ὅμως στὴ μετλαχολικὴ αὐτὴ σκέψη. Ἄλληλως, ὑπάρχει ἓνας ἰσχυρὸς «ἀντίλογος». Δὲν ξέρω πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ παρακολούθησαν τὴν ταινία τὸ πρόσεξαν – προφανῶς ἐλάχιστοι: Μετὰ τὴ δραματικὴ ἀπεικόνιση στὴν ὀθόνη τῆς δολοφονίας τοῦ Καποδίστρια, μετὰ τὰ

στὶς ἀρετὲς τῆς ταινίας, εὐλόγα ὑποψιαζόμεστε στοχευμένη μεροληπτικότητα, μέχρι σημείου ἐμπαθείας. Προσωπικὰ δὲν ὑπῆρξα μάρτυρας τῶν χειροκροτημάτων ποὺ ἰλέγεται ὅτι ὑπῆρξαν σὲ κάποιες αἴθουσες. Ὑπῆρξα ὅμως μάρτυρας πολλῶν περιπτώσεων στὶς ὁποῖες ἄκουσα ἀνθρώπους μετὰ τὸ τέλος τῆς προβολῆς νὰ ἀποροῦν μὲ τὸν ἀμείλικτο πόλεμο ποὺ δέχθηκε ἀπὸ κάποιους αὐτὴ ἡ ταινία, ποὺ οἱ ἴδιοι τόσο εἶχαν ἀπολαύσει.

Τὸ εὐλόγο ἐρώτημα εἶναι: Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἔκανε τὸν κόσμο νὰ συρρεῦσει στὶς κινηματογραφικὲς αἴθουσες, γιὰ νὰ δεῖ μὴ ταινία γιὰ τὸν Καποδίστρια; Προφανῶς ὄχι ἡ ἐπιθυμία νὰ παρακολουθήσουν μὴ ἐντυπωσιακὴ κινηματογραφικὴ παραγωγή – ἐξ οὗ καὶ δὲν ἔχει νόημα νὰ ἀναλωνόμαστε στὶς ὁποῖες τεχνικὲς ἀτέλειες. Ὅχι! Αὐτὸ ποὺ ἔκανε τὴν ταινία γιὰ τὸν Καποδίστρια νὰ σαρώσει στὶς κινηματογραφικὲς αἴθουσες μὲ ἀπανωτὰ sold-out, αὐτὸ ποὺ τῆς ἐξασφάλισε τὸ μεγαλύτερο ἄνοιγμα ταινίας γιὰ τὸ 2025 καὶ περισσότερα ἀπὸ 500.000 εἰσιτήρια μέσα σὲ δύο ἐβδομάδες προβολῆς τὴ στιγμή ποὺ γρά-

Αὐτὸ ποὺ ἔκανε τὴν ταινία γιὰ τὸν Καποδίστρια νὰ σαρώσει στὶς κινηματογραφικὲς αἴθουσες μὲ ἀπανωτὰ sold-out, ἦταν κάτι ἄλλο. Ἦταν μὴ ἀναζήτηση. Ἦ ἀναζήτηση τοῦ ὑψηλοῦ. Ἦ ἀναζήτηση μιᾶς τέχνης ποὺ θὰ ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπο, ἀντὶ νὰ γυρεύει νὰ τὸν καθηλώσει καὶ νὰ τὸν ἐγκλιωβίσει στὸν σκοτεινὸ λαβύρινθο τῶν παθῶν. Ἦ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων νὰ δοῦν νὰ τιμᾶται στὴ μεγάλη ὀθόνη ἓνας ἄνθρωπος ποὺ εἶχε πυξίδα στὴ ζωὴ του τὸν Θεό, τὴν Πατρίδα, τὴν Παιδεία, τὴ Θυσία.

συγκλονιστικὰ τελευταῖα λόγια του ποὺ ἤχοῦν σὰν προσευχὴ, «Δῶσέ μου τὴν πατρίδα ποὺ ποθῶ», μετὰ ἀπὸ αὐτό, ὅταν πέφτουν οἱ τίτλοι τοῦ τέλους, ἡ ταινία ἀφιερώνεται, μετὰ τῶν ἰγίων ἄλλων, στὴν Ἐλένη Κούκκου. Καὶ αὐτὸ ἰέει πολλὰ γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ μπορούν νὰ ἔχουν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι. Ἐπίδραση, ἀσφαλῶς, λιγώτερο κραυγαλέα, πὺδ ἔμμεση, ἀλλὰ σίγουρα ὄχι λιγώτερο καθοριστικὴ.

Γιὰ τὶς τεχνικὲς ἀτέλειες ποὺ κάποιοι καταμαρτυροῦν στὴν ταινία, ἀρκεῖ νὰ ποῦμε τὸ ἐξῆς: Naί, ὑπάρχουν τεχνικὲς ἀτέλειες, ὑπάρχουν σκηνοθετικὲς ἀδεξιότητες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ ταινία ἔχει πολλὴ ὠραία φωτογραφία, ἔχει κάποιες ἐξαιρετικὲς ἐρμηνεῖες καὶ βεβαίως ἔχει καὶ πολλὴς ἄλλης ἀρετῆς. Ὅταν βλέπουμε κάποιους νὰ βλέπουν μόνο τεχνικὲς ἀτέλειες καὶ σκηνοθετικὲς ἀδεξιότητες, μεγεθύνοντάς τες μάλιστα δυσανάλογα, καὶ τὴν ἴδια στιγμή νὰ κλείνουν ἐπιδεικτικὰ τὰ μάτια μπροστὰ

αὐτὲς οἱ γραμμὲς, αὐτὸ ποὺ ὀδήγησε ἀκόμη καὶ σὲ παρατεταμένα χειροκροτήματα σὸ τέλος τῶν προβολῶν, ἦταν κάτι ἄλλο. Ἦταν μὴ ἀναζήτηση. Ἦ ἀναζήτηση τοῦ ὑψηλοῦ. Ἦ ἀναζήτηση μιᾶς τέχνης ποὺ θὰ ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπο, ἀντὶ νὰ γυρεύει νὰ τὸν καθηλώσει καὶ νὰ τὸν ἐγκλιωβίσει στὸν σκοτεινὸ λαβύρινθο τῶν παθῶν. Ἦ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων νὰ δοῦν νὰ τιμᾶται στὴ μεγάλη ὀθόνη ἓνας ἄνθρωπος ποὺ εἶχε πυξίδα στὴ ζωὴ του τὸν Θεό, τὴν Πατρίδα, τὴν Παιδεία, τὴ Θυσία. Σωστό, ἐν προκειμένῳ, τὸ σχόλιο τοῦ σκηνοθέτη τῆς ταινίας, Γιάννη Σμαραγδῆ: «Ὁ Καποδίστριας εἶναι ἡ εὐκαιρία νὰ συναντήσουμε τὸν ἀνώτερο ἐαυτὸ μας».

Λοιπόν, ἡ ἀναζήτηση ὑπάρχει. Νὰ τὸ ποῦμε καὶ ἀλλοῦ, ἡ ζήτηση ὑπάρχει. Μένει νὰ ὑπάρξει καὶ ἡ προσφορά. Τοῦλάχιστον, μετὰ τὴν ἐκπληκτικὴ σειρὰ γιὰ τὸν ἅγιο Παῖσιο καὶ τὴν τελευταῖα αὐτὴ ταινία γιὰ τὸν Καποδίστρια, δὲν μπορεῖ κανεὶς πὺδ νὰ ἀντιλέγει ὅτι τέτοια πράγματα... δὲν πουλᾶνε...

Καὶ ἂν κάποιοι, ἴδῃ, ἐνοχλήθηκαν μετὰ τὴν «ἀγιοποίηση» τοῦ Καποδίστρια, τὸ μόνο σχόλιο ποὺ ἀρμόζει εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνόχληση φαντάζει ὑποπτα ἐπιλεκτική... Καὶ ὅταν βλέπουμε μιὰ τόσο ἐξόφθαλμη ἐπιλεκτικότητα τῆς ἐνόχλησης, μπαίνουμε στὸν πειρασμὸ νὰ σκεφθοῦμε ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐνοχλεῖ δὲν εἶναι ἡ «ἀγιοποίηση» καθ' ἑαυτήν. Εἶναι τὸ ΠΟΙΟΣ καὶ τὸ ΤΙ ἀγιοποιεῖται.

Ἄλλῃ ὁ Κρέοντας ἐγκλιωβίζεται σὲ μιὰ ἀδιέξοδη λογική, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν ἐγκλιωβισμὸ προσπαθεῖ νὰ μᾶς καθάρει ἡ σπουδαία αὐτὴ τραγωδία. Ὅταν ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ ἔνοχη γιὰ αὐτὸ ποὺ εἶχε προβάλλῃ ὡς ἐγκλημα καθοσιώσεως ἦταν πρόσωπο τῆς δικῆς του οἰκογένειας, μνηστὴ τοῦ ἴδιου τοῦ γιοῦ του, ἐπιμένει νὰ μὴν κάνει πίσω, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι παίρνει πίσω τὸν νόμο, τώρα ποὺ ὁ αὐτὸς

Λοιπὸν, ἡ ἀναζήτηση ὑπάρχει. Νὰ τὸ ποῦμε καὶ ἀλλήλως, ἡ ζήτηση ὑπάρχει. Μένει νὰ ὑπάρξει καὶ ἡ προσφορά. Τοῦλάχιστον, μετὰ τὴν ἐκπληκτικὴ σειρὰ γιὰ τὸν ἅγιο Παῖσιο καὶ τὴν τελευταία αὐτὴ ταινία γιὰ τὸν Καποδίστρια, δὲν μπορεῖ κανεὶς πιά νὰ ἀντιλέγει ὅτι τέτοια πράγματα... δὲν πουλᾶνε...

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πολλὰ ἀκόμα γιὰ τὴν ταινία, ἔστω καὶ μετὰ τὴ μορφή σκόρπιων σκέψεων.

* * *

Καὶ ὅμως, ἡ προσέγγιση τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Καποδίστρια στὴν ταινία τοῦ Γιάννη Σμαραγδῆ εἶναι, κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας, μιὰ προσέγγιση ἀπελπιστικὰ ρηχὴ. Καὶ τὸ πρόβλημά της, πάντα κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας, δὲν εἶναι ἡ ἀγιοποίηση τοῦ Καποδίστρια· τὸ πρόβλημά της εἶναι ἡ δαιμονοποίηση ὅσων στάθηκαν ἀπέναντί του. Γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ κατανοητό, ἐπιτρέψτε μου νὰ ἀνακαλέσω τὸ ἔξῃς:

Πρὶν ἀπὸ ἄρκετὰ χρόνια, εἶχα παρακολουθήσει μιὰ παράσταση τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλή στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου. Σὲ αὐτήν, ὁ Κρέοντας εἰκονίζετο περίπου σάν... συνταγματάρχης τῆς χούντας. Ἐνστικτωδῶς, ἔνιωσα ὅτι αὐτὸ ἦταν ἴαθος. Ὁ Κρέοντας ἴδῃ καὶ ὑποστηρίζει μετὰ πάθος σπουδαῖες ἀλήθειες. Ἄν κάναμε μιὰ ἀνθολόγηση σοφῶν ἀποφθεγματικῶν ρήσεων ἀπὸ τὴν «Ἀντιγόνη», οἱ περισσότερες θὰ ἦταν λόγια τοῦ Κρέοντα.

ἀγγίζει καὶ τὰ τοῦ δικοῦ του οἴκου. Καὶ βαδίζει στὴν τραγωδία, μετὰ τὸν θεατὴ νὰ συγκλονίζεται, βιώνοντας αὐτὸ ποὺ εἶναι γνωστὸ μετὰ τὸν τεχνικὸ ὄρο «τραγικὴ εἰρωνεία»: Ὁ θεατὴς γνωρίζει ἀπὸ πρὶν τὴν ἐξέλιξη καὶ κατάληξη τῆς ὑπόθεσης (ἡ ἀρχαία τραγωδία δὲν ποντάρει στό... ἀνατρεπτικὸ τέλος), καὶ βλέπει τὸν ἥρωα τοῦ δράματος, ὁ ὁποῖος ΔΕΝ γνωρίζει, νὰ βαδίζει στὴν καταστροφή, πεπεισμένος πὼς πράττει ὅ,τι καὶ ὅπως πρέπει...

Θυμηθῆτε τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ Ἀριστοτέλης, στὸν περίφημο ὀρισμὸ του γιὰ τὴν τραγωδία ποὺ ἀπομνημονεύουμε στὸ σχολεῖο, ἐμφανίζει τὴν τραγωδία νὰ ἐπιτελεῖ τὸ σπουδαῖο παιδευτικὸ τῆς ἔργου, «δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν» (Ποιητική, 1449b27-28). Ποῦ σημαίνει, ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὁ θεατὴς πρέπει νὰ μπορέσει νὰ ταῦτισθεῖ μετὰ τὸν Κρέοντα, νὰ τὸν ἐλεήσει, δηλαδὴ νὰ τὸν συμπονέσει, νὰ νιώσει φόβο, βλέποντάς τον νὰ βαδίζει μετὰ πεποίθηση στὴν καταστροφή. Ὁ ὑψηλὸς παιδευτικὸς σκοπὸς εἶναι νὰ καθαρθεῖ τελικὰ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ πάθη στὰ ὁποῖα βρέθηκε ἐγκλιωβισμένος ἐκεῖνος.

Πετρόμπενς Μαυρομιχάλης

Ναί, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ σκοπὸς δὲν ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἐπιλέξεις νὰ παρουσιάσεις τὸν Κρέοντα σὰν ἀποκρουστικό... συνταγματάρχη χούντας, κάνοντας τὸν θεατὴ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόχιας, νὰ λατάρῃ τὴν παραδειγματικὴ ἐκμηδένιση τοῦ ἀπεχθοῦς καὶ

λαμβάνουμε, ὄχι στὴν ἀγιοποίηση τοῦ Καποδίστρια, ἀλλὰ στὴ δαιμονοποίηση ὄσων στάθηκαν ἀπέναντί του. Ἄς τὸ δοῦμε καὶ πιὸ συγκεκριμένα.

* * *

Τὸ νὰ ἐμφανίζεται ὁ Πετρόμπενς Μαυρομιχάλης ὡς ἀγροϊκὸς, μισερὸς ἀγριάνθρωπος, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἱστορικὰ ἀνακριβές. Αὐτό, εἰλικρινά, θὰ ἦταν τὸ λιγώτερο. Ὅμως ὁ τρόπος παρουσίας τοῦ Μαυρομιχάλη εἶναι κάτι ποὺ ἀναιρεῖ στὴν πράξη τὴ δύναμη τοῦ μηνύματος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἡ ταινία.

Ἄν θὰ μᾶς ζητοῦσαν νὰ ξεχωρίσουμε αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μας ἀποτελεῖ τὴν ἀπόλυτη δικαίωση τοῦ Καποδίστρια, κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ βροῦμε στὸ ἀκόλουθο περιστατικό: Ἐννέα χρόνια μετὰ τὴν τραγικὴ δολοφονία, τὸ 1840, ὅταν ὁ Πετρόμπενς Μαυρομιχάλης ἄκουσε τὸν λόγιο κληρικὸ ἱατροφιλόσοφο Διονύσιο Πύρρο νὰ κακολογεῖ τὸν Καποδίστρια, τὸν ἐπέπληξε μὲ αὐστηρότητα:

– Δὲν μετρᾷς καλὰ, φιλόσοφε... Ἀνάθεμα στοὺς Ἀγγλογάλλους, ποὺ ἦσαν ἡ αἰτία κι ἔχασα ἐγὼ τοὺς δικούς μου, καὶ τὸ Ἔθνος ἕναν ἄνθρωπο ποὺ δὲν θὰ τὸν ματαβρεῖ, καὶ τὸ αἷμα του μὲ παιδεύει ὡς τώρα... (Ἰ. Βλαχογιάννη, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία, σελ. 59)

Ἀντιλαμβάνεσθε γιατί ἴλεμε ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια ἀποτελοῦν τὴν ἀπόλυτη δικαίωση τοῦ Καποδί-

Ἄν θὰ μᾶς ζητοῦσαν νὰ ξεχωρίσουμε αὐτὸ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μας ἀποτελεῖ τὴν ἀπόλυτη δικαίωση τοῦ Καποδίστρια, κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ βροῦμε στὸ ἀκόλουθο περιστατικό: Ἐννέα χρόνια μετὰ τὴν τραγικὴ δολοφονία, τὸ 1840, ὅταν ὁ Πετρόμπενς Μαυρομιχάλης ἄκουσε τὸν λόγιο κληρικὸ ἱατροφιλόσοφο Διονύσιο Πύρρο νὰ κακολογεῖ τὸν Καποδίστρια, τὸν ἐπέπληξε μὲ αὐστηρότητα:

– Δὲν μετρᾷς καλὰ, φιλόσοφε... Ἀνάθεμα στοὺς Ἀγγλογάλλους, ποὺ ἦσαν ἡ αἰτία κι ἔχασα ἐγὼ τοὺς δικούς μου, καὶ τὸ Ἔθνος ἕναν ἄνθρωπο ποὺ δὲν θὰ τὸν ματαβρεῖ, καὶ τὸ αἷμα του μὲ παιδεύει ὡς τώρα...

ἀποκρουστικοῦ αὐτοῦ «κακοῦ». Ἔτσι ὁ παιδευτικὸς σκοπὸς τῆς τραγωδίας πάει στράφι... Ἄν ὁ θεατὴς δὲν νιώσει τὸν «ἔλεον» καὶ τὸν «φόβον», δὲν θὰ φθάσει καὶ στὴν «τῶν τοιοῦτων παθημάτων κάθαρσιν»...

Ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ νιώθει τί εἶναι αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνόηθη στὴν ταινία – ἐπανα-

στρια. Ναί, ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἀπόλυτη δικαίωση δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀναδείξει αὐτὸς ποὺ ἀπλῶς ἐμφανίζει τὸν Πετρόμπεν σὰν ἕνα μαυριδερὸ ἀγριάνθρωπο.

Εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφερθοῦμε δι' ὀλίγων στὸν Πετρόμπεν Μαυρομιχάλη. Ὁ Πετρόμπενς Μαυρομιχάλης ἦταν αὐτὸς ποὺ οὐσιαστικὰ ξεκίνησε τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, σὺς 17 Μαρτίου 1821, ὅταν,

μετά από μεγάλη δοξολογία στον ναό των Ταξιαρχών στην Τσίμοβα (τη σημερινή Άρεόπολη), κίνησε επίκεφαλης πέντε χιλιάδων Μανιατών προς την Καλαμάτα, την οποία απελευθέρωσε στις 23 Μαρτίου.

Έκει, στην Καλαμάτα, ο Πετρόμπεης πήρε τον τίτλο του «*Άρχιστρατήγου των Σπαρτιατικών δυνάμεων*». Αυτός ο τίτλος είχε κάτι το παράδοξο, για τον απλούστατο λόγο ότι εκείνη την εποχή δεν υπήρχε πια Σπάρτη, ούτε και γνώριζε κανείς πού βρισκόταν ή αλλήποτε ένδοξη πόλη της Αρχαιότητας (ή σημερινή πόλη της Σπάρτης ιδρύθηκε μόνον επί Όθωνος, χωρίς καμμία αποδεδειγμένη γεωγραφική συνάφεια με τη θέση της αρχαίας Σπάρτης). Μέσα όμως από αυτόν τον παράδοξο, συμβολικό τίτλο του «*Άρχιστρατήγου των Σπαρτιατικών δυνάμεων*», ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης επιδίωκε να ενώσει την εξεγερμένη Ελλάδα με το ένδοξο, μακρινό παρελθόν της.

Στις 25 Μαρτίου, δύο μέρες μετά την απελευθέρωση της Καλαμάτας, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ίδρυσε τη Μεσσηνιακή Γερουσία, με πρόεδρο τον ίδιο, η οποία εξέδωσε και άνηθνε στις ευρωπαϊκές αὐλές το πρώτο κείμενο της ελληνικής ανεξαρτησίας, την «*Προειδοποίηση*», όπως ονομάσθηκε, υπογεγραμμένη από τον Πετρόμπεη ως αρχιστράτηγο και όλα τα μέλη της Γερουσίας «*ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ στρατοπέδῳ τῆς Καλαμάτας*».

Αυτός ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης δεν ήταν βεβαίως ο αγριάνθρωπος που έβρυχατο σαν θηρίο, όπως τον υποδύεται στην ταινία ο ήθοποιος Μιχάλης Ίατρόπουλος. Ήταν άνθρωπος με σπουδαία συγκρότηση. Στην Α΄ Έθνοσυνέλευση της Επιδάουρου στα τέλη του 1821 και τις αρχές του 1822 εξελέγη αντιπρόεδρος του Βουλευτικού, πρόεδρος στη Β΄ Έθνοσυνέλευση του Άστρους το 1823, διετέλεσε πρόεδρος του Βουλευτικού το 1823, πρόεδρος του Έκτελεστικού το ίδιο έτος, μέλος της Διοικητικής Επιτροπής της Ελλάδος το 1826-27, που συγκροτήθηκε από τη Γ΄ Έθνοσυνέλευση της Επιδάουρου στον άποχο της τραγικής ειδήσεως της πτώσης του Μεσολογγίου, καθώς και μέλος του νομοτελεστικού στην Έθνοσυνέλευση του Άστρους. Όλα αυτά δεν είναι βεβαίως συμβατά με τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται ο Μαυρομιχάλης στην ταινία.

Και πέρα από όλα αυτά, η θυσία αίματος της σπουδαίας οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων στον βωμό της Πατρίδας υπήρξε συγκλονιστική. Υπολογίζεται ότι σχεδόν πενήντα Μαυρομιχαλαίοι έπεσαν στον αγώνα για την ανεξαρτησία. Πρώτοι ανάμεσά τους δύο γιοι του Πετρόμπεη, ο Ηλίας και ο Ιωάννης Μαυρομιχάλης, και ο αδελφός του Κυριακούλης.

Άξιζι να ξεχωρίσουμε τον γιο του Πετρόμπεη, Ηλία Μαυρομιχάλη, που βρήκε δυστυχώς ήρωικα

Ηλίας Μαυρομιχάλης

θάνατο πολύ νωρίς, τον Ιανουάριο του 1822, σε μάχη στα Σύρα της Εύβοιας. Αυτός ήταν ο πρωτότοκος και αγαπημένος γιος του Πετρόμπεη, πραγματικά πανέμορφος στην όψη, τόσο που όλοι τον έλεγαν «Νεραϊδογέννητο», αλλά και με σπουδαίες αρχηγικές ικανότητες, τις οποίες είχε επιδείξει σε πολλές περιστάσεις στα πεδία των μαχών της Επανάστασης. Και αξίζει να προσπαθήσουμε να στήσουμε στη σκέψη μας τη συγκλονιστική στιγμή που το νέο του ήρωικού θανάτου του τόσο ξεχωριστού αυτού νέου έφθασε στην Κόρινθο, όπου βρισκόταν η Γερουσία, και επιφανείς πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες της Επανάστασης πήγαν στο σπίτι του πατέρα του Πετρόμπεη, που άγνοούσε ακόμα το τραγικό νέο. Ο Δημήτριος Υψηλάντης ήταν αυτός που ανέλαβε το δυσάρεστο καθήκον να προσπαθήσει να τον προδιαθέσει:

– Μπέν μου, είσαι Σπαρτιάτης και γνωρίζεις πόσο οί πρόγονοί σου φαίνονταν γενναίοι, και χαιρόνταν μάλιστα, όταν άκουγαν ότι τα παιδιά τους έπεφταν στον αγώνα υπέρ της πατρίδας.

– Έσκοτώθη ο Ηλίας μου; είπε άμέσως ο Πετρόμπεης.

“Όλοι οί συγκεντρωμένοι πάλησαν να κρύψουν τη συγκίνηση και τα δάκρυά τους και περιστοιχισαν τον τραγικό πατέρα, για να του πουν ένα λόγο παρηγορίας. Αυτός, παλεύοντας να πνίξει τον πατρικό του πόνο, τους είπε:

– Μη με συλλυπεϊσθε. Έκαμα γιο στρατιώτη. Το χρέος του έκαμε προς την πατρίδα.

Αὐτὸς ὁ Πετρόμπενς Μαυρομικάλῃς χαιρέτισε ἀρχικὰ μὲ ἐνθουσιασμό τὴν ἔλευση τοῦ Καποδίστρια στὴν Ἑλλάδα. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὴ ἡ ἐνθουσιώδης ἐπιστολὴ ποὺ ἀπνύθουε στὶς 20 Σεπτεμβρίου 1827 πρὸς τὸν Ἰγνάτιο Οὐγγροβλαχίας γιὰ τὴν πολυαναμενόμενη ἔλευση τοῦ Καποδίστρια στὴν Ἑλλάδα. Σὲ αὐτὴ τὴ συγκλονιστικὴ ἐπιστολὴ, ποὺ ἀποτελεῖ ἕξοχο δεῖγμα «τραγικῆς εἰρωνείας», ὁ Πετρόμπενς Μαυρομικάλῃς διατυπώνει τὴν ἐκτίμησή του ὅτι ὁ Καποδίστριας πρέπει νὰ ἔλθῃ

τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων στὴν Ἀρχαιότητα, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς τιμοῦσαν καὶ τοὺς εὐγνωμονοῦσαν αἰῶνες ὀλιόκληρους.

Οἱ δολοφόνοι τοῦ Καποδίστρια εἶναι ἀληθινοὶ τραγικοὶ ἥρωες. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ τὰ λόγια ποὺ ὁ ρομαντικὸς πεζογράφος καὶ ποιητὴς τῆς Ἀ΄ Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος βάζει στὸ στόμα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς δολοφόνους τοῦ Καποδίστρια:

Καὶ ἡ «τραγικὴ εἰρωνεία» ἐπρόκειτο νὰ συνεχισθεῖ. Τὴν ὥρα ποὺ ὁ Καποδίστριας ἔθετε τὰ θεμέλια ἐνὸς σύγχρονου κράτους, οἱ Μαυρομικαλιῶι –εὐγενεῖς ἥρωες καὶ ὄχι οἱ ἀγριάνθρωποι τῆς ταινίας– πίστευσαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ δαίμονας ποὺ ἐμπόδιζε τὴν Ἑλλάδα νὰ ὀρθοποδήσῃ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεν, Κωνσταντῖνος, καὶ ὁ τριτότοκος γιὸς του, Γεώργιος, πίστευσαν ὅτι, ἂν ἔβγαζαν τὸν μισητὸ τύραννο ἀπὸ τὴ μέση, θὰ ἔκαναν ὅ,τι οἱ τυραννοκτόνοι Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων στὴν Ἀρχαιότητα, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς τιμοῦσαν καὶ τοὺς εὐγνωμονοῦσαν αἰῶνες ὀλιόκληρους.

στὴν Ἑλλάδα συνοδευόμενος ἀπὸ τακτικὸ στρατὸ τοῦλάχιστον 6.000 ἀνδρῶν, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιβληθεῖ στὸ χάος ποὺ ἐπικρατοῦσε, διότι διαφορετικὰ θὰ ἔπεφτε θυμὰ τῶν... «μαχαιοφορούντων»:

«Εἰς διαφορετικὴν ὁμως περίστασιν, σὰς ἐξομολογοῦμαι μὲ δὴν μου τὴν συνείδησιν, ἀλλὰ μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου, ὅτι τὰ πάθη θέλουν τρέξει τὸν ἴδιον δρόμον, ἢ πλεονεξία θὰ ὑπεραυξήσῃ, ἢ προσωπικὴ ἀσφάλεια θέλει μηδενίζεται, ὡς καὶ ἤδη, καὶ τὸ χεῖριστον ἀπὸ ὅλα ὅτι καὶ ἡ ὑπόληψις αὐτῆ τῆς Ἐξοχότητός του [ἐνν. τοῦ Καποδίστρια] θέλει κλονισθῆ μετ' ὀλίγον, ὅποτεν φθάσῃ νὰ κρεμασθῆ ἀπὸ τὴν διάκρισιν τῶν μαχαιοφορούντων».

Ἡ «τραγικὴ εἰρωνεία», βέβαια, εἶναι ὅτι ὁ Πετρόμπενς Μαυρομικάλῃς δὲν μποροῦσε νὰ διανοηθεῖ, ὅταν ἔγραφε αὐτὲς τὶς γραμμές, ὅτι οἱ «μαχαιοφοροῦντες» ποὺ θὰ ἔβρισκε ἀπέναντί του ὁ Καποδίστριας καὶ θὰ τοῦ ἀφαιροῦσαν τὴ ζωὴ θὰ ἦταν κατεξοχὴν... ἡ δικὴ του οἰκογένεια...

Καὶ ἡ «τραγικὴ εἰρωνεία» ἐπρόκειτο νὰ συνεχισθεῖ. Τὴν ὥρα ποὺ ὁ Καποδίστριας ἔθετε τὰ θεμέλια ἐνὸς σύγχρονου κράτους, οἱ Μαυρομικαλιῶι –εὐγενεῖς ἥρωες καὶ ὄχι οἱ ἀγριάνθρωποι τῆς ταινίας– πίστευσαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ δαίμονας ποὺ ἐμπόδιζε τὴν Ἑλλάδα νὰ ὀρθοποδήσῃ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεν, Κωνσταντῖνος, καὶ ὁ τριτότοκος γιὸς του, Γεώργιος, πίστευσαν ὅτι, ἂν ἔβγαζαν τὸν μισητὸ τύραννο ἀπὸ τὴ μέση, θὰ ἔκαναν ὅ,τι οἱ

«Ἐνας πλάνος Κερκυραῖος νόμος, ὄρκους παραβαίνει, μὲ τὸ μισθωτὸ τοῦ χέρι Ἑλλήνας ἀλυσοσδένει, τὸν δεσποτικὸν τοῦ θρόνον εἰς τοὺς τάφους μας ὑψώνει, καὶ κανεὶς ἀπ' τὰ δεσμά της τὴν Πατρίδα δὲν λυτρώνει! Εἰς βαρὺν ζυγὸν ὁ Ἑλλήν χρόνια τέσσαρα στενάζει, καὶ τὰς δάφνας τοῦ μὲ λύπην νὰ μαραίνωνται κοιτάζει. Μιμητὴς τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτων νέος, εἰς τὸν τύραννον θὰ πέσω, θὰ τὸν σφάξω, καὶ γενναίως θὰ σφαγῶ καθὼς ἐκεῖνοι»...

Καὶ ἡ στιγμή τῆς τραγικῆς δολοφονίας, μὲ τὴν πένα τοῦ ἴδιου ποιητῆ, τυφλωμένου ἀπὸ τὸ ἀντικαποδιστριακὸ μένος τῆς ἐποχῆς:

«Τρέμε τύραννε. Ἡ ὥρα τοῦ θανάτου σου σημαίνει. Ἡ ὀργὴ τοῦ ἔθνους ὅλου, ἡ ὀργὴ μου σὲ προσμένει. Στὸν ναὸ ποὺ θὰ μοιλύνης τρέχω νὰ παραμονεύσω, τρέχω, τρέχω σοῦ Ὑψίστου τὸν βωμὸν νὰ σὲ φονεύσω. Ἔρχεται... Τὸν προμηνύουν σάλπιγγες καὶ μουσικὴ. Ἔρχεται... Τὸν προπομπεύει μισθοφόρος φυλακὴ. Μιμητὴς τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτων νέος, σκέπασε, Μαυρομικάλῃ, τὸ σπαθί σου μὲ μυσσίνη. Τὸν προδότη τῆς πατρίδος κτύπα... κτύπα, καὶ γενναίως πέθανε καθὼς ἐκεῖνοι».

Τραγικοὶ ἥρωες σὲ ἓνα παιχνίδι «τραγικῆς εἰρωνείας», οἱ δύο Μαυρομικαλιῶι, ὁ Κωνσταντῖνος

καὶ ὁ Γιωργάκης, θεῖος καὶ ἀνεψιός, δοξασμένοι στὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Ἐπανάστασης, βάδισαν τὸ μοιραῖο ἐκεῖνο πρωινὸ πρὸς τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στὸ Ναύπλιο, πεπεισμένοι ὅτι αὐτὸ πού θὰ ἔκαναν ἦταν ὄχι τὸ ἔσχατο ἔγκλημα, ἀλλὰ ἡ ὑπέροχη θυσία γιὰ τὴν Πατρίδα. Γνώριζαν –δὲν μποροῦσαν νὰ

Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος Μαυρομιχάλης.
Οἱ δολοφόννοι τοῦ Καποδίστρια.

μὴν τὸ γνωρίζουν– ὅτι κατὰ πᾶσα πιθανότητα δὲν θὰ ἔβγαιναν ζωντανοί. Ἄλλὰ ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ θυσιάσουν τὴ ζωὴ τους γι’ αὐτὸ πού, στὴν τύφλωσή τους, ἔβλεπαν ὡς χρέος πρὸς τὴν Πατρίδα.

Καὶ πράγματι, τὸ τέλος τους ἦταν τραγικό. Ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη, πού πυροβόλησε τὸν Καποδίστρια στὸ πίσω μέρος τοῦ κεφαλιοῦ του, τραυματίστηκε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν μονόφθαλμο καὶ μονόχειρα σωματοφύλακα τοῦ Καποδίστρια Γεώργιο Κοζώνη. Ἕνας ἀξιωματικὸς καὶ ἕξι στρατιῶτες πού εἶχαν σταθεῖ ἀπὸ τὸν Πορτογάλου φιλέλληνα φρούραρχο τοῦ Ναυπλίου Ἀντόνιο Ἀλμείντα τὸν συνέλαβαν τραυματισμένο καὶ ἄρρισαν νὰ τὸν κτυποῦν ἀλύπητα. Στὸ μεταξύ, τὸ πλῆθος πού συνέρρευε, ἄρρισε νὰ τὸν ριπτοῦν, σέρνοντάς τον στὰ λιθόστρωτα σοκάκια τοῦ Ναυπλίου. Κάποια στιγμή τοῦ μαρτυρίου του, ὁ Μαυρομιχάλης φώναξε σὲ ἀπόγνωση:

– Μὴ μὲ λερώνετε, βρὲ παιδιά. Μωρέ, δὲν εὐρίσκεται κανένα παλληκάρη νὰ μὲ φονέψῃ μὲ μιὰ πιστολιά;

Ἔτυχε τότε καὶ περνοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γηραιοῦ Σουλιώτη καπετάνιου Χρήστου Φωτομάρα, ὁ ὁποῖος βγήκε καὶ πυροβόλησε τὸν βασιζόμενο Κωνσταντῖνο Μαυρομιχάλη στὸ στήθος. Ἄγνωστο ἂν αὐτὸς ἄφησε τότε τὴν τελευταία του πνοή. Διαπομπευόμενο, τὸ πτώμα του κατέληξε στὴν Πλατεία Πλατάνου, ὅπου ρίχθηκε κατὰ γῆς, χλευαζόμενο ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους. Περὶ τὸ δειλινὸν τὸ ἔσυραν ἀπὸ τὴν πύλη τῆς Ξηρᾶς πρὸς τὴν Ἀρβανιτιά, καὶ ἐκεῖ τὸ πέταξαν ἀπὸ ἓνα βράχο στὴ θάλασσα. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες τὸ διαμελισμένο πτώμα ἐπέπλεε στὴ θάλασσα, καθὼς εἶχε ἀπαγορευθεῖ κάθε ἐπιθανάτια φροντίδα πρὸς αὐτό. Ἕνας Μανιάτης ἱερέας πού ἐθεάθη νὰ ψάλλῃ ἀπὸ τὴν ἀκτὴ μιὰ νεκρώσιμη εὐχὴ συνελήφθη ὡς ὑπόπτος. Τέλος, ἔδεσαν στὸν λαιμὸ τοῦ πτώματος μεγάλην πέτρα, ἡ ὁποία τὸ παρέσυρε στὸν βυθό.

Τὸ τέλος τοῦ Γιωργάκη Μαυρομιχάλη, τριτό-

κου γιοῦ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ ὁποῖος εἶχε πληξεί τὸν Καποδίστρια μὲ μεγάλου μαχαίρι στὴν κοιλιὰκὴ χώρα, ὑπῆρξε ἐξίσου τραγικό. Αὐτὸς κατάφερε νὰ καταφύγει στὴ γαλλικὴ πρεσβεία, πιστεύοντας ὅτι ἐκεῖ θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ προστασία. Τελικὰ ὄμως παραδόθηκε στὶς ἀρχές, γιὰ νὰ δικασθεῖ, κατὰ

ἀπαίτηση τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους, πού ἔφθασε νὰ ἀπειλεῖ ὅτι σὲ διαφορετικὴ περίπτωση θὰ ἔκαιγε τὴν πρεσβεία. Ὁ Γιωργάκης Μαυρομιχάλης δικάστηκε, καταδικάστηκε καὶ ἐκτελέστηκε στὸ Παλαμήδι στὶς 10 Ὀκτωβρίου (22 σύμφωνα μὲ τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο) 1831. Ἡ ἐκτέλεση ἔλαβε χώρα μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ γηραιοῦ Πετρόμπεη, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀκόμη φυλακισμένος στὸ Παλαμήδι (θὰ τὸν ἀπελευθέρωνε ἀργότερα ὁ ἀδελφὸς τοῦ δολοφονημένου Κυβερνήτη, ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας). Ὁ γιὸς ἀπέτεινε τρεῖς φορές τὸν ἔσχατο ἀποχαιρετισμὸ πρὸς τὸν τραγικὸ πατέρα, κατόπιν προχώρησε περήφανα, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, στήθηκε μπροστὰ στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, ζήτησε νὰ μὴν τοῦ καλύψουν τὰ μάτια, γιὰ δεῖ γιὰ τελευταία φορὰ τὴν πόλη, τὴ θάλασσα, τὰ βουνὰ καὶ νὰ ἀναπνεύσει τὸν καθαρὸ ἀέρα τῆς πατρίδας, καὶ τὴ στιγμή πού οἱ ἄνδρες τοῦ ἀποσπάσματος ἔλαβαν θέσεις νὰ πυροβολήσουν, φώναξε δυνατὰ: «Ἀδέλφια! Ὁμόνοια, ἀγάπη!», δίνοντας ὁ ἴδιος μὲ στεντόρεια φωνὴ τὸ παράγγελμα στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα: «Πῦρ!».

Οἱ Μαυρομιχαλῆοι αὐτοὶ ἦταν ἀληθινοὶ τραγικοὶ ἥρωες. Καὶ δεῖτε καὶ μιὰ ἀκόμα χροιά «τραγικῆς εἰρωνας»: Οἱ Μαυρομιχαλῆοι πού δολοφόνησαν τὸν Καποδίστρια ἀγαποῦσαν προφανῶς τὸν τόπο τους, τὴ Μάνη, καὶ ἀγανακτοῦσαν κάνοντας τὴ σύγκριση καὶ νιώθοντας ὅτι ἡ Μάνη εἶχε περισσότερη ἐλευθερία ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς παρὰ ὑπὸ τὴν καποδιστριακὴ διοίκηση, πού γύρευε νὰ κτίσει ἓνα ἐνιαῖο εὐρωπαϊκὸ κράτος. Ἄλλὰ, στὴν τραγικὴ τους τύφλωση, ἴσως οἱ ἴδιοι οἱ Μαυρομιχαλῆοι τελικὰ νὰ ἀδίκησαν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν ἀγαπημένη τους πατρίδα. Διότι ἡ Μάνη εἶχε ξεκινήσει τὴν Ἐπανάσταση, ἡ Μάνη εἶχε πρωταγωνιστήσῃ σὲ πλεῖστα μέτωπα τοῦ Ἀγῶνα, ἡ Μάνη εἶχε ταπεινώσει –καὶ μάλιστα δύο φορές– τὸν Ἰμραήμ. Naί... Ἄλλὰ τώρα, πού τὸ ζητούμενο ἦταν ἡ οἰκοδόμησις κράτους, δὲν ἄρμοζε νὰ ἐξαί-

ρεται τόσο ή προσφορά τῶν ἀτίθασων Μανιατῶν, πού ὅπως ξεσηκώθηκαν κατὰ τοῦ Καποδίστρια καὶ τὸν φόνευσαν, ἔτσι καὶ γιὰ ἀνάλογους λόγους θὰ ξεσηκώνονταν καὶ κατὰ τοῦ Ὀθωνα. Καὶ σιγὰ σιγὰ ἡ Μάνη ἄρχισε νὰ μὴν ἀκούγεται τόσο, καὶ σὲ ἐθνικὸ ἀφήγημα πού διαμορφώθηκε ἐξαίρονταν πιά ἡ Ἁγία Λαύρα καὶ ἄλλα πράγματα – πάντως, ὄχι οἱ ἀτίθασοι Μανιαῖτες. Ὁ Ὀθωνας μπορεῖ νὰ βρῆκε ἕναν εὐφυῆ τρόπο νὰ κατευθύνει τοὺς Μανιαῖτες, θέτοντας τὰ θεμέλια μιᾶς προνομιακῆς σχέσης τους μὲ τὸν στρατὸ πού κρατᾷ μέχρι σήμερα, ἀλλὰ στὴν ἐπίσημη ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης ἡ Μάνη δὲν ἀκούγεται πιά τόσο...

ΑΝ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι –ἀφήνουμε ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ μὴν εἶναι–, τότε ὀφείλουμε: Πρῶτον, νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἀναγνωρίζοντας στὴ Μάνη τὴν ἀπαράμιλλη

συγγνωστῆς. Μιλήσαμε γιὰ μιὰ ὀπτικὴ πού δὲν εἶναι ἀπλῶς μυωπικὴ, ἀλλὰ καὶ πέρα γιὰ πέρα ἄστοχη. Καὶ βέβαια, θὰ τὸ ξαναγράψουμε, ἡ ὀπτικὴ αὐτὴ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ δοῦμε καὶ νὰ ἀποτιμήσουμε σωστὰ τὴν ὑπέριστα καταξίωση τοῦ Καποδίστρια, στὰ λόγια πού εἶπε γι' αὐτὸν λίγα χρόνια μετὰ ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ἀναγνωρίζοντας ὅτι σὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Καποδίστρια τὸ Ἔθνος ἔχασε *«ἕναν ἄνθρωπον πού δὲν θὰ τὸν ματαβρεῖ, καὶ τὸ αἷμα του μὲ παιδεύει ὡς τώρα»*...

* * *

Γενικά, ἡ ἱστορία σπάνια εἶναι αὐτὸ πού λέμε: ἄσπρο-μαῦρο. Ἀκόμα καὶ ὅταν ἡ ἱστορία τελικὰ δικαιώνει ἐκ τῶν ὑστέρων πανηγυρικὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐναλλακτικὰ ὀπτικὰ καὶ ἐπιλογές –ὅπως ἔχει

ΑΝ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι –ἀφήνουμε ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ μὴν εἶναι–, τότε ὀφείλουμε: Πρῶτον, νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἀναγνωρίζοντας στὴ Μάνη τὴν ἀπαράμιλλη προσφορά της, ἴσως καὶ τὴν πρωτοκαθεδρία της, στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Δεύτερον, νὰ δοῦμε τοὺς Μαυρομιχαλαῖους σὰν ἀληθινούς τραγικοὺς ἥρωες, μπηλεγμένους σὲ ἕνα παιχνίδι «τραγικῆς εἰρωνείας» πού δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ συλλάβουν ἀνώτερό του ἀκόμα καὶ οἱ κορυφαῖοι δημιουργοὶ τοῦ ἀρχαίου δράματος. Τρίτον, νὰ ὀδηγηθοῦμε *«δι' ἐλέου καὶ φόβου»*, ὅπως τὸ ἤθελε ὁ Ἀριστοτέλης, στὴν περιπόθητη *«τῶν τοιοῦτων παθημάτων κάθαρσιν»*.

προσφορά της, ἴσως καὶ τὴν πρωτοκαθεδρία της, στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Δεύτερον, νὰ δοῦμε τοὺς Μαυρομιχαλαῖους σὰν ἀληθινούς τραγικοὺς ἥρωες, μπηλεγμένους σὲ ἕνα παιχνίδι «τραγικῆς εἰρωνείας» πού δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ συλλάβουν ἀνώτερό του ἀκόμα καὶ οἱ κορυφαῖοι δημιουργοὶ τοῦ ἀρχαίου δράματος. Τρίτον, νὰ ὀδηγηθοῦμε *«δι' ἐλέου καὶ φόβου»*, ὅπως τὸ ἤθελε ὁ Ἀριστοτέλης, στὴν περιπόθητη *«τῶν τοιοῦτων παθημάτων κάθαρσιν»*.

Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν, ἂν δοῦμε τοὺς Μαυρομιχαλαῖους σὰν κακομαθημένους ἀγροίκους καὶ ἀνθρωπόμορφα κτήνη. Σίγουρα, ὑπῆρξαν καὶ ἱστορικὲς ἀνακρίβειες πού ἐπισημάνθηκαν, ὅπως π.χ. ὅτι ὁ γιὸς τοῦ Πετρόμπεη πού σπούδασε μὲ χρήματά του ὁ Καποδίστριας στὸ Παρίσι ἦταν στὴν πραγματικότητα ὁ ὑπερότοκος Δημήτριος, καὶ ὄχι ὁ Γεώργιος. Ἀλλὰ ἐδῶ δὲν μιλήσαμε ἀπλῶς γιὰ ἀνακρίβειες, πού σὲ τελικὴ ἀνάληψη θὰ ἦταν

πράγματι δικαιώσει τὸν Καποδίστρια–, στὴ ροὴ τῶν γεγονότων νιώθει κανεὶς νὰ βρίσκεται ἀντιμέτωπος μὲ διλημματικὲς καταστάσεις, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ χωρὶς τὶς περισσότερες φορές νὰ *μπορεῖ* νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βέβαιος γιὰ τὸ τί εἶναι τὸ σωστό. Θὰ λέγαμε μάλιστα ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος νὰ κατανοήσουμε –καὶ νὰ ἀγαπήσουμε– τὴν ἱστορία εἶναι νὰ βάζουμε μὲ εἰλικρίνεια τὸν ἑαυτὸ μας στὴ θέση τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς, νὰ ἐρχόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ τὰ βασανιστικὰ διλήμματα καὶ νὰ διερωτώμαστε τί θὰ ἐπιλέγαμε, ἂν εἴχαμε ἐμεῖς τὸ βάρος τῆς ἐπιλογῆς.

Ἄς τὸ δοῦμε αὐτὸ, μιᾶς καὶ ἔχουμε τὴν καλὴ ἀφορμὴ τῆς ταινίας γιὰ τὸν Καποδίστρια, σὲ ἕνα θέμα πού συζητήθηκε: τὸ θέμα τῶν ληστρικῶν, ὅπως συχνὰ χαρακτηρίζονται, ἀγγλικῶν δανείων, πού ἔχουν μείνει γνωστὰ ὡς «Δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας». Τὸ θέμα μνημονεύεται ἀκροθιγῶς στὴν ταινία, ἀλλὰ τὸ εἶδαμε νὰ προβάλλει μὲ ἔνταση στὴ

δημόσια συζήτηση που πυροδοτήθηκε. Βέβαια, πρόκειται για θέμα που μόνο χαλαρά συνδέεται με τη διακυβέρνηση Καποδίστρια: Βρίσκοντας άδεια ταμεία και αδυνατώντας να καλύψει τα έξοδα άκομα και για τη στοιχειώδη λειτουργία του κράτους, ο Καποδίστριας προσπάθησε να εξασφαλίσει από τις Μεγάλες Δυνάμεις δάνειο 60.000.000 φράγκων. Η έγκριση του δανείου καθυστέρησε υπερβολικά – άδηλον αν αυτό έγινε στο πλαίσιο μιας σκοπίμως ύπονόμευσης του έργου του Καποδίστρια εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων. Το αποτέλεσμα ήταν ο Καποδίστριας να μείνει μέχρι τέλους να παλεύει με το πρόβλημα των άδειων ταμείων, ενώ η έλλειψη των χρημάτων του δανείου συνέπεσε τελικά με την έλλειψη του Όθωνα.

Όπως βλέπουμε, λοιπόν, το θέμα των δανείων δεν συνδέεται τόσο άμεσα με τη διακυβέρνηση του Καποδίστρια. Αυτό όμως δεν το εμπόδισε να συζητηθεί με ιδιαίτερη ένταση, με πολλούς να ξεσπαθώνουν ενάντια στα «ληστρικά» αυτά δάνεια (έννοώντας, προφανώς, τα αγγλικά δάνεια που έληφθησαν στη διάρκεια της Έπανάστασης, το 1824 και το 1825). Για να καταλάβουμε ότι τα πράγματα δεν είναι στην πραγματικότητα τόσο απλά και τόσο μονοδιάστατα, θα πρότεινα το εξής:

Φαντασθείτε ότι ζείτε εκείνη την εποχή και ζητείται από εσάς να αποφασίσετε για τη λήψη ή όχι των δανείων. Έστω λοιπόν ότι προσέρχεται πρώτα ενώπιόν σας ένας πολέμιος αυτών των «ληστρικών» δανείων και αναπτύσσει τα επιχειρήματά του ως εξής:

«Οί ὄροι τῶν δανείων εἶναι τοῦλάχιστον τοκογλυφικοί. Σημειώστε ἀπλῶς ὅτι, ἐναντι συνοδικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας 2.800.000 £ τῶν δύο ἀγγλικῶν δανείων, κατόπιν κρατήσεων, παρακρατήσεων τόκων καὶ προμηθειῶν, στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων θὰ φθάσουν τελικὰ μόλις 1.114.700 £, δηλαδή λιγώτερο ἀπὸ τὸ 40%. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι οἱ τόκοι θὰ υπολογίζονται ἐπὶ τῆς συνοδικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας. Πρόκειται γιὰ φανερά τοκογλυφικούς –ἀληθινὰ ληστρικούς– ὄρους. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτό. Τὰ ἴδια τὰ δάνεια, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ὑποσκάπτουν ἐκ προοιμίου τὴν ἐλληνικὴ ἀνεξαρτησία. Διότι μόνο κατ' ἐπίφασιν ἀνεξάρτητος εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ξένα δάνεια, γιὰ νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του, καὶ κατόπιν μπαίνει στὸν φαῦλο κύκλιο νὰ δανεῖζεται ὄλο καὶ περισσότερα, γιὰ νὰ ἀντεπεξέλθει πλεόν ὄχι μόνο στὶς τρέχουσες, πιστικὲς ἀνάγκες του, ἀλλὰ καὶ στὰ συσσωρευμένα ἀπὸ τὸ παρελθὸν χρέη. Ἐνα τέτοιο κράτος θέλουμε νὰ στήσουμε; ἕνα κράτος τοῦ ὁποῦ θὰ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκ προοιμίου ὑποσκάψει τὴν οὐσιαστικὴ ἀνεξαρτησία;».

Ἴδου λοιπὸν ἐνώπιόν μας τὰ επιχειρήματα κατὰ τῶν δανείων – νομίζουμε ὅτι κανεὶς δὲν θὰ μπο-

ροῦσε νὰ ἀμφισβητήσει ὅτι τὰ ἐκθέσαμε μὲ εἰλικρίνεια καὶ πληρότητα. Ἄς υποθέσουμε, τώρα, ὅτι ἔρχεται ἐνώπιόν μας καὶ ἕνας ὑπέρμαχος αὐτῶν τῶν δανείων, μὲ τὰ δικά του επιχειρήματα. Ἄς τὰ ἀκούσουμε καὶ αὐτά:

«Γιὰ τὸ ὅτι χρειάζομαστε τὰ χρήματα, οὔτε συζήτηση. Προφανῶς κανένας δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ αὐτό. Ὅσοι ὅμως μιλοῦν γιὰ τοκογλυφικούς ὄρους θὰ ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ μᾶς ὑποδείξουν ἄλλους ὄρους, λιγώτερο τοκογλυφικούς. Τὰ δάνεια συνάπτονται ἀκριβῶς μὲ τὰ διεθνῶς ἰσχύοντα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δεδομένα γιὰ τὸν κρατικὸ δανεισμὸ. Ἄν ὑπάρχει μιὰ διαφορά, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξῆς: ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπιτύχαμε νὰ εξασφαλίσουμε ἀπὸ τὶς ἀγορὲς δάνεια μὲ τοὺς ὄρους ἀκριβῶς μὲ τοὺς ὁποῖους δανείζονται ὄλα τὰ κράτη, χωρὶς νὰ ἔχουμε ἀκόμα διεθνῶς ἀναγνωρισμένο κράτος, ἀπεναντίας, μάλιστα, ἔχοντας τὶς μεγάλες δοκιμασίες γιὰ τὴν Ἐπανάστασή μας ὄχι πίσω μας, ἀλλὰ μπροστά μας! Τὰ δάνεια, ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη, εἶναι μιὰ ἐκπληκτικὴ ψῆφος ἐμπιστοσύνης τῶν ἀγορῶν στὴν ἐλληνικὴ ἀνεξαρτησία. Σίγουρα, οἱ ἀγορὲς ποὺ δανειοδοτοῦν τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησις δὲν κάνουν δωρεὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων – θὰ ἦταν παιδαριῶδες νὰ πιστεύαμε κάτι τέτοιο. Οἱ ἀγορὲς κάνουν ἐπένδυση. Καὶ προφανῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπένδυση προσδοκοῦν νὰ κερδίσουν, καὶ μάλιστα μὲ τὸ παραπάνω. Ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ προσδίδει στὰ δάνεια αὐτὰ τὴ μεγάλη σημασία τους. Διότι, γιὰ νὰ κερδίσουν οἱ ἀγορὲς, ὅπως προφανῶς ἐπιδιώκουν νὰ κερδίσουν, ὑπάρχει μιὰ προϋπόθεση: νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ὑπάρχει ἐλληνικὸ κράτος καὶ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ὥστε νὰ πάρουν τὰ χρήματά τους, καὶ προφανῶς καὶ τὰ κέρδη τους. Ἐτσι, οἱ ἀγορὲς ποὺ δανειοδοτοῦν τὴν Ἑλλάδα δὲν δίνουν ἀπλῶς τὴν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τους στὴν ἐλληνικὴ ὑπόθεσις. Ἐχουν ἐπίσης κάθε λόγο –καὶ συμφέρον– νὰ πιέζουν ἐφεξῆς γιὰ τὴν εὐδόωση τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνα. Μὲ τὰ δάνεια αὐτά, λοιπὸν, πετυχαίνουμε κάτι ἀσύγκριτα μεγα-

Γενικά, ή Ιστορία σπάνια είναι αυτό που ήλεμε: άσπρο-μαύρο. Άκόμα και όταν ή Ιστορία τελικά δικαιώνει έκ των ύστέρων πανηγυρικά μία από τις έναηλιακτικές όπτικές και επιλογές –όπως έχει πράγματι δικαιώσει τον Καποδίστρια–, στη ροή των γεγονότων νιώθει κανείς να βρίσκεται αντιμέτωπος με διλημματικές καταστάσεις, χωρίς να είναι και χωρίς τις περισσότερες φορές να είναι έκ των προτέρων βέβαιος για τὸ τί είναι τὸ σωστό. Θὰ ήλεγαιε μάηιστα ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος να κατανοήσουμε –και να αγαπήσουμε– την Ιστορία είναι να βάζουμε με ειλικρίνεια τὸν ἑαυτό μας στη θέση των ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς, να ἐρχόμαστε ἀντιμέτωποι με τὰ βασανιστικά διλήμματα και να διερωτώμαστε τί θα ἐπιήλεγαιε, ἂν είχαμε ἐμεῖς τὸ βάρος τῆς ἐπιλογῆς.

ήλυτερο ἀπὸ τὸ να ἐξασφαήσουμε ἀπλήως πόρους, τὴν πιὸ δύσκολη στιγμή τοῦ ἀγῶνα μας: παίρνομε τις ἀγορὲς σύμμαχό μας, που θα ἔχει στὸ ἔξῃς κάθε λόγος –και συμφέρον– να πιέζει τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων για τὴν αἴσια ἔκβαση τοῦ ἀγῶνα μας. Και οἱ ἀγορὲς είναι ὁ πιὸ ἰσχυρὸς σύμμαχος».

Ίδου ήιοπὸν, ἔχομε ἐνώπιόν μας και τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ των δανείων, ὅπως ἔχομε και τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ των δανείων. Ἐν ἔπεφε σε μᾶς τὸ βάρος τῆς ἐπιλογῆς, ἀλήθεια, τί θα διαήλεγαιε; Να δεχθοῦμε τὰ δάνεια ἢ να τὰ ἀπορρίψομε; Προφανῶς, ἡ ἐπιλογῆ δὲν είναι εὔκολη και δεδομένη. Τὸ ήλεμε αὐτό εἰς ἐπίρρωσιν αὐτοῦ που γράψαμε νωρίτερα, ὅτι ἡ Ιστορία δὲν είναι αὐτὸ που ήλεμε: ἄσπρο-μαύρο.

Βέβαια, ἐννοεῖται ὅτι δὲν είναι πάντοτε ἀσαφὲς και συγκεχυμένο ποιὸ είναι τὸ σωστὸ και ποιὸ τὸ λῆθος. Για παράδειγμα, ἐνῶ δὲν είναι εὔκολο να ἀποφανθοῦμε ἂν ἦταν σωστὸ τὰ ήάβουμε να δάνεια ἢ ὄχι, ὅμως δὲν χωράει ἡ παραμικρὴ ἀμβιβολία ὅτι ἦταν πέρα για πέρα λῆθος, και μάηιστα παραπάνω ἀπὸ λῆθος, ἀληθινὸ ἔγκλημα, ὅτι τὰ χρήματα τοῦ πρώτου εἰδικὰ δανείου σχεδὸν στὸ σύνολό τους δὲν ἐπενδύθηκαν στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐνεξαρτησίας κατὰ των Τούρκων, ἀλλὰ ξοδεύθηκαν ἀήλογιστα στις ἐμφύλιες διαμάχες μεταξὺ των Ἐληθίνων. Αὐτὸ ναί, ἦταν ξεκάθαρο κακό. Και τὸ χειρότερο, ἦταν ἕνα κακό για τὸ ὅποιο δὲν ἔχομε τὴ βοηλικὴ δικαιολογία ὅτι... φταῖνε οἱ ἔνοι...

[Συνεχίζεται]

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

Ἐραγε, φταῖνε οἱ ἀνήλικοι;

Οἰ εἰδήσεις μᾶς βομβαρδίζουν καθημερινά: «Ὁξύνεται ἡ παραβατικότητα τῶν νέων στὰ σχολεῖα», «Ἐνας στοὺς ἕξι νέους ἔχει αὐτοτραυματισεῖ ἀπὸ ψυχολογικὴ διαταραχὴ», «Δεκατριᾶχρονος προμηθευόταν ναρκωτικὰ ἀπὸ δεκαπεντάχρονους», «Ἀνήλικα βαποράκια παλεύουν γιὰ τὴ δόση τους» (10/11/2025). Αὐτὰ καὶ ἀκόμη πιὸ φρικτά. «Σεξουαλικὴ κακοποίηση ἀνηλίκων σὲ σατανιστικὲς τελετὲς στὴν Αὐστραλία. Ὁ ἰθύνων νοῦς εἶχε δικό του site, ὅπου προσκαλοῦσε ἀνηλίκους, ἀλλῆλα ἦταν προκάθυμμα τῶν φρικιαστικῶν ἐνεργειῶν του» (1/12/2025).

Τί γίνεται; Ποῦ πᾶμε; Γιατί παρασύρονται οἱ ἀνήλικοι σὲ τέτοιου εἴδους μονοπάτια, σὰν νὰ εἶναι τυφλοὶ; Ἀκοῦμε ἢ διαβάζουμε τίς εἰδήσεις, κουνᾶμε τὸ κεφάλι γιὰ τὸ κατάντημα τῆς νεολαίας, λιπομάσαστε ἴσως, εἴμαστε ὅμως τελείως ἀνῆμποροι νὰ κάνουμε κάτι. Καὶ ἀφήνουμε τὰ παιδιὰ τελείως ἀπροστάτευτα μπροστὰ στὴ σφοδρὴ ἐπέληση ξενόφερτων συνηθειῶν, παθῶν καὶ ἀντιλήψεων, νὰ μαϊμουδίζουν καὶ νὰ ἀντιγράφουν ἀρνητικὰ πρότυπα.

Αὐτὲς οἱ εἰδήσεις μπορεῖ γιὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ εἶναι πρωτοφανεῖς καὶ σοκαριστικὲς, ὄχι ὅμως γιὰ τὸν λεγόμενο Δυτικὸ Κόσμο, καὶ ἰδιαίτερα τὸν Νέο Κόσμο, ποῦ εἶχε τέτοια φαινόμενα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα!

Κι ὅμως, αὐτὸ τὸ κατάντημα προετοιμαζόταν καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀθόρυβα ἀλλῆλα συστηματικὰ δεκαετίες πρὶν. (Τί στὸ καλὸ; Κι ἐμεῖς στὸ δυτικὸ κόσμο δὲν ἀνήκουμε; Γιατί νὰ θεωρηθοῦμε καθυστερημένοι;). Ὅλοι οἱ ὑπεύθυνοι ἐργάζονταν μεθοδικὰ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Τὴν δεκαετία τοῦ '70 ἤδη οἱ ἐλληρικὲς κινηματογραφικὲς ταινίες ἔπαψαν νὰ παρουσιάζουν τὰ πατροπαράδοτα ἥθη, ὅπως συνήθιζαν, καὶ ὄρμησαν σὲ ἓνα ἄνευ προηγούμενου διασυρμὸ κάθε ἠθικῆς ἀντίληψης. Ταινίες ὅπως «Στὸν ἀστερισμὸ τῆς παρθένου» εἰρωνεύονται τὴν παραδοσιακὴ ἀντίληψη περὶ ἀκεραιότητας τῶν κοριτσιῶν, διαστρέφουν, περιπαίζουν, συκοφαντοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ μοντερνισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς «ἐλευθερίας». Προβάλλεται ἐπίσης ὁ τύπος τοῦ κοσμοπολίτη, τοῦ ἀπελευθερωμένου, ἐνῶ ὁ παραδοσιακὸς τύπος εἶναι ὁ στενοκέφαλος, ὁ ἀναχρονιστικὸς, ποῦ τελικὰ «κάνει τὴν μπάλα» καὶ γελοιοποιεῖται. Τὸν ἴδιο προσανατολισμὸ εἶχε καὶ ἡ νεόφερτη τότε τηλεόραση.

Ἡ ἐγκληματικὴ ἀλλοπαγὴ διεῖσδυσε καὶ στὰ σχολεῖα. Τὰ σχολικὰ προγράμματα καὶ τὰ σχολικὰ βιβλία ἀφεληθνίζονται καὶ ἀποχριστιανίζονται. Ποῦ εἶναι ἡ προβολὴ προσώπων ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοση μὲ ἀνωτερότητα χαρακτήρα καὶ ἥρωικὸ φρόνημα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου; Τὸ

να μιλάει ο εκπαιδευτικός για ήθικες αξίες μέσα στην τάξη είναι πλέον εκτός μόδας, εκτός εποχής. (Ίσως για να πείσει τους μαθητές, πρέπει να τὰ ζει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ κι αὐτὸς τώρα δὲν θέλει νὰ εἶναι ἐκτὸς κλίματος). Ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ ἔτος 2000 τὰ βιβλία ἀποχρωματίστηκαν καὶ ἀφυδατώθηκαν ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ Καλοῦ, ἢ μᾶλλον ἔγινε διαστρέβλωση τοῦ Καλοῦ καὶ τῆς Ἀλήθειας. Ἄν μποῦμε σὲ λεπτομέρειες καὶ παραδείγματα (καὶ ὑπάρχουν τρανταχτὰ παραδείγματα. Ἰσως μᾶς δοθεῖ εὐκαιρία νὰ ἀναφέρουμε κάποια ἀπὸ αὐτά), θὰ χρειαστοῦμε πάρα πολλὲς σελίδες. Ἐνα μόνο ἀπλοῦστατο παράδειγμα θὰ ἀναφέρουμε, ὅπως τὸ παρουσίασε πρὶν μερικὰ χρόνια ἓνας νεαρὸς δάσκαλος:

Τώρα πού τὰ παιδιὰ μαχαιρώνονται μεταξύ τους, τώρα πού (ἀκόμα καὶ κορίτσια) κάνουν τὸ σχολεῖο πεδίο μάχης, τώρα πού ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ χρήση ἀλκοὸλ καταλήγουν στὰ νοσοκομεία καὶ στὸν θάνατο, τώρα πού κάποια ἔγιναν θλιβερὰ ἀπομεινάρια τῶν ναρκωτικῶν, τώρα πού ἀπὸ τὰ δεκατέσσερα μὲ κλήματα τρέχουν στὰ μαιευτήρια, γιὰ νὰ σκοτώσουν τὴ νέα ζωὴ, τώρα πού...

Τώρα ἀναρωτιόμαστε τί φταίει. Τὸ δέντρο τρίζει, κοντεύει νὰ σωριασεῖ, ἀλλὰ ἐμεῖς τὸ πελεκούσαμε χρόνια! Κι ἔπειτα κατηγοροῦμε τὰ νιάτα! «Ἀναπτύχθηκαν» ἀνάλογα μὲ τὴν τροφὴ πού τοὺς δώσαμε.

Πρὶν τὸ δέντρο σωριασεῖ, πρέπει νὰ σταματήσει τὸ παράλογο, τὸ τρελὸ πελέκημα. Χωρὶς ρίζες δὲν

Τώρα ἀναρωτιόμαστε τί φταίει. Τὸ δέντρο τρίζει, κοντεύει νὰ σωριασεῖ, ἀλλὰ ἐμεῖς τὸ πελεκούσαμε χρόνια! Κι ἔπειτα κατηγοροῦμε τὰ νιάτα! «Ἀναπτύχθηκαν» ἀνάλογα μὲ τὴν τροφὴ πού τοὺς δώσαμε. Πρὶν τὸ δέντρο σωριασεῖ, πρέπει νὰ σταματήσει τὸ παράλογο, τὸ τρελὸ πελέκημα. Χωρὶς ρίζες δὲν στέκεται. Καλὰ εἶναι τὰ νέα κλαδιὰ καὶ τὰ φύλλα τοῦ νέου ρεύματος. Γιὰ νὰ ἔχουμε ὅμως ὑγιεῖς καρπούς, καιρὸς εἶναι νὰ ἐπιστρέψουμε στὶς ὑγιεῖς ρίζες μας. Καὶ οἱ ρίζες οἱ δικές μας εἶναι πολὺ βαθιές.

«Στὸ βιβλίον τῆς Γλώσσας δίδασκα μέχρι πέρυσι τὴν Ὑποτακτικὴ ἔγκλιση πάνω σὲ ἓνα κείμενο. Ἦταν ἓνας διδακτικὸς μῦθος τοῦ Αἰσώπου, πού μπροστὰ στὸν εὐκόλο πλοῦτισμό, τὸ ψέμα καὶ τὴν πονηριὰ προέβαλλε τὴν τιμιότητα, τὴ φιλαλήθεια, τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτήρα ἐνὸς ἀπλοῦ ξυλοκόπου. Στὸ τέλος ἐπιβραβεύεται (μὲ τρόπο εὐχάριστο καὶ ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς) ἡ τιμιότητα. Τώρα ξέρεις τί κείμενο ἔχει τὸ καινούργιο βιβλίον τῆς Γλώσσας, γιὰ νὰ διδάξω τὴν Ὑποτακτικὴ ἔγκλιση; Πῶς λειτουργεῖ μιὰ καφετιέρα!!!».

Νομίζω ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι προοδευτικὴ ἀλλαγὴ. Εἶναι κατάντημα. (Καὶ νὰ ἦταν μόνο αὐτό;).

Ἔφυγαν τὰ ἠθικὰ πρότυπα, οἱ ἀξίες, καὶ στὴ θέση τους τί μπῆκε; Στὴ θέση τῆς πίστης, ἡ ἀπιστία, στὴ θέση τῆς ἀρετῆς, ἡ κραιπάλη, στὴ θέση τοῦ ἀλτρουισμοῦ, ἡ βία, στὴ θέση τῆς τίμιας ἐργασίας, ἡ ἀναζήτησις τῆς μεγάλης ἀμοιβῆς μὲ ἐλάχιστο κόπο!

Τὰ νιάτα μεγαλώνουν χωρὶς προσανατολισμό, χωρὶς πυξίδα. Ἐρμαία τῆς «μόδας», εὐκόλη λεία τῶν μηνυμάτων τῆς ἀνηθικότητας, τῆς παραβατικότητας, χωρὶς ἀσπίδα, χωρὶς ἀντίσταση.

στέκεται. Καλὰ εἶναι τὰ νέα κλαδιὰ καὶ τὰ φύλλα τοῦ νέου ρεύματος. Γιὰ νὰ ἔχουμε ὅμως ὑγιεῖς καρπούς, καιρὸς εἶναι νὰ ἐπιστρέψουμε στὶς ὑγιεῖς ρίζες μας. Καὶ οἱ ρίζες οἱ δικές μας εἶναι πολὺ βαθιές. Ἄς μὴν τὶς δηλητηριάζουμε μὲ τὴ νοοτροπία κάποιων, πού μοναδικὰ πρότυπα τῆς δικῆς τους παράδοσης εἶναι οἱ χρυσοθήρες, οἱ τυχοδιώκτες, οἱ «γκάγκστερς», καὶ θεὸς τους εἶναι τὸ χρῆμα. Μπροστὰ σὲ αὐτὸν τὸν «θεό» γονατίζουν ὅλες οἱ ἠθικὲς ἀξίες!!

Τὸ σύνθημά μας ἂς εἶναι: Ἐπιστροφή στὶς ρίζες μας, στὴν ἐλληνορθόδοξη παράδοση, στὶς διαχρονικὲς καὶ πάντα φρέσκες καὶ μοντέρνες ἀξίες μας, γιὰ νὰ σώσουμε ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει, γιὰ νὰ εἴμαστε πραγματικὰ σύγχρονοι καὶ τὰ κοιτᾶμε κατὰματα τὰ παιδιὰ μας, χωρὶς τὴν ἐνοχὴ ὅτι τὰ εὐνούχισαμε καὶ τοὺς ἀφαιρέσαμε τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν ὄχι μαϊμουδιζοντας, ἀλλὰ πραγματικά!

ΕΛΕΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ

Χωρίς βία ζωή δεν υπάρχει!

Καθημερινά πιά γινόμαστε μάρτυρες περιστατικών βίας, είτε στον χώρο των ενηλίκων είτε δυστυχώς και στον χώρο των ανηλίκων. Δυσανασχετούμε, επαναστατούμε, άγανακτούμε, ψάχνουμε να βρούμε τις αιτίες, επιρρίπτουμε συνήθως τις ευθύνες στην πολιτεία και τὸ κράτος, μᾶς φταίνει συνήθως ὅλοι και ὅλα, ἐκτός «αὐτονοήτως» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας! Ἄλλα ἐκεῖ πού ἡ εἶδηση γιὰ βία ἔρχεται μὲ πιὸ ὀδυνηρὸ τρόπο νὰ διαπεράσει σὰν ξίφος τὴν καρδιά μας εἶναι σὸν χώρο των ανηλίκων, ὅχι μόνο τῆς πρώτης ἐφηβικῆς ἡλικίας, ὅπου τὰ πράγματα ἐκ τῶν πραγμάτων γίνονται πιὸ ὀξυμμένα λόγῳ τῶν ἀναταραχῶν πού προξενεῖ ἡ ἴδια αὐτὴ περίοδος τῆς ἐφηβείας και σωματικά και ψυχολογικά, ἀλλὰ και ἀκόμη πιὸ κάτω: στὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, σ' αὐτὰ πού τὰ βλέπεις και σοῦ ἀνοίγει ἡ ψυχή, γιατί διακρίνεις τὴ χάρη πού ἔχει κατὰ φυσικὸ τρόπο ἡ ἄδολη αὐτὴ ἡλικία.

Κι ὅμως! Ἄκόμη και σ' αὐτὰ πιά ἢ σὲ κάποια ἀπὸ αὐτὰ βλέπεις συχνὰ μιὰ ἔνταση, ἕνα πάθος και μιὰ ὀργή πού σὲ ξαφνιάζει, πού σὲ σοκάρει, γιατί δὲν τὸ περιμένεις – κινεῖσαι ἀκόμη μὲ τὰ δεδομένα ἴσως παλαιότερων, πιδ «εἰδυλθιακῶν» θεωρούμενων ἐποχῶν! Οἱ λέξεις: συμμορία, bullying, περιθωριοποίηση, γρονθοκοπήματα, ἀκόμη και «μαχαίρια» εἶναι σὲ ἡμερήσια διάταξη. Σχεδὸν δὲν ὑπάρχει δελητίο εἰδήσεων σὴν τηλεόραση ἢ σὸ ραδιόφωνο πού νὰ μὴν περιλαμβάνει τέτοιου

ἀντιστοιχία μὲ τὸν χώρο των μεγάλων. Τί εἰκόνα ζωῆς δίνουμε σ' αὐτὰ οἱ μεγαλύτεροι σὴν ἡλικία; Τὴν εἰκόνα ἑνὸς συνεχοῦς πολέμου, πού τὸν χαρακτηρίζει ἡ σφοδρὴ ἐπιθυμία τῆς κυριαρχίας τοῦ ἑνὸς πάνω σὸν ἄλλον και πού τὸν διαπιστώνουμε και μέσα σὴν οἰκογένεια και μέσα σὸους ἐπαγγελματικούς χώρους, ἀλλὰ και σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο σὸς σχέσεις μεταξύ των χωρῶν. Πόλεμοι, πόλεμοι, πόλεμοι, ἀπ' ἄκρου σὲ ἄκρο σχεδὸν τοῦ πιθανή-τη μας, μὲ ἀμείωτη ἔνταση και μὲ κλιμακούμενη πρὸς τὰ πάνω σκληρότητα. Καὶ μόλις πάει κάπου νὰ σταματήσει ἡ ὀδύνη τοῦ ἑνὸς πολέμου, εὐθὺς ἦδη ἔχει ξεκινήσει ἕνας ἄλλος κάπου ἄλλοῦ! Καὶ ὅπως εἶπαμε: και μέσα σὴν οἰκογένεια! Σύζυγοι και σύντροφοι πού διαπληκτίζονται, τὸς περισσότερες φορὲς μπροστὰ στὰ παιδιὰ τους, ἐξαγριωμένα πρὸ-

Τὰ παιδιὰ και οἱ νέοι μας πορεύονται συνήθως κατὰ ἀντιστοιχία μὲ τὸν χώρο των μεγάλων. Τί εἰκόνα ζωῆς δίνουμε σ' αὐτὰ οἱ μεγαλύτεροι σὴν ἡλικία; Τὴν εἰκόνα ἑνὸς συνεχοῦς πολέμου, πού τὸν χαρακτηρίζει ἡ σφοδρὴ ἐπιθυμία τῆς κυριαρχίας τοῦ ἑνὸς πάνω σὸν ἄλλον και πού τὸν διαπιστώνουμε και μέσα σὴν οἰκογένεια και μέσα σὸους ἐπαγγελματικούς χώρους, ἀλλὰ και σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο σὸς σχέσεις μεταξύ των χωρῶν.

περιχομένου ρεπορτάζ, τὰ ὅποια συνήθως συνοδεύονται και ἀπὸ ἀνάλογα βίντεο πού ἔχουν τραβηχτεῖ ἀπὸ ἄλλα παιδιὰ πού παρακολουθοῦσαν(;) τὸς «μάχες»!

Δὲν θὰ ἔπρεπε ὅμως τελικά νὰ ἀποροῦμε και νὰ χαρακτηρίζουμε παράδοξα τὰ γεγονότα αὐτὰ. Διότι τὰ παιδιὰ και οἱ νέοι μας πορεύονται συνήθως κατὰ

σωπα πού εἶναι ἔτοιμα νὰ κατασπαραχτοῦν μεταξύ τους, ὀ πόθος νὰ ἐπιβληθεῖ ὀ καθένας σὸν ἄλλον – ἡ πιδ ἰσχυρὴ «παιδαγωγική» γιὰ ἀνάλογη δράση και τοῦ παιδιοῦ. Καὶ πράγματι, ὅ,τι συμβαίνει και διαδραματίζεται σὴν οἰκογένεια, ὅ,τι ἀκούγεται και λέγεται, αὐτὸ και ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὰ παιδιὰ, τὰ παιδιὰ μὲ τὸς καταπληγωμένες βεβαίως ψυχές,

που μαθαίνουν από πρώτο χέρι ότι η επιβολή επί του ἄλλου, του «ἀντιπάλου», είναι ο μόνος δρόμος, γιὰ νὰ πορευεῖ κανεὶς στὴ ζωὴ του.

Κι ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἔτσι σὲ ὅλες τὶς οἰκογένειες. Σὲ πολλὴς ἢ ἀρκετὲς ὅμως εἶναι, κι αὐτὸ προβληθὲν καὶ ἐπαναλαμβανόμενον ἀπὸ τὰ Μ.Μ.Ε. καθίσταται σχεδὸν «κανονικότητα», γίνεται ἀποδεκτὸ ὡς κατάσταση ποὺ ἐντάσσεται στὴ ζωὴ μας, λοιπὸν δὲν θέλει καὶ πολλὴ, γιὰ νὰ «σπρώχνει» κυρίως τὰ παιδιὰ πρὸς τὴ συγκεκριμένη αὐτὴ πλευρὰ ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς. «Ἡ βία γεννάει τὴ βία», ἴσως ἓνα γνωμικὸ, καὶ ὄχι ἄστοχα. Κι ἀκόμη: ὅ,τι συνηθίζει κανεὶς –κι ἔχει γίνῃ συνήθειο πιά ἡ βία!– καθίσταται δευτέρη φύση του, γίνεται τὸ ἕτερο ἐγώ, ὁ ἄλλος ἐαυτός, ἡ βία, ὅπως εἶπαμε, ὡς «κανονικὸς» τρόπος ζωῆς!

εἶναι κάτι εὐκόλο. Ἀπαιτεῖ «αἱματηρὸ» ἀγῶνα, τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπάρνησης τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἄρσης ἐνὸς σταυροῦ – ὅ,τι ὁ Κύριος προέτρεψε: «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει ἄς ἀπαρνηθῇ τὸν (ἁμαρτωλὸ) ἑαυτό του, ἄς σηκώσει τὸν σταυρό του (τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀγάπης) καὶ ἄς μὲ ἀκολουθεῖ». Μόνον μὲ τὴν ταῦτιση αὐτὴ πρὸς τὸν Κύριο ὡς ἀκολουθία Του, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴ μεγαλύτερη δύναμη ποὺ ὑπάρχει, γιὰ νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ χάρη Ἐκείνου ἐν Ἐκκλησίᾳ, ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἴκανος νὰ ἀπεμπληκεῖ καὶ νὰ ἀποκολληθῇ ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν πρὸς τὸ κακὸ καὶ τὸ πονηρὸ.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ, ἡ ὀρθὴ κανονικότητα, ἡ ὑγεία ἢ πραγματικὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ βρί-

Ἵγεία ἢ πραγματικὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ βρίσκεται στὴ θέση τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Θεοῦ, προϋποθέτει μίαν διαρκῆ καὶ ἀδιάκοπην βίαν. Βία ἀκριβῶς πρὸς τὸν διεστραμμένο ἑαυτό. Γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐθύτητά του, νὰ «ἰσιώσει», γιὰ νὰ πορεύεται τὶς «εὐθεῖες ὁδοῦς» τοῦ Κυρίου συντονισμένος μὲ Αὐτόν. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοί μας θεωροῦν ὅτι τὸ ἀγωνιστικὸ αὐτὸ στοιχεῖο ἀποτελεῖ τὴ βάση τοῦ κατὰ Χριστὸν πνευματικοῦ ἀγῶνα, δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ περίπτωση νὰ εἶναι κανεὶς χριστιανὸς χωρὶς ἄσκηση βίας ἀπέναντι στὸν... ἑαυτό του!

Ἡ αἰτία τῆς ὀλης αὐτῆς τραγικότητας εἶναι προφανής. Εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς ἁμαρτίας, ἡ κυριαρχία δηλαδὴ τοῦ ἐγωισμοῦ ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο, τὸν «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» δημιουργημένο, ἀντὶ νὰ λειτουργεῖ μὲ τὸν φυσικὸ τρόπο ποὺ ζεῖ ὁ Πατέρας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ἀγάπην δηλαδὴ, ἀφοῦ «ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη», νὰ κινεῖται διεστραμμένα μὲ τὴ νοσηρὴ ἀγάπην ποὺ ἔχει κέντρο μόνον τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅποτε, πράγματι ὅ,τι δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸν ἄρρωστο ἑαυτό του θέλει νὰ τὸ κάνει πέρα, νὰ τὸ ὑποτάξει, νὰ τὸ καταστρέψει. Κι ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ ἡ θεραπεία εἶναι μονόδρομος: νὰ μάθει ὁ ἄνθρωπος, ἔμπρακτα ὅμως μὲ τὸ βίωμά του, νὰ ἐγκαταλείπει τὴ νοσηρότητά του, γιὰ νὰ βρίσκεται ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ ὑγεία του, ὁ ἀληθινὸς ἑαυτός του, γεγονός ποὺ τὸν παραπέμπει στὸ ἅγιό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διότι σ' αὐτὸ ὁδηγεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ: σὴν ὑγεία καὶ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, σὴν ἀνάδειξή του σὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀπαρχῆς κτιστότητάς του.

Ἡ ἐγκατάλειψη ὅμως τῆς νοσηρότητας, ποὺ ἔχει γίνῃ δευτέρη φύση καὶ «κανονικότητα», δὲν

σκεται στὴ θέση τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Θεοῦ, προϋποθέτει μίαν διαρκῆ καὶ ἀδιάκοπην βίαν. Βία ἀκριβῶς πρὸς τὸν διεστραμμένο ἑαυτό. Γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εὐθύτητά του, νὰ «ἰσιώσει», γιὰ νὰ πορεύεται τὶς «εὐθεῖες ὁδοῦς» τοῦ Κυρίου συντονισμένος μὲ Αὐτόν. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοί μας θεωροῦν ὅτι τὸ ἀγωνιστικὸ αὐτὸ στοιχεῖο ἀποτελεῖ τὴ βάση τοῦ κατὰ Χριστὸν πνευματικοῦ ἀγῶνα, δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ περίπτωση νὰ εἶναι κανεὶς χριστιανὸς χωρὶς ἄσκηση βίας ἀπέναντι στὸν... ἑαυτό του! «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θιάζεται», εἶπε ἄλλωστε ὁ Κύριος, «καὶ βιασταὶ ἀρπάξουσιν αὐτήν». Κάτοικοι τοῦ Παραδείσου εἶναι καὶ θὰ εἶναι μόνο... «βιασταί» τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὁ μέγας αὐτὸς ἀσκητικὸς διδάσκαλος, ἐξέφρασε τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ μὲ μίαν φράση: Τί εἶναι ὁ μοναχός, ἀλλὰ καὶ κάθε χριστιανός; «Βία φύσεως δινηκής»!

Λοιπὸν, ὄντως: «ζωὴ χωρὶς βία δὲν ὑπάρχει»!

Τῆς μάνας ἢ ἀγκαλιᾶ

Μιά ὁμορφη σκηνή, πού δὲν τὴν ξεχνᾷ εὐκοῦλα κανεῖς. Εἶναι τόσο χαριτωμένη καὶ τόσο διδακτική. Μιά σκηνή πού εὐφραίνει τὴν ψυχὴ καὶ σὲ κάνει νὰ σκέπτεσαι πῶς ὁ Κύριος «τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε». Ἕνα τόσο μικρὸ ἀνθρωπάκι, πού πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἄνοιξε τὰ μάτια του στὴ ζωὴ, εἶναι ὁ κόσμος ὅλος. ἤρθε στὸν κόσμο καὶ ἔδωσε ζωντάνια, χαρὰ καὶ εὐλογία στὸ νέο σπιτικό.

Παρακολουθῶ ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἀπόσταση τὴν ἐγγονή μου, πού κρατεῖ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς τῆ μικρὴ νέα τῆς ὑπαρξῆς. καὶ τὸ πρόσωπό τῆς λάμπει ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση. Εἶναι ἡ ωραιότερη ζωγραφιά πού ἔχω ποτὲ δεῖ. Εἶναι ἀνεπανάληπτη ἢ ὁμορφιά πού ἐκπέμπει τὸ πρόσωπο τῆς μικρῆς, γιατί βρίσκεται στὴ μητρικὴ ἀγκαλιὰ. Τὸ χαμόγελό τῆς τεράστιο. Σὲ κοιτᾷ, τὰ ματάκια τῆς λάμπουν, καὶ χτυπᾷ τὰ ποδαράκια τῆς ἀπὸ χαρὰ. Βρίσκεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας τῆς.

στὴ στοργή τῆς, γιατί ξέρουμε ὅτι οἱ συμβουλιές τῆς θὰ εἶναι καρδιακές, ἀληθινές, γιὰ τὸ καλὸ μας.

Μία ὅμως ἀπὸ τὶς ζεστότερες ἀγκαλιές εἶναι τῆς Μεγάλῆς Μάνας, τῆς Παναγίας μας. Ἄς μὴν τὸ ξεχνοῦμε. Αὐτὴ στέκει πάντα δίπλα στὸν Υἱὸ τῆς καὶ παρηγορεῖ καὶ δίνει δύναμη καὶ εὐλογία σὲ

Μιά ὁμορφη σκηνή, πού δὲν τὴν ξεχνᾷ εὐκοῦλα κανεῖς. Εἶναι τόσο χαριτωμένη καὶ τόσο διδακτική. Μιά σκηνή πού εὐφραίνει τὴν ψυχὴ καὶ σὲ κάνει νὰ σκέπτεσαι πῶς ὁ Κύριος «τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε». Ἕνα τόσο μικρὸ ἀνθρωπάκι, πού πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἄνοιξε τὰ μάτια του στὴ ζωὴ, εἶναι ὁ κόσμος ὅλος. ἤρθε στὸν κόσμο καὶ ἔδωσε ζωντάνια, χαρὰ καὶ εὐλογία στὸ νέο σπιτικό.

Καὶ εἶναι αὐτὸ μιὰ σιγουριά, τίποτε δὲν φοβᾶται. Ὅλος ὁ κόσμος εἶναι δικός τῆς.

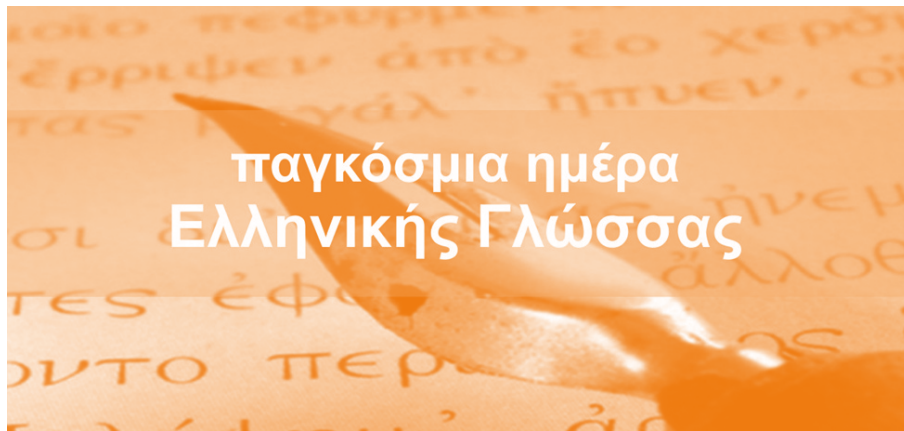
Μὰ καὶ στὴν ἀπέραντη φύση ἂν ρίξουμε μιὰ ματιά, θὰ δοῦμε πῶς καὶ τὰ μικρὰ ζωάκια, ἀπὸ τὸ νεογέννητο γατάκι μέχρι καὶ τὸ λιονταράκι, ἡμερεύουν, σὰν νιώσουν ὅτι βρίσκονται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας τους. Ἀκόμη καὶ τὸ λουιλούδι ἂν παρατηρήσεις, ξεπηδᾷ ἀπὸ μιὰ φυτικὴ ἀγκαλιὰ πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ στέκεται ὄρθιο, νὰ ἀνθίζει καὶ νὰ ὁμορφαίνει τὸν τόπο ὅπου φύτρωσε. Αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ τὴν ἔχουμε ὅλοι μας ἀνάγκη. Ἰδιαίτερα ὅταν ὁ πόνος φωλιάζει μέσα μας, ὅταν ἔχουμε προβλήματα πού δὲν θέλουμε νὰ τὰ ἐμπιστευθοῦμε σὲ κανένα. Καὶ τότε τρέχουμε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς,

καθέναν πού τὴν ἐπικαλεῖται καὶ πιστεύει στὴν πρόνοιά τῆς καὶ στὴ μεγαλοσύνη τῆς. Αὐτὴ σκουίζει κάθε δάκρυ, ἀπαλύνει κάθε στεναγμό, προσφέρει ἐλπίδα καὶ κουράγιο. Διότι ἡ μεγάλῃ Μάνα εἶναι ἡ μοναδικὴ σωσίβια λέμβος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, πού σφουγγίζει δάκρυα, χαλιβδώνει τὴν θέληση στὶς πίκρες τῆς ζωῆς.

Βλέποντας λοιπὸν τὴν παραπάνω εἰκόνα, εὐχομαὶ ὀλόψυχα σὲ ὅλα τὰ παιδιά τοῦ κόσμου νὰ ἀπολαμβάνουν τὴ ζεστὴ ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας τους, καὶ προπάντων τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Παγκόσμια Ήμέρα τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας

9η Φεβρουαρίου

Ἡ Παγκόσμια Ήμέρα γιορτῆς γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα γεμίζει κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ μὲ ἀνεκλιάλητη χαρὰ καὶ περηφάνια. Ἡ Γλῶσσα μας ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι ὁ πλοῦτος μας, ἡ ἱστορία μας, ἡ παράδοσή μας καὶ ὁ πολιτισμὸς μας ποὺ κρατᾷ πάνω της. Ἡ UNESCO μόλις πέρυσι, στὶς 14 Ἀπριλίου 2025, ἀποφάσισε ὁμόφωνα τὴν καθιέρωση τῆς 9^{ης} Φεβρουαρίου κάθε ἔτους ὡς Παγκόσμιας Ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας. Ἦταν ἐπίμονο αἶτημα ἐπιστημονικῶν κύκλων τῆς Εὐρώ-

τοῦ ἔθνικοῦ μας Ποιητῆ, Διονυσίου Σολωμοῦ.

Θὰ χαρεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ διαβάσει ἀπόσπασμα τῆς σχετικῆς ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας: *«Μὲ τὴ θέσπιση αὐτῆς τῆς παγκόσμιας ἡμέρας ἐπιδιώκεται ἡ ἀνάδειξη τοῦ θεμελιώδους ρόλου ποὺ διαδραμάτισε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, συμβάλλοντας οὐσιαστικὰ στὴν ἐδραίωση τόσο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὅσο καὶ τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εὐτύχησε νὰ καταστῆ φορέας μορφοποίησης καὶ μεταβίβασης*

Ἡ Παγκόσμια Ήμέρα γιορτῆς γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα γεμίζει κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ μὲ ἀνεκλιάλητη χαρὰ καὶ περηφάνια. Ἡ Γλῶσσα μας ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι ὁ πλοῦτος μας, ἡ ἱστορία μας, ἡ παράδοσή μας καὶ ὁ πολιτισμὸς μας ποὺ κρατᾷ πάνω της. Ἡ UNESCO μόλις πέρυσι, στὶς 14 Ἀπριλίου 2025, ἀποφάσισε ὁμόφωνα τὴν καθιέρωση τῆς 9^{ης} Φεβρουαρίου κάθε ἔτους ὡς Παγκόσμιας Ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας.

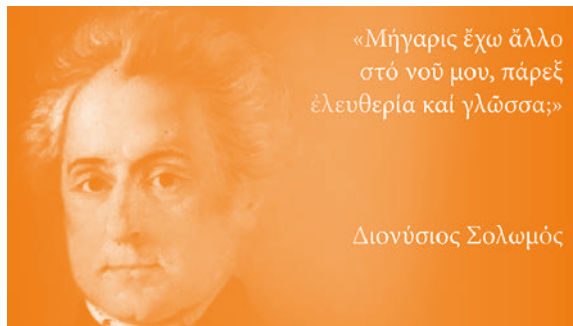
πης καὶ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸ 2017. Νὰ ἀναγνωριστεῖ ἡ μοναδικότητα, ἡ ἀξία καὶ ἡ προσφορὰ τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας στὴν παγκόσμια κοινότητα καὶ νὰ τῆς ἀποδίδεται κατ' ἔτος ἡ πρέπουσα τιμὴ. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία μέσῳ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργείων ζητοῦσε ὡς ἡμέρα διεθνοῦς ἀναγνώρισης τῆς γλῶσσας μας τὴν 9^η Φεβρουαρίου, ἡμέρα θανάτου

σημαντικῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, φιλοσοφικῶν θεωρήσεων καὶ λογοτεχνικῶν κειμένων. Στὴν ἑλληνικὴ γράφτηκαν, λίγο ἀργότερα, τὰ πιο σημαντικὰ κείμενα τοῦ Χριστιανισμοῦ, γιὰ νὰ διαδοθοῦν σὲ ὅλοκληρο τὸν κόσμο. Στὸ διάβα τῶν αἰῶνων ὑπῆρξε καθοριστικὴ ἡ συμβολὴ της ὡς μέσου ἀποθησαύρισης καὶ διάδοσης τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ

ἐπιβιώνει ὡς τις μέρες μας στὴ νεότερη ἐκδοχὴ τῆς ὡς μία ἀπὸ τὶς μακροβιότερες ζωντανὲς γλῶσσες παγκοσμίως».

Ἐπισημῶς ὁμως στὶς 12 Νοεμβρίου 2025, κατὰ τὴν 43^η Γενικὴ Διάσκεψη τῆς UNESCO στὴ Σαμαρκάνδη, υἱοθετήθηκε καὶ ἐπικυρώθηκε ὁμόφωνα ἡ ἀπόφαση νὰ ἀνακηρυχθεῖ ἡ 9^η Φεβρουαρίου ὡς Παγκόσμια Ἡμέρα τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας. Τότε τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, σχολιάζοντας τὸ μεγάλο γεγονός, ἐπεσήμανε μεταξύ ἄλλων: «Ὁλοκληρώθηκε ἔτσι καὶ τυπικὰ ἡ μακρὰ διαδικασία ποὺ εἶχε ἐκκινήσει ἀπὸ τὸν περασμένο Ἀπρίλιο, μετὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου τῆς UNESCO, μετὰ ἀπὸ πρόταση ποὺ εἶχε ὑποβάλει ἡ Ἑλλάδα μετὰ τὴν ὑποστήριξη 90 κρατῶν- μελῶν τοῦ Ὄργανισμοῦ». Καὶ κατέληξε: «Ἡ διεθνὴς ἀναγνώριση τῆς μοναδικῆς καὶ ἀνεκτίμητης συμβολῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας στὴν παγκόσμια πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς ἀνθρωπότητας συνιστᾷ ἀπόφαση ἱστορικῆς σημασίας στὴν 3.000 ἐτῶν διαχρονία τῆς γλῶσσας μας».

Ἀλλὰ ἡ 9^η Φεβρουαρίου ὡς Παγκόσμια Ἡμέρα Ἑλληνικῆς Γλῶσσας κινεῖ καὶ σὲ ἀναβίωση τῆς μνή-

Ἔγνος, δύο στροφές ἀπὸ τὸν Ἔγνο του εἰς τὴν Ἐλευθερία. Τιμῆ λοιπὸν ἡ παγκόσμια κοινότητα, στὶς 9 Φεβρουαρίου κάθε ἔτους, καὶ τὸν ἔθνικό μας ποιητὴ Διονύσιο Σολωμό, μαζί μετὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα!

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὀδυσσεύς Ἐλύτης ἔχει τὸ ἴδιο πάθος γιὰ τὴ γλῶσσα μετὰ τὸν ἔθνικό μας ποιητὴ.

«Τὴν γλῶσσα μοῦ ἔδωσαν ἑλληνική...
Μονάχη ἔγνοια ἡ γλῶσσα μου στὶς ἀμμουδιές τοῦ Ὀμήρου...».

«Ἡ διεθνὴς ἀναγνώριση τῆς μοναδικῆς καὶ ἀνεκτίμητης συμβολῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας στὴν παγκόσμια πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς ἀνθρωπότητας συνιστᾷ ἀπόφαση ἱστορικῆς σημασίας στὴν 3.000 ἐτῶν διαχρονία τῆς γλῶσσας μας».

μης τοῦ ἔθνικοῦ μας Ποιητῆ. Τέτοια ἡμερομηνία τοῦ 1857 ὁ Διονύσιος Σολωμός, «ὁ γενάρχης τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ», κατὰ τὸν Ὀδυσσεύ Ἐλύτη, πέρασε στὴν ἀθανασία, ἀφοῦ μᾶς ἄφησε κληρονομιά τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἑλευθερία καὶ τὴ γλῶσσα. «Μήγαρις ἔχω ἄλλο στό νοῦ μου πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα;», γράφει στὸν «Διάλογό» του. Τὴ γλῶσσα τὴ μητρικὴ-λαϊκὴ, ποὺ ὁ ρυθμὸς τῆς ἔρρεε μέσα του καὶ ἄκουγε ὀλόγυρα τὴ μουσικότητά της. «Τὴ γλῶσσα ποὺ κινεῖ τὸ συναίσθημα καὶ ξεσπᾷ ἄλλα στὰ σπλάχνα... Τὴ γλῶσσα τὴ ζωντανὴ ποὺ κάθεται ὁ λαὸς καὶ φλογίζεται σὰν τὴν ἀκούει». Αὐτὴ τὴ γλῶσσα «ἀνέβασε στὰ ὕψη τῶν ἰδεῶν του», γράφει ὁ Ποιητὴς, καὶ τὴν ὁδήγησε σὲ ἀριστουργηματικὴ τελειότητα στὶς ὑπέροχες ποιητικὲς του συνθέσεις, ὥστε νὰ συνδέεται ἄρρηκτα μετὰ τὴν ἑλευθερία καὶ τὴν ἔθνικὴ μας ταυτότητα. Κι ἄνοιξε δρόμους γιὰ τὴν ἀνάταση τοῦ ἔθνους μέσα ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιητικῆς γλῶσσας καὶ τῶν ἰδεολογικῶν του κατευθύνσεων. Σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα ἀνακρούεται ὁ ἔθνικός μας

ἀναφωνεῖ μετὰ καμάρι στό «Ἄξιόν ἐστι». Καὶ ὁ Γιώργος Σεφέρης, μιλώντας στὴν Ἀκαδημία τῆς Στοκχόλμης κατὰ τὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου Νόμπελ στὶς 10 Δεκεμβρίου 1963, ἀνέφερε: «Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ μίλησε ὁ Ὀμηρος ὡς τὰ σήμερα, μιλοῦμε, ἀνασαίνουμε καὶ τραγουδοῦμε μετὰ τὴν ἴδια γλῶσσα. Καὶ αὐτὸ δὲν σταματᾷ ποτέ, εἴτε σκεφτοῦμε τὴν Κλυταιμνήστρα ποὺ μιλᾷ στὸν Ἀγαμέμνονα, εἴτε τὴν Καινὴ Διαθήκη, εἴτε τοὺς ὕμνους τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, εἴτε τὸ Κρητικὸ θέατρο καὶ τὸν Ἐρωτόκριτο, εἴτε τὸ Δημοτικὸ τραγούδι».

Φαινόμενο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μετὰ τὴν ἀδιάσπαστη ἐνότητα καὶ συνοχὴ τῆς ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴ σημερινή της μορφῆς. Ἐδῶ καὶ τέσσερις χιλιάδες χρόνια μιλιέται ἀδιάκοπα ἡ γλῶσσα μας στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Ἡ γλῶσσα μας, «ἡ τρομερὴ μας ἡ λαλιά», κατὰ τὸν Δ. Σαββόπουλο. Τρεισήμισι χιλιάδες χρόνια γράφεται ἐπίσης ἀδιάκοπα. Καὶ ἐπισημαίνει ὁ Γ. Σεφέρης: «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔπαψε ποτέ νὰ μιλιέται. Δέχτηκε τὶς ἀλλοιώσεις ποὺ δέχεται καθεὶ ζωντανό, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζει κανένα χάσμα».

Ζωντανός οργανισμός είναι η γλώσσα μας. Βουερό ποτάμι και παφιλιάζει. Άνακινείται, άνανώνεται και μένει έναια. « Έγώ δέν ξέρω νά ύπάρχει παρὰ μία γλώσσα, ή έναία Έλληνική γλώσσα», ύποστηρίζει ό Όδουσσέας Έλύτς. «Τό νά λείι ό “Έλληνας ποιητής άκόμα και σήμερα, ό ούρανός, ή θάλασσα, ό ήλιος, ή σεληνη, ό άνεμος, όπως τά έλεγαν ή Σαπφώ και ό Άρχίλοχος (ή λυρική ποίηση άκμάζει στην Έλλάδα άπό 7° έως 5° π.Χ. αι.), δέν είναι μικρό πρᾶγμα. Είναι πολύ σπουδαίο. Έπικοινωνουόμε κάθε στιγμή μιθώντας με τις ρίζες μας, που βρίσκονται εκεί. Στα Άρχαϊα».

Κι όταν του άπονεμήθηκε τό βραβείο Νόμπελ στην Άκαδημία της Στοκχόλμς στις 18 Όκτωβρίου 1979, ό Έλύτς είπε μεταξύ άλλων: «Μου δόθηκε, άγαπητοί μου φίλοι, νά γράψω σε μία γλώσσα που μιλιέται μόνο άπό μερικά έκατομμύρια άνθρώπων. Παρ’ όλα αυτά μία γλώσσα που μιλιέται

κυριότερο– με άδιάσπαστη συνέχεια. Δέν τό λέω με ύπερηφάνεια, τό λέω με δέος, άφοϋ οί ευθύνες του ποιητή, σε μία τέτοια περίπτωση, πολλαπλασιάζονται... ‘Η γλώσσα είναι ένα όργανο ευαίσθητο, που άν τό χειριστείς επιδέξια, μπορεί νά δονηθεί άπό τις μυστικές δυνάμεις των αίωνων».

‘Η Έλληνική γλώσσα έχει δύναμη και ευλυγισία και «είναι φορέας μιᾶς βαθιάς συλλογικής ψυχής και ιστορίας, γεμάτη “χνάρια” άπό χειρονομίες και στάσεις αίωνων» (Γ. Σεφέρς). Όσο για τή διαχρονικότητα της γλώσσας, γράφει ό γλωσσολόγος Μαν. Τριανταφυλλίδης: «‘Η γλώσσα που μιλιέ σήμερα ό έλληνικός λαός δέν ήταν πάντοτε ή ίδια. Είναι αυτή, στη γραμματική της ύφή, ή άρχαία γλώσσα, που μιλημένη άδιάκοπα άπό χείλη Έλλήνων για τρεις και τέσσερις χιλιάδες χρόνια άλλαξε άπό χείλη σε χείλη και άπό πατέρα σε παιδί, για νά καταλήξει στη σημερινή της μορφή».

Όταν του άπονεμήθηκε τό βραβείο Νόμπελ στην Άκαδημία της Στοκχόλμς στις 18 Όκτωβρίου 1979, ό Έλύτς είπε μεταξύ άλλων: «Μου δόθηκε, άγαπητοί μου φίλοι, νά γράψω σε μία γλώσσα που μιλιέται μόνο άπό μερικά έκατομμύρια άνθρώπων. Παρ’ όλα αυτά μία γλώσσα που μιλιέται επί τέσσερις χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και με έλάχιστες διαφορές... ‘Η χώρα μου είναι μικρή σε έκταση χώρου και άπέραντη σε έκταση χρόνου».

έπί τέσσερις χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και με έλάχιστες διαφορές... ‘Η χώρα μου είναι μικρή σε έκταση χώρου και άπέραντη σε έκταση χρόνου».

Και στους Έλληνες της Στοκχόλμς μετά την άπονομή του Βραβείου Νόμπελ είπε: «Μην ξεχνάτε την πατρίδα μας, και πρὸ παντός τή γλώσσα μας. Είμαστε οί μόνοι σ’ όλόκληρη την Εύρώπη που έχομε τό προνόμιο νά λέμε τον ούρανό “ούρανό” και τή θάλασσα “θάλασσα”, όπως την έλεγαν ό Όμηρος και ό Πλάτωνας πριν δυόμιση χιλιάδες χρόνια. Δέν είναι λίγο αυτό. ‘Η γλώσσα δέν είναι μόνο μέσον επικοινωνίας. Κουβαλάει την ψυχή του λαού μας κι όλη την ιστορία και όλη του την ευγένεια. Χαίρομαι κι αυτή τή στιγμή που σᾶς μιλάω σ’ αυτή τή γλώσσα».

Άναφέρθηκαν ήδη άπόψεις ποιητών για τή γλώσσα μας, γιατί ή γέννηση και ή λειτουργία της ποίησης γίνεται μέσα άπό τή γλώσσα. «Έλεγα μιᾶ φορά στον Σεφέρη, “Άν δέν ήμουν Έλληνας, πιθανώς δέν θα ήμουν ποιητής”. Κι εκείνος μου άπάντησε: “Μπράβο, και μόνο με αυτό που μου ‘πες με παρηγορείς”», γράφει κάπου ό Έλύτς. Και άλλου συμπληρώνει: «Καμιά γλώσσα δέν διαθέτει μιᾶ τέτοια άπέραντη προοπτική πρὸς τά πίσω και –τό

Ό Έλληνας λοιπόν διαθέτει μιᾶ γλώσσα αίωνων με άδιάσπαστη συνοχή, γλώσσα μοναδική, οικουμενική, με ύψηλή πολιτισμική άξία και προσφορά στην πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας. ‘Η Έλληνική γλώσσα στη μακροαίωνα πορεία της άποταμίευσε όλο τον πολιτισμό του έθνους. Δέν είναι για μᾶς μόνο έκφραστικό όργανο, άλλα και φορέας άκόμη και της έλληνορθόδοξης παράδοσης ή γλώσσα μας ή Έλληνική! Και για νά επιβεβαιώσουμε τή μοναδικότητά της μέσα άπό ίθύνοντα χείλη, άντλοϋμε στοιχεία άπό τό άξιόλογο σημείωμα με τίτλο: «‘Η Έλληνική γλώσσα στην ‘Ιστορία», που συνέταξαν οί κ.κ. Μπαμπινιώτης και Κθαίρης, έπιφανείς καθηγητές των Πανεπιστημίων Άθηνών και Σορβόννης. Είναι συνοδευτικό κείμενο στην πρόταση πρὸς τήν UNESCO, τό όποιο και περιέχεται στην άπόφαση του Έκτελεστικού Συμβουλίου της.

Τέσσερα σημαντικά χαρακτηριστικά συνδυάζει ή Έλληνική μεταξύ των χιλιάδων γλωσσών του κόσμου, έπισημαίνουν οί καθηγητές.

Α. Τά Έλληνικά είναι ή πιὸ μακροχρόνια, άδιάκοπα όμιλούμενη και γραφόμενη γλώσσα στην Εύρώπη.

Β. Ὡς γλῶσσα καθιερώθηκε κατὰ τρόπο μοναδικό, ἐπειδὴ τὴν χρησιμοποίησαν ἀπαράμιλλες ἱστορικές προσωπικότητες τῆς λογοτεχνίας, τῆς ποίησης, τοῦ θεάτρου, τῆς φιλοσοφίας, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ὁ Ὅμηρος, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Ἀρχιμήδης καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Γ. Ἐχει ἐπιδράσει σὲ ὅλες τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες καὶ δι' αὐτῶν εὐρύτερα στὸν κόσμο τῶν γλωσσῶν. Ἐπιπλέον, ἡ ἰδιαίτερη σημασία τῆς ἐλληνικῆς γλῶσσας ἐπιβεβαιώνεται σαφῶς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι διδάσκεται διεθνῶς τόσο στὴν ἀρχαία μορφή της, σὲ ἔδρες Κλασικῶν Σπουδῶν ἀνὰ τὸν κόσμο, ὅσο καὶ στὴ μεσαιωνικὴ (βυζαντινὴ) καὶ στὴ σύγχρονη μορφή της, σὲ ἔδρες Μεσαιωνικῆς καὶ Νέας Ἑλληνικῆς Γλῶσσας παγκοσμίως.

Δ. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ἦταν καὶ παραμένει μέχρι σήμερα ἀνεξάντλητη πηγὴ τῆς διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς ὀρολογίας ἰδιαίτερα στὴν Ἱατρική, καθὼς καὶ στὰ Μαθηματικά, στὴ Φυσική, στὴ Χημεία, στὴ Μηχανική, στὴν Ἀστρονομία, στὴν Κβαντομηχανική, στὶς Κοινωνικὲς καὶ στὶς Ἀνθρωπιστικὲς ἐπιστῆμες.

ποὺ περιλαμβάνουν 105.000.000 λέξεις (σὲ ὅλους τοὺς τύπους λέξεων ποὺ ἐμφανίζονται στὰ κείμενα)» [Ἡ Δράση μας 631 (Ὀκτώβριος 2025), σελ. 25].

Μπροστὰ σὲ τέτοιες διαπιστώσεις γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς γλῶσσας μας, νιώθουμε περήφανοι καὶ δυνατοί, ἐπαναλαμβάνοντας τὴ γνώμη τοῦ ποιητῆ μας Ὀδυσσεά Ἐλύτη: «Ἡ Ἑλλάδα εἶναι φορέας ἑνὸς εἰδικοῦ πολιτισμοῦ καὶ μιᾶς ἑνδοξῆς γλῶσσας»!

Αὐτὴ τὴν ἑνδοξὴ γλῶσσα τῆς παγκόσμιας προσφορᾶς καὶ σημασίας θὰ γιορτάσουν στὶς 9 Φεβρουαρίου οἱ Ἕλληνες, ὅπου γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ

Ὁ Ἕλληνας διαθέτει μιὰ γλῶσσα αἰῶνων μὲ ἀδιάσπαστη συνοχή, γλῶσσα μοναδική, οἰκουμενική, μὲ ὑψηλὴ πολιτισμικὴ ἀξία καὶ προσφορὰ στὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα στὴ μακρά της πορεία τῆς ἀποταμίευσε ὅλο τὸν πολιτισμὸ τοῦ ἔθνους. Δὲν εἶναι γιὰ μᾶς μόνον ἐκφραστικὸ ὄργανο, ἀλλὰ καὶ φορέας ἀκόμη καὶ τῆς ἐλληνορθόδοξης παράδοσης ἢ γλῶσσα μας ἢ ἐλληνική!

Ἐξάλλου, ἐπισημαίνουν οἱ κ.κ. καθηγητές, «Στὴ μετακλασικὴ Ἑλληνιστικὴ περίοδο, ἡ ἐλληνικὴ ὑπῆρξε γιὰ ἕξι ὀλόκληρους αἰῶνες ἢ πρώτη διεθνὴς γλῶσσα συναλλαγῶν πολλῶν ἡδῶν καὶ συγχρόνως γλῶσσα πολιτισμική. Ἡ ἐλληνικὴ ἔλαμψε τὴν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὴ δέχτηκε καὶ τὴν ἀγκάλιασε ὁ ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς (...), τῆς ἔδωσε παγκόσμια διάσταση ἢ γλῶσσα τῶν Εὐαγγελίων, τὴν ἀνακάλυψε καὶ τὴν ἀνέδειξε ἢ Ἀναγέννηση καὶ τὴν ἀξιοποίησε στὸ ἔπακρο ὁ Διαφωτισμὸς». Καὶ μερικὰ ἀριθμητικὰ στοιχεῖα:

«Ὁ ἠλεκτρονικὸς ἠθασαυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Γλῶσσας, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει κείμενα γραμμένα στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἕως τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ 15^{ου} αἰῶνα, ἀριθμεῖ 12.000 ἐλληνικὰ κείμενα τεσσάρων χιλιάδων (4.000) συγγραφέων,

ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου καθιεργοῦνται ἐλληνικὲς σπουδές. Μαθητές, σπουδαστὲς καὶ γονεῖς θὰ εὐαισθητοποιηθοῦν γιὰ τὴν ἀξία τῆς ἐλληνόγλωσσας παιδείας καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἔργο τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ Διονυσίου Σολωμοῦ. Ἰδίως οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς πρέπει νὰ ἐθιστοῦν νὰ μιλοῦν μὲ καμάρι καὶ νὰ γράφουν στὴ γλῶσσα τῶν προγόνων τους. Ἡ γλῶσσα μας εἶναι ὁ ἠθασαυρὸς μας. Ἄς ἀκούσουμε τὸν Σεφέρη τί μᾶς ἐπισημαίνει: «Ὁ Θεὸς μᾶς χάρισε μιὰ γλῶσσα ζωντανή, εὐρωστὴ, πεισματάρη καὶ χαριτωμένη». Καθοῦνται λοιπὸν ὅλοι νὰ συμβάλουν ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του στὴν ἐνίσχυση τῆς ἐλληνοφωνίας, στὴν καθιέρωση τῆς γλῶσσας μας, μὲ τὴ διάδοση τῆς φιλιαναγνωσίας ἀξιόλογων κειμένων καὶ ἄρθρων σὲ ρέουσα, πλούσια ἐλλη-

νική γλώσσα. Υποστηρίζοντας την παρουσία της ελληνικής γλώσσας, επεκτείνουμε την επιρροή της ελληνικής σκέψης, και ενισχύεται η πατρίδα μας.

Οί πνευματικοί άνθρωποι, με την εξαιρετική τους επάρκεια, θα ενθουσιάσουν τη νέα γενιά για τον πολιτισμικό πλοῦτο της ελληνικής γλώσσας και τον ρόλο της ως μητρικής γλώσσας των δυτικών γλωσσών. Με εύρετα χρήση της τεχνολογίας θα εγείρουν τον θαυμασμό των άπανταχού της γῆς Ἑλλήνων για την ιστορία της ελληνικής γλώσσας, την άντοχή της στο πέρασμα των αἰώνων, τη διαχρονία της, τη διαλεκτική ποικιλία της, τη σχέση της με ἄλλες γλώσσες (παλαιότερες και σύγχρονες), τη χρήση ελληνικών ὄρων στους τομείς των Μαθηματικών, της Φυσικής, της Ἱατρικής σὲ ὅλο τον κόσμο. Ἐκατομμύρια ἐπιστημονικοί ὄροι ἔχουν ελληνική προέλευση καί, ὅπως παρατηρεῖ ἡ Ἑλληνίστρια Ζακλίν ντέ Ρομιγύ, «ἀνατρέχουν σὰ Ἑλληνικά, γιά

τους γιά τὴ ρευτεριά, καὶ τραγουδοῦσαν μὲ λόγια φλογερά της γλώσσας μας, γιά νὰ διώξουν τὸ μαράζι της σκληβιάς τους. Ἀνάσαινε ἡ ψυχὴ τους καὶ πολεμοῦσαν γιά τὴ λύτρωση.

Αὐτὴ τὴ γλώσσα μας ὑμνεῖ καὶ ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος, ὅταν σκέπτεται τὴν ἀναχώρησή του γιά τὴν αἰωνιότητα:

*«Ὅταν κάποτε φύγω ἀπὸ τοῦτο
τὸ φῶς θὰ ἐλιχθῶ πρὸς τὰ πάνω
ὅπως ἓνα ρυάκι ποὺ μουρμουρίζει.
Κι ἂν τυχὸν κάπου ἀνάμεσα
στοὺς γαλάζιους διαδρόμους
συναντήσω ἀγγέλους,
θὰ τοὺς μιλήσω ἑλληνικά,
ἐπειδὴ δὲν ξέρουν γλώσσες.
Μιλήνε μεταξύ τους μὲ μουσική».*

Αὐτὴ τὴν ἔνδοξη γλώσσα της παγκόσμιας προσφορᾶς καὶ σημασίας θὰ γιορτάσουν στὶς 9 Φεβρουαρίου οἱ Ἑλληνοί, ὅπου γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα της Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου καθιερβοῦνται ἑλληνικὲς σπουδές. Μαθητές, σπουδαστές καὶ γονεῖς θὰ εὐαισθητοποιηθοῦν γιά τὴν ἀξία της ἑλληνόγλωσσας παιδείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἔργο τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητῆ Διονυσίου Σολωμοῦ. Ἰδίως οἱ Ἑλληνοί της διασπορᾶς πρέπει νὰ ἐθιστοῦν νὰ μιλοῦν μὲ καμάρι καὶ νὰ γράφουν στὴ γλώσσα τῶν προγόνων τους. Ἡ γλώσσα μας εἶναι ὁ θησαυρὸς μας.

νὰ ὀνομάσουν τὶς σύγχρονες ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις (ἀπὸ τὴν εὐθανασία μέχρι τὸν μεταβολισμό), χωρὶς νὰ ἀναφέρουμε τοὺς πυραύλους ἢ τοὺς μεγάλους ἐπιστημονικοὺς στόχους, ποὺ ὀνομάζονται "Ἀριάδνη" ἢ "Ἑρμῆς"».

Ἰδιαίτερα ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἂς νιώσουμε ὅλοι πόσο θεοπρεπὴς καὶ ὑψηλὸς εἶναι ὁ λόγος τῶν ἱερῶν κειμένων καὶ της ὑμνογραφίας μας στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες της ἑλληνορθόδοξης παράδοσής μας. Στὸ ἄκουσμά τους ἀνακινοῦνται τὰ σπλάχνα σὲ ἀνάταση, ἀναπέμποντας εὐχαριστήριες δεήσεις πρὸς τὸν Δημιουργὸ τοῦ σύμπαντος. Κι ὕστερα ἂς πανηγυρίσουν οἱ Πανἑλληνοί στὶς κοινωνικὲς συνάξεις. «Ἄς κρατήσουν οἱ χοροί», καὶ τὰ λεβέντικα τραγούδια ἂς ξεσηκώσουν τὶς καρδιὲς σὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη. Νὰ θυμηθοῦμε πὼς αὐτὴ ἡ γλώσσα μας μὲ τὸν συναισθηματικὸ της φόρτο καὶ τὸν ἐκφραστικὸ της πλοῦτο ξεσήκωνε τοὺς ἀρματολοὺς καὶ κλέφτες στοὺς ἀγῶνες

Ἡ μουσικότητα της ἑλληνικῆς συναγωνίζεται ἐκείνη τοῦ ... σύμπαντος!

Ἄλλὰ καὶ ἡ ποιήτρια Κικὴ Δημουλᾶ μὲ τὴν ποίησή της κάνει τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα νὰ ἀντιστέκεται στὴν καθημερινὴ πενία. Καὶ μᾶς συγκλονίζει ὡς Ἑλληνοί, ὅταν σ' ἓνα ποίημά της ὑποκλίνεται μπροστὰ στὴ γλώσσα μας καὶ μὲ δέος της ὁμολογεῖ :

*«Σὲ προσκυνῶ, γλώσσα, πολλὰ τὰ θαύματά σου (...)
Ἀμέτρητα τὰ θαύματά σου, γλώσσα,
γεννᾶς ἐντὸς μου καὶ ὅλα σου ποῦ νὰ τὰ θυμᾶμαι...».*

ANNA K. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Ἐκείνη τὴ χρονιά στὴ Σύρα (ταπεινὸ ἀφιέρωμα)

Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου μιᾶς φίλης καὶ ἔφτασε στὰ χέρια μου ὡς ἐξομολόγηση καρδιᾶς. Ἐνα μικρὸ καὶ ταπεινὸ ἀφιέρωμα, ποὺ μέσα στὴ σκληρότητα τῆς πραγματικότητας ἀφήνει νὰ ἀναδυθοῦν ἐλπίδες καὶ μηνύματα βαθιὰ ἀνθρώπινα. Πιστεύω πὼς σίγουρα θὰ πάρουμε ἕνα μεγάλο μήνυμα, ἀφοῦ ἕνα πλῆθος ἀγίων καὶ ἀγγέλων προστατεύουν τὴν πατρίδα μας.

Σὲ γνωρίσαμε τότε, πρὶν ἀπὸ χρόνια, στὴ Σύρα. Τότε ποῦ, πληγωμένοι καὶ κουρασμένοι ἀπὸ σκληρὴ δοκιμασία τῆς ζωῆς, εἶπαμε νὰ ξαποστάσουμε γιὰ λίγὸ ἐδῶ, νὰ πάρουμε ἀνάσες παρηγοριᾶς, νὰ μπαλῶσουμε τὰ ξεσκισμένα τῆς ψυχῆς μας ποδήματα.

Καὶ βρέθηκες μπροστὰ μας ἐσύ, ποὺ ἀπῆλθες χέρι καρδιᾶς στοργικό, ποὺ μᾶς πρόσφερε ψωμί καὶ νερὸ γιὰ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα τῆς ψυχῆς μας. Ποῦ μᾶς ἔδωσες ἐλπίδα, κουράγιο καὶ δύναμη.

Καὶ βρέθηκες ἐσύ, ποὺ μᾶς διαβεβαίωσες πὼς τὸ μονάκριβο παιδί μας δὲν πέθανε, ἀλλὰ ζεῖ. Ζεῖ

καὶ ὑπάρχει στὴν αἰωνιότητα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀγγέλους, ποὺ ὑμνοῦν τὸν Θεό.

Καὶ σὲ πιστέψαμε. Ἦσουν τόσο ἀληθινός. Καὶ πήραμε δύναμη ἀπὸ τὰ λόγια σου. Ἦσουν τόσο δυνατός.

Ἀλήθεια, ποιὸς νὰ μᾶς τὸ ἔλεγε τότε πὼς σὲ ἐσένα, ποὺ ὁ Θεὸς ἔστειλε στὸ δρόμο μας, ἔμελλε νὰ ἀκουμπήσουμε ὅλο τὸ φορτίο τῆς ψυχῆς μας, ὅλο τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη μας... Ἐκεῖνες τὶς δύσκολες ὥρες.

Καὶ τὸ ἔκανες μὲ τόση χαρὰ, μὲ τόση ὑπομονὴ καὶ θέληση, σὰ νὰ ἴμαστε δικά σου παιδιά. Ἔτσι νιώθαμε. Ἔτσι μᾶς ἔκανες ἐσὺ νὰ νιώθουμε.

Καὶ ἔγινες ὁ πατέρας μας. Ὁ πραγματικὸς μας πατέρας, ποὺ μοιραζόμασταν μαζὶ χαρὲς καὶ λῦπες, ποὺ εἶχες πάντα μιὰ λύση ἔτοιμη νὰ δώσεις στὸ κάθε πρόβλημά μας.

Καὶ ἦσουν ἐσὺ ἀργότερα ποὺ πρῶτος εὐχήθηκες καὶ εὐλόγησες τὰ ἄλλα παιδιά ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Θεός, ποὺ γέλιασες καὶ ἔπαιξες μαζὶ τους, ποὺ τὰ κράτησες μὲ πατρικὴ στοργὴ στὴν εὐλογημένη ἀγκαλιά σου. Καὶ ἦσουν ἐσὺ ποὺ τοὺς χάρισες,

μαζί με τὰ πρῶτα παιχνίδια τους, τὰ πρῶτα ζεστά χαμόγελά σου.

Πατέρα Γρηγόριε. Λένε συνήθως σ' ἐκείνους που φεύγουν λόγια ὅπως «γίναμε φτωχότεροι» ἢ «ὁ θάνατός σου μᾶς ἄφησε δυσαναπλήρωτο κενό».

“Ὅμως ἐμεῖς, τὰ παιδιά σου, τὰ πνευματικά σου παιδιά, ὅσοι εἶχαμε τὴν τύχη νὰ σὲ γνωρίσουμε καλὰ καὶ νὰ σὲ ἀγαπήσουμε, δὲν θὰ τὸ ποῦμε αὐτό. Δὲν θὰ ποῦμε ποτὲ ὅτι γίναμε φτωχοὶ ἢ φτωχότεροι, γιατί τὸν πλοῦτο τῆς καρδιάς σου που ἀπλόχερα σκόρπισες σὲ ὅσους σὲ πλησίαζαν δὲν μπορεῖ καμία ἐκδημία νὰ μᾶς τὸν ἀφαιρέσει, νὰ μᾶς τὸν πάρει πίσω.

Εἶναι δικός μας καὶ δικός μας γιὰ πάντα θὰ μείνει. Εἶναι δικός μας, καὶ πλούσιοι θὰ νιώθουμε κάθε φορὰ που τὰ λόγια σου καὶ τὶς συμβουλές

Κάποιοι τὸν εἶπαν «ἀδαμάντινο χαρακῆρα», κι ἄλλοι «χρυσό». “Ὅμως ἐμεῖς με ὄλη μας τὴν ψυχὴ θὰ τὸν ποῦμε ἓνα «μικρὸ Χριστό», που σιωπηλὰ καὶ ἀθόρυβα πέρασε ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη ζωὴ στὴν αἰωνιότητα.

“Ἐνα «μικρὸ Χριστό» ἀκτῆμονα, ταπεινὸ καὶ φτωχό, που δὲν ἄφησε γραπτὰ καὶ συγγράμματα· που δὲν σαγήνευσε με λόγους ρητορικούς· ἀλλὰ που ὄλη του ἡ ζωὴ ἦταν μία ρητορεία που βοοῦσε στὰ αὐτὰ τῆς ψυχῆς μας.

Μία ρητορεία καὶ ἓνα σύγγραμμα που ἔχει ἀνεξίτηλα καταγραφεῖ στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων που ἔζησαν κοντὰ του ἐδῶ στὴ γῆ, γιὰ νὰ μεταφερθεῖ ἀργότερα στοὺς τόμους τοῦ οὐρανοῦ καὶ μπρὸς στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων ἐκείνη τὴν ὀρισμένη ὥρα νὰ διαβασεῖ.

“Ὅλη σου ἡ ζωὴ ἓνα κήρυγμα σιωπηλὸ ἦταν καὶ ἓνα παράδειγμα ὀλοφώτεινο. Γι' αὐτὸ τούτη τὴν ὥρα ἄκουσε τὰ λόγια τὰ φτωχὰ τῆς καρδιάς μας καὶ δέξου τα, σὲ παρακαλοῦμε, σὰν ἓνα κεράκι μικρὸ στὴ μνήμη σου τὴν αἰώνια...

σου μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μας –ἐκεῖ που τὶς ἔχουμε φυλάξει – θὰ ἀντλοῦμε.

Τί κι ἂν δὲν σὲ βλέπουμε μετὰ τὴν κοίμησή σου; Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας θὰ σὲ φέρνουν μπροστά μας κάθε φορὰ που ἡ θύμισή μας θὰ σὲ ἀναζητᾷ.

Δυὸ λόγια μόνο. Λόγια φτωχὰ καὶ λίγα, ὅσα τούτη τὴ στιγμή μπορεῖ ἡ καρδιά νὰ ψελλίσει γιὰ ἐκεῖνον τὸν μικρόσωμο, τὸν ταπεινὸ, τὸν ἀθόρυβο, τὸν σιωπηλὸ πνευματικὸ πατέρα, που τὴ ζωὴ του ὀλόκληρη ἀνάηψε στὸ ἱερὸ θυσιαστήριο, ἀλλὰ καὶ στὸ θυσιαστήριο τῆς ζωῆς τοῦ κάθε πονεμένου καὶ κουρασμένου που τὴν πατρικὴ του βοήθεια ζητοῦσε.

Καὶ εἴμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε τούτη τὴ θυσία σου. Κράτησε τόσο πολὺ, ὅσο καὶ οἱ μέρες τῆς ζωῆς του πάνω στὴ γῆ.

Πατέρα Γρηγόριε. Σὲ εὐχαριστοῦμε γι' αὐτὸ που ἤσουν πάνω στὴ γῆ! Σὲ εὐχαριστοῦμε γι' αὐτὰ που δὲν κήρυξες με λόγια, ἀλλὰ στήριξες με ἔργα. Σὲ εὐχαριστοῦμε γι' αὐτὰ που δὲν ἔγραψες με μελάνι πάνω στὸ χαρτί, ἀλλὰ ἔπραξες με ἀγάπη πάνω στὶς πονεμένες ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων.

“Ὅλη σου ἡ ζωὴ ἓνα κήρυγμα σιωπηλὸ ἦταν καὶ ἓνα παράδειγμα ὀλοφώτεινο.

Γι' αὐτὸ τούτη τὴν ὥρα ἄκουσε τὰ λόγια τὰ φτωχὰ τῆς καρδιάς μας καὶ δέξου τα, σὲ παρακαλοῦμε, σὰν ἓνα κεράκι μικρὸ στὴ μνήμη σου τὴν αἰώνια...

ΜΑΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

“Έλα, νὰ πιούμε ἕναν καφέ...”

«Έλα, νὰ πιούμε ἕναν καφέ...», μοῦ ἴπε προχθὲς μιὰ φίλη μου, καὶ νὰ σᾶς πῶ, τὸ χάρηκα καὶ δέχτηκα· γιατί στὶς μέρες μας, δὲν ἔχουμε χρόνο οὔτε γιὰ ἕνα φιλικὸ καφεδάκι. Συνθισμένη ἄρνηση: «Δὲν ἔχω χρόνο... δὲν ἔχω χρόνο...» (κι ἐγὼ μαζί τους). Ὅλοι μας πνιγμένοι καὶ βιαστικοὶ τόσο, ποὺ δὲν δίνουμε χρόνο οὔτε γιὰ ἕνα τηλεφώνημα σὲ συγγενικὸ ἢ φιλικὸ πρόσωπο ποὺ γιορτάζει, καὶ στέλνουμε τὶς εὐχές μας μὲ μήνυμα, καὶ δὲν ἀκοῦμε ἔτσι οὔτε τὴ φωνή του. Καινούργιες συνήθειες μπαίνουν στὴν καθημερινότητά μας, ποὺ φέρνουν ἀλλοτρίους καὶ στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Ἐτσι ὅμως, βρίσκω πὼς πᾶμε σὲ μιὰ ἀποξένωση, σ’ ἕναν ἀτομισμὸ, ποὺ προσωπικὰ δὲν τὸν πάω καθόλου. Γι’ αὐτὸ καὶ χάρηκα ἰδιαίτερα τὸ κάλεσμα γιὰ ἕναν καφέ. Εἶχαμε, ἀλλήλωστε, καιρὸ νὰ βρεθοῦμε ἀπὸ κοντὰ μὲ τὴ φίλη μου. Δὲν εἶχαμε, βέβαια, χαθεῖ· τὰ λέγαμε βιαστικά καὶ σύντομα, ἀλλὰ τὸ νὰ πιεῖς ἕναν καφέ μὲ κάποιο φίλο εἶναι, θαρρῶ, τὸ κάτι ἄλλο. Θὰ μοῦ πεῖτε: Γιατί; Αὐτὸ ρωτῶ καὶ γὼ τὸν ἑαυτὸ μου, ποῦ... ἐνῶ πάλλιν καὶ πολλήκις ἔχω δεχτεῖ κάποιο παρόμοιο κάλεσμα, δὲν ξέρω πὼς, σήμερα ἔπιασα νὰ τὸ ἐπεξεργάζομαι.

Ἀπ’ τὸ ξεκίνημα τῆς μέρας μας –λέω– ἔτσι κι ἀλλοῦς, πίνουμε τὸν «μέλινα ζωμό», μᾶλλον γιὰ νὰ ξυπνήσουμε ἐντελῶς, ὅπως δηλαδὴ βάζουμε βενζίνη στ’ αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ σιγουρέψουμε τὴν κίνησή του· τί τὸ ἰδιαίτερο θὰ μπορούσε νὰ δώσει τὸ «Έλα, νὰ πιούμε ἕναν καφέ»;

Τὸ κάλεσμα ὅμως –σκέπτομαι τώρα– δείχνει πὼς ὁ ἄλλος μᾶς θέλει πιὸ κοντὰ του. Εἶναι σίγουρα μιὰ διάθεση προσέγγισης. Νὰ βρεθοῦμε πιὸ κοντὰ, γιὰ νὰ ποῦμε τὸ κάτι παραπάνω. Ὅ,τι δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε σὲ μιὰ βιαστικὴ τηλεφωνικὴ ἐπικοινωνία. Ἐχω διαπιστώσει, ἀκόμα, πὼς ἕνας φιλικὸς καφὲς καταφέρνει συχνὰ νὰ ξεκλειδώνει τὶς καρδιές. Δὲν ξέρω ἂν σ’ αὐτὸ παίζει κάποιο ρόλο ἢ γιὰ ἕνα μωροδία του. Γιατί μαζί μὲ τὸ ἄρωμά του, βγαίνουν συχνὰ ἀπ’ τὶς καρδιές καὶ στενοχώριες καὶ πίκρες κι ἀδιέξοδες καταστάσεις. Λέμε κι ἀκοῦμε αὐτὸ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, μᾶς δυσκολεύει. Εἶναι μιὰ ἔξοδος ἀπὸ ΕΓΩ καὶ μιὰ προσέγγιση σὲ ΕΣΥ, κι ἡ σχέση γίνεται στενωτέρα. Ἡ καρδιὰ ἀνοίγει στὴ συντροφικότητα. Εἶναι μιὰ κόντρα στὸν ἀτομισμὸ, σὸ «δὲν μὲ νοιάζει παρὰ μόνον ὁ ἑαυτὸς μου, οἱ δικές μου ἔγνοιες, δὲν ἔχω χρόνο γιὰ τίποτ’ ἄλλο...». Ἐτσι, ὅμως, κλωμιάζουν οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις.

Νὰ πῶ, τώρα, πὼς ὅλοι οἱ καφέδες δὲν ἀναδίνουν τὸ ἴδιο ἄρωμα... Συμβαίνει, κάποτε, νὰ μᾶς καλεῖ γιὰ ἕναν καφέ κάποιος ποὺ «δὲν τὸν πᾶμε», καὶ πιθανὸν νὰ λέμε: «Αὐτὸς δὲν μοῦ ταιριάζει». Καὶ πὼς νὰ μᾶς ταιριάζει; Ὡς ἄνθρωποι ἔχουμε, σίγουρα, κοινὰ χαρακτηριστικά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, ἰδιαίτερα, ποὺ διαφοροποιοῦν τὸν ἕναν ἀπ’ τὸν ἄλλο. Αὐτὸς, ὅμως, ὁ ἄλλος εἶναι τόσο σημαντικός, ὅσο εἶμαι κι ἐγὼ. Ἐχει πεῖ γι’ αὐτὸ ὁ Σενέκας: «Ὅσο ἄθλιος κι ἂν εἶναι ἕνας ἄνθρωπος, παραμένει πάντα συνάνθρωπος». Θὰ πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀντιμετωπίζω

τὸν ἄλλιον ὄχι ὡς ἐνόηληση, ἀλλὰ ὡς ἓνα μοναδικὸ πρόσωπο. Σκέπτεται, ἐκφράζεται, συμπεριφέρεται διαφορετικὰ ἀπὸ μὲνα. Κι ἂν στὴν κουβέντα

τοὺς σκέψεις, ἀγωνίες, προβλήματα καὶ προβληματισμούς, νὰ νιώσεις τὴ ζεστασιὰ τῆς συνύπαρξης. Γιὰ μᾶς ἄλλιωστε, τοὺς Ἕλληνας, τὸ κοινὸ τραπέζι

Λέμε κι ἀκοῦμε αὐτὸ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, μᾶς δυσκολεύει. Εἶναι μιὰ ἔξοδος ἀπὸ ΕΓΩ καὶ μιὰ προσέγγιση στὸ ΕΣΥ, κι ἡ σχέση γίνεται στενωτέρη. Ἡ καρδιὰ ἀνοίγει στὴ συντροφικότητα. Εἶναι μιὰ κόντρα στὸν ἀτομισμό, στὸ «δὲν μὲ νοιάζει παρὰ μόνον ὁ ἑαυτός μου, οἱ δικές μου ἔγνοιες, δὲν ἔχω χρόνο γιὰ τίποτ' ἄλλο...». Ἔτσι, ὅμως, κλιωμιάζουν οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις.

μαζί του δὲν τὰ βρίσκω, ἄς ἀποφύγω τὴν ἔνταση, ἀπαντώντας... μ' ἓνα χαμόγελο (αὐτὸ, ἄλλιωστε, πάει σ' ὄλους).

Κάποτε, ὁ καλεστής γιὰ ἓναν καφέ εἶναι ἓνας πονεμένος συνάνθρωπος, ποὺ καλεῖ ἐμᾶς ἀλλὰ καὶ ἄλλους συγγενεῖς καὶ γνώριμους, ὡς συμπάρταση στὴ θλίψη του. Γιατὶ ἡ κοινωνικότητα χαρακτηρίζει τὴν ἀνθρώπιν φύση. Εἶναι ἓνας κοινὸς καφές, ποὺ ἡ λαϊκὴ σοφία τὸν ὀνομάζει «καφὲς τῆς παρηγοριᾶς». Ἡ παρουσία μας ἀνακουφίζει τὸν πληγωμένο ἀπὸ τὴ δοκιμασία συνάνθρωπο, καθὼς νιώθει νὰ μοιραζόμαστε τὴ λύπη του.

Ἡ πρόσκληση, «Ἔλα νὰ φᾶμε», λέγεται, σίγουρα, πιὸ σπάνια, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι –σχεδὸν πάντα– νὰ ἀνανεώνονται οἱ σχέσεις. Ἔχω τσεκάρει ὅτι μετὰ ἀπὸ ἓνα κοινὸ τραπέζι, καθὼς ἀποχωριζόμαστε καὶ ἀποχαιρετιόμαστε, λέμε: «Καὶ νὰ βρισκόμαστε, βρὲ παιδιά... Καὶ νὰ βρισκόμαστε...», ποὺ μεταφράζεται πὼς χαρήκαμε ὅλοι αὐτὴ τὴν ἀντάμωση, πήραμε καὶ δώσαμε συντροφικότητα. Γιατὶ ὅταν λέμε σὲ κάποιους ἢ κάποιον, «Ἔλα νὰ φᾶμε», δὲν εἶναι ἀκριβῶς γιὰ νὰ φᾶμε· εἶναι γιὰ νὰ βρεθοῦμε, νὰ νιώσει ὁ ἄλλος ὅτι τὸν σκεπτόμαστε, τὸν νοιαζόμαστε, τὸν θέλουμε κοντὰ μας. Ἡ κοινὴ τράπεζα εἶναι σίγουρα μέσο ἐπικοινωνίας. Νὰ δεῖς ἀπὸ κοντὰ συγγενεῖς καὶ φίλους, νὰ τοὺς ἀγκαλιάσεις, νὰ τοὺς φιλήσεις, νὰ μοιραστεῖς μαζί

καὶ ἡ φιλόξενη διάθεση εἶναι παράδοση ποὺ χαλάρωσε, ἴσως, ἀπ' ὅταν γίναμε «Εὐρωπαῖοι πολῖτες. Σὲ χαρμόσυνα, ὅμως, καὶ θλιβερὰ γεγονότα, στήνεται πάντα ἓνα κοινὸ τραπέζι, παίρνουμε μέρος στὴ χαρὰ, γιὰ νὰ τὴν περισσέψουμε, καὶ κομματιάσουμε τὴ λύπη, παίρνοντας καθένας ἓνα μέρος της, γιὰ νὰ τὴ λιγοστεύσουμε...

Νομίζω πὼς αὐτὲς οἱ ἀνθρώπινες καὶ φιλικὲς συναντήσεις μποροῦν νὰ κάνουν λίγο πιὸ πέρα καὶ τοὺς ψυχολόγους, καθὼς ἔχουν μπεῖ κι αὐτοὶ γιὰ καλὰ στὴ ζωὴ μας. Καὶ τὸ λέω αὐτό, γιατί ἀκούω συχνὰ τελευταῖα, «Ἔχω ραντεβουὺ μὲ τὸν ψυχολόγο μου». Οἱ ἀλλοθινὲς ἀνθρώπινες σχέσεις εἶναι σίγουρα ἓνα βάλημα... εἶναι ἀλλάτι ποὺ νοστιμίζει τὴν πιεστικὴ μας καθημερινότητα. Νὰ ξέρουμε ὅτι ἡ ψυχικὴ ὑγεία ἔχει σημαντικὴ ἀναφορὰ στὶς καλὲς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Καὶ μιὰ καὶ βρισκόμαστε στὸ ἔμπα μιᾶς καινούργιας χρονιᾶς, ἄς μὴν ποῦμε κι ἐμεῖς, «Ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα», ἀλλὰ ἄς εὐχνηθοῦμε νὰ περισσέψουν οἱ ζεστὲς ἀνθρώπινες σχέσεις μας.

Σὰς κούρασα, ἴσως, μὲ τοὺς προσωπικοὺς στοχασμούς μου. Νὰ πῶ, ὅμως, καὶ τὴ στερνὴ μου ἐπιθυμία· πὼς θά 'θελα νὰ πιῶ ἓναν καφέ μαζί σας!...

ΝΑΥΣΙΚΑ ΙΕΣΣΑΙ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Τὸ πρωτάναμμα τοῦ τζακιοῦ

Ἡ ράχ' ἢ κεῖθε ντούχνιασε, ἀντάριασεν ἢ δῶθε,
μαλώνουνε τὰ σύγνεφα καὶ τὸ 'να διώχνει τ' ἄλλο,
τὰ κυνηγᾶνε οἱ ἄνεμοι, τὰ διώχνουνε οἱ ἀγέρες.
Καλῶς τις, καλῶς ἔφτασαν οἱ πρῶτες βροχοστάθιες,
ἦρθανε πρωτοδρόμισσες καὶ μὲ τὸν ἔρχομό τους
φέρνουν χαμπέρια τοῦ χιονιᾶ, μαντάτα τοῦ χειμῶνα
καὶ πίσω τους, ξοπίσω τους ἴενε καὶ ξαναἴενε
τὰ κρούσταλλα πὼς ἔρχονται, τὰ χιόνια πὼς πηλακώνουν
κι αὐτὰ τὰ πετροχάλαζα καὶ τὰ βαριά κρουσοῦμια
κι οἱ δροσαλίδες τῆς νυχτιᾶς κι οἱ πάχνες τῆς αὐγούηλας.
Στὴ σπιτομάνα ἢ φαμελιὰ μαζώνεται ὅλη ἀπόψε,
ἔδῶ ὁ παππούς, ἔδῶ ἡ βαβὰ, ἔδῶ ὁ γονιὸς κι ἡ μάνα,
ἔδῶ οἱ νυφάδες κι οἱ γαμπροὶ καὶ τὰ παιδόπουλα ὅλα,
σιμὰ, σιμὰ στὴν παρασιτιά, κοντὰ, κοντὰ στὸ τζάκι
κι ἡ γάτα κουλουριάστηκε στὴν παρασιτιά κι ἐκείνη.
– Ἄι, μάργωσα ἢ καψόγρια, μὲ βάρεσε ἢ τσιβούρα,
μ' ἔδειρε κι ὁ καράγυαλλας, τήρα, μοῦ ἀνασκήθη
ἀγάνα τὸ γατσόμαλλο, βελόνα ἢ ἀναμαλλήδα.
– Καλὰ τὸ ἴές, γερόντισσα, καλὰ τὸ κουβεντιάζεις,
σὰν ἀπὸ κοντοκρίθαρο μουστάκ' ἢ τρίχα σου εἶναι!
– Ἀφήνω πιά τὸ ξάγγαντο, τὶ πῆρε τὸ σκοτάδι,
νὰ πιάσω πάω τὴν ἀγκωνή, τὸ τζάκι νὰ ἐτοιμάσω,

ἄναφτο ἀπὸ τὸν περσινὸ χειμῶνα εἶναι τὸ μαῦρο.
 – Χρυσῆ βαβά, χρυσῆ μανιά, χρυσῆ μας καλομάνα,
 παλιὰ ζακόνια ἐσὺ κρατᾷς, ἀντέτια δὲν ἀλλιάζεις,
 ἐσὺ ὅπου πρωτάναψες καὶ πέρυσι τὸ τζάκι,
 πέρυσι, παραπρόπερσι καὶ τὶς χρονιὲς τὶς πίσω,
 πάρε κι ἄναψε τὴ φωτιά σ’ αὐτὴ τὴ σιὰ καὶ φέτο
 κι εὐχὲς μὲ τὸ ἐκατόχρονο γηλυκιὲς τὸ στόμα δῶσ’ μας.
 Μά, πὲς μας, μήνα ξάνοιξες ἂν ἄλλοι ἀνάψαν τζάκια;
 – Ἐψὲς τ’ ἄναψε ἡ Παναϊοῦ τὸ τζάκι τὸ δικό της,
 προψὲς τ’ ἄρχισε ἡ Πινελιά, παραμπροστὰ ἡ Δεσπούλια,
 μέρες ἡ Ἀγγελίω στρώθηκε στὴ φτωχικὴ γωνιά της
 καὶ τῆς μανιᾶς τῆς Νάκαινας ἡ σιὰ σπιθοβολιάει
 κι ὡς πέρα πιὰ τὰ κατοικιά, τὰ σπίτια ἀράδ’ ἀράδα
 τὰ τζάκια καὶν’ κι ὁ μπουχαρῆς καπνολογαίει ἀπ’ ὄξω
 καὶ ἡ καπνούρα διαλαλεῖ καὶ μαρτυροῦ καὶ λῆει
 τὸ μάζωμα τοῦ σπιτικοῦ κοντὰ στὸ φωτογόνι.
 Ἄκου καὶ τὸ φτωχὸ πουλί, τὸν καλογιάννο αὐτιάσου,
 στὸ φράχτη τῆς αὐλῆς λαλεῖ, χινόπωρο, λῆει, ἦρθε,
 σκούζει καὶ ψάχνει γιὰ νὰ βρεῖ γωνιά, γιὰ νὰ κουρνιάσει,
 γρικιοῦνται λίγκων οὐρλιαχτά, δίνουν κι αὐτοὶ καβούλι,
 νὰ σμίξουν, παγανιά νὰ βγοῦν, σημάδι πὼς σουρπώνει.
 Βαρεῖ ὁ γέρος τὸν πριόβολο καὶ ματαδευτερώνει
 καὶ μὲ τὴ σπιθα τὴ λιανὴ πιὰ πιάνει ἄναμμα ἡ ἴσκα,
 τὴν ἴσκ’ ἀδράχνει ἡ βαβά, βάνει φωτιά στὰ τσάκνα,
 στὰ τσάκνα τὰ λιανότερεμα, στὶς ἄσαρκες βεργουῖτες,
 ὅπου τὰ εὐλόγησε ὁ παπᾶς, τὰ διάβασε ὁ ἀναγνώστης,
 στὸ τζάκι πρωτανάβει τα μὲ τὸ δεξὶ τὸ χέρι,
 μὲ τὸ δεξί, μὲ τὸ καλὸ, μὲ τὸ μαλαματένιο,
 μὲ τ’ ἄξιο χέρι ἀνάβει τα καὶ μὲ τὸ στόμα λῆει.
 – Τήρα μπουμπούνα π’ ἄναψα δῶ ἀπόψε στὸ κονάκι,
 μ’ αὐτὰ τὰ προσανάμματα, μὲ τὶς ἀγκαθαφάνες,
 μὲ τὰ κλαδούρια τὰ ξερὰ καὶ τὰ στεγνὰ τὰ γκριζα!
 Εὐχὲς μὲ τὸ πρωτάναμμα σᾶς εὐχομαι, παιδιὰ μου,
 εὐχὲς καλῆς, ἀγγελικῆς, εὐχὲς τρισαγιασμένες,
 καλόκαυτα τὰ κούτσουρα, καλόκαυτα τὰ ξύλα,
 μὲ τὸ τραγούδι νὰ καοῦν καὶ μὲ χαρὰ καὶ γέλιο,
 νὰ ἔναι τὸ τζάκι ὀλοχρονὶς κατάγιομο ἀπὸ ξύλα,
 νὰ μὴν τοῦ λείπει κάρβουνο, νὰ μὴν τοῦ λείπει ἀνθράκι,
 νὰ μπεῖ ὁ χειμῶνας καὶ νὰ βγεῖ ζεστὸς στὸ σπιτικό μας.
 – Καλὰ ξεχειμωνιάσματα, βαβά, ὁ Θεὸς νὰ δώσει,
 καλὰ νυχτέρια καὶ καλὰ στὸ τζάκι παραμύθια,
 νὰ ἔναι τὰ χρόνια σου πολλὰ, νὰ ζεῖς, νὰ τὰ χιλιιάσεις
 καὶ νὰ μᾶς πεῖς τέτοιες εὐχὲς, σὰ φέτο, καὶ τοῦ χρόνου,
 τοῦ χρόνου δίπλα στὴ φωτιά, τοῦ χρόνου πλιά στὸ τζάκι,
 στὸ τζάκι, στὸ παράτζακο, κοντὰ στὸ παραγόνι.
 Πάλι κληριά πετᾷ ἡ βαβὰ καὶ τὴ φωτιά ταῖζει,
 τ’ ἔχει ἀνοιχτὸ τὸ στόμα της, εἶναι ἄπατ’ ἡ κοιλιὰ της.
 – Κάψε τα, ἀφέντρα, κάψε τα, μόνο ὅσε ξύλα κιόθλας,
 νὰ ἔχουμε καὶ γι’ ἀργότερα, μακρὺ ἔναι τὸ νυχτέρι.
 – Νὰ ἔναι ἡ τρακάδα ὄξω καλὰ, θὰ καίω ὄλο τὸ χειμῶνα,
 κι αὐτήνη δὲ θὰ σώνεται, καλὰ νὰ ἔναι κι ὁ λόγγος.
 Ἀπόψε, στὸ πρωτάναμμα, θὰ παρακάψω ξύλα,
 ἀπόψε δὲ θὰ φύγουμε καὶ δὲ θὰ σκορπιστοῦμε,

τὰ ξύλλα, ὡς τὰ χαράματα, ἂν δὲν τὰ κάψουμε ὄλα!
Νά 'ναι καλὰ ὁ γέρος μου, σὰν πάει στὸ λόγγο ξέρει,
ξέρει τί ξύλλα κόβει αὐτός, ἕνα-ἕνα τὰ διαλέει,
γιὰ τὴ βραδιὰ τὴ σημερινή, χαρὰν ἔχουμε ἀπόψε
καὶ τοῦ τζακιουῦ πρωτάναμμα, χλωρὰ δὲν κόβει ξύλλα,
κόβει ξεράκες, ποὺ 'καψε τ' ἀστροπελέκι, παίρνει
ὀλόστεγγ' ἀγριοπούρναρα, γκρέμια παλιὰ ρουπάκια,
μὲ μούσκληα ὀλοτριγύρα τους, ν' ἀρπάζουν μὲ τὴ φιλόγα,
κουφαλισμένα ἔλλατα, κρانيὲς ἀπεθαμένες,
ροτσόκια ἐδῶ ποὺ γείρανε, ποὺ τὰ 'βρε γερατίκι,
κοτσίκια ἐκεῖ ἀνεμόδαρτα καὶ ξεμασχαλιασμένα,
ἀλλοῦ φιλιύκια, ἀλλοῦ ἀγλιανιές, ἀγρίλια, σταυροκλήρια,
χοντρὲς φουρκάτες κι ἔρημες, φουρκάτες ξεκλιωνιάρες
καὶ γαύρους, ποὺ δὲ φώλιασαν στὰ σπλιάχνα τους βρωμοῦσες.
'Ο γέρος μου ἔχει μέσα του χωριάτικο μεράκι,
ἀπ' ἀγριοπούλια ἄδειες φωλιές σὲ κούφια δέντρα βρίσκει,
τὰ δέντρα εἶναι γιὰ πύρωμα, οἱ κούρνιες γιὰ παιχνίδι,
νὰ παίξουν τὰ παράγγονα, τ' ἀγγόνια νὰ χαροῦνε,
στ' ἀποψινὸ πρωτάναμμα, σιμὰ στὸν πυρομάχο.
Μὰ ὅπου σμάρια σὲ κήρινες, μελίσσια σὲ κουφάτες,
ἐκεῖ τὴ λιάτα δὲ βαρεῖ, τσεκούρι δὲ σηκώνει,
μόν' παίρνει καμιὰ δαχτυλιὰ καὶ γεύεται τὸ μέλι,
νὰ μοιλογαίε στοὺς σπιτιακοὺς καὶ στοὺς μουσαφραίους
τὸ μέλι, τὸ ἀγριόμελο, πόσο κατάγλυκο εἶναι.
Στὸ τζάκι αὐτοῖνοι κάθονται, στὸ τζάκι νυχτερεύουν
καὶ μὲ τὸ φῶς του τοὺς φωτᾷ λιχνάρι κρεμασμένο,
ποὺ πότε-πότε τρεμουλιᾷ καὶ πότε-πότε ἀνάβει.
'Ενας φέρνει χοντρή ταγή, τὸ τζάκι γιὰ νὰ φάει,
δεξιὰ σωριάζει κούτσουρα, ζερβὰ στιβάζει σχίζες,
ἀπὸ βοϊδόκι κούτσουρα καὶ σχίζες ἀπὸ κέδρο,
καὶ στρώνονται ὄλοι ὀλόγυρα, τὸν κέδρο ἕνας φυσάει,
νὰ φρογκαλιάσει γλήγορα, κάποιος ἰλέει νὰ σωπάσουν
ν' ἀκούσουν πῶς τὸ κόκκινο δαυλι τριζοβολιὰει
καὶ πῶς μακραίν' ἡ φιλόγα του ἡ φιλιάρ' ἴσια πέρα
κι ἀγάλια-ἀγάλια ξεψυχᾷ, ἐδῶθε ἄλλιος ἀρχίζει
καὶ παραμύθι μοιλογᾷ κι οἱ γύρα τὸν ἀκοῦνε
καὶ χairoνται τὴ μοιλογή, τραβᾷ κείθε ἄλλιος θράκα
καὶ ψένει ἀφρατοκύδωνα καὶ κάστανα μεγάλια,
ἀνασυμπᾷ ἄλλιος τὴ φωτιά, καινούργια ξύλλα ρίχνει,
ἄλλιος μὲς στὴ θρακόβολη καὶ στὴν ψιλιὴ τὴ σπούρη
πετάει καλαμποκόσπειρα καὶ ψένει παπαδέλιες
κι ἀνοίγουν, σὰν φακιόλια, αὐτές, σὰν κάτασπρες μαντίτες,
ὅπου φορᾶνε οἱ κορασιές, ψένει ἀκόμα καψάτες
κι ἀπλιώνει γύρα-ὀλόγυρα καὶ δίνει καὶ μοιράζει,
μὲ διάγγι, μὲ παλιὸ κρασί, κρασόβρεμα νὰ κάνουν,
κι ἕνας ἀπ' ὄλους σπλιαχνικὸς καὶ πονεσιάρης ἕνας,
πόντζι βράζει γιὰ τὴ βαβὰ, πόντζι καὶ γιὰ τὸ γέρο,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ σπλιάχνα τους, μὲ τὸ ξυθάλι ἄλλιος
βγάνει παρόξω ἀνθρακιά, γιὰ νὰ πυρώνονται ὄλοι.
– Μέριασε, βάβω, μέριασε, πετάχτη σκαλιγκήθηρα,
καὶ τὴ μαλιλίνα σοῦ 'καψε, τὰ μάλιλινα τσουράπια.
– Τήρα κι ἐσὺ τὴ ράχη σου καὶ τὸ πανώρουχό σου,
σοῦ τ' ἀπρολόγησε ἡ φωτιά, τὸ μάτι δὲ γνωρίζει

ἂν ἀπ' τὰ πουργαρόφυλλα στάχτ' εἶναι ἢ τοῦφες χιόνι.
 – Ἀλήργ' - ἀλήργα ἐσεῖς, παιδιά, ἀπ' τῆ φωτιά μακριάθε,
 μὴ βγάνετε στὰ πόδια σας παρδαλοκαψαλήθρες.
 – Γριά μου, ταίρι μου παλιὸ καὶ ταίρι τῆς ζωῆς μου,
 ἐσὺ ξέρεις τὰ ξύλα μας, τί καῖμε τοὺς χειμῶνες,
 γιὰ ρίξε τὴ βελανιδιά, τὸ γέρικο τὸ τσέρνο,
 πού 'χει τὶς βελανόκουπες μακριές καὶ μουστακάτες,
 μαλῶνει μὲ τὰ ἔλλατα, χαλάει τοὺς ἐλλατιάδες,
 τώρα θὰ τὸ χαλάσουμε κι ἐμεῖς μέσα στὸ τζάκι
 καὶ τὰ ξανθὰ τὰ γένια του θὰ κάψουμε κι ἐκεῖνα.
 Τώρα φέρε, συγκόρμισσα, τοῦ πουργαριοῦ τὴ φούντα,
 μὲ τὰ χλωρὰ τὰ φύλλα τῆς τ' ἀγκαθογυρισμένα.
 Τὴν κλῆρα πιάνει ὁ γέροντας, τὴ φούντα παίρνει ὁ ἀφέντης,
 τὴ νιόκοπη, τὴν πράσινη καὶ στὴ φωτιά τὴ ρίχνει,
 ἀράζ' ἢ φούντα στὴ θρακιά καὶ τὰ χλωρὰ τὰ φύλλα,
 καθὼς οἱ φλόγες οἱ πυρὲς τὰ κροῦνε, τ' ἀναγλείφουν,
 ἀναπηδᾶν, τινάζονται καὶ σκᾶν' καὶ προτσαλιᾶνε,
 κι ἕναν πασίχαρο σκοπὸ σκορπολογοῦν τριγύρα
 κι ἐκεῖ πού κατακάθονται οἱ κρότοι ἀπ' τὸ πουργάρι,
 μ' ἄλλη καινούργια ὁ γέροντας κλαδούρα δευτερώνει,
 τὸν κέδρο ρίχνει καὶ βροντᾷ, χαλάει κι αὐτὸς τὸν κόσμο.
 Χαίρεται τὴν πρωτόειδωτη φωτιὰν ὅλο τὸ σπίτι,
 χαίρεται καὶ τὴ ζεστασιά, τὴ βραδινὴ μοιπάδα.
 Κάποτε ἢ γάτα σκῶνεται, κάποτε ρουθουνίζει,
 κάποτε κανέν' ἄστραμμα διασχίζει τὸ σκοτάδι
 καὶ μπουμπουνίζει ὁ οὐρανός, λαλεῖ στὸ λιθοσῶρι
 ἢ κουκουβάγια πού καὶ πού, τὸ ταίρι τῆς καλῶντας
 κι ἄλλοτε καὶ κάνα σκυλὶ γαυγίζει ὄξω τὴ νύχτα.
 Ὁρέ, φωτιά, ἢ ἀβάσταγη, τρανὴ στὸ τζάκι ἀπόψε,
 ἀπόψε τὸ πρωτάναμμα, πού ξεκινᾷ ὁ χειμῶνας,
 θὰ μελετιέται στὰ χωριά, θ' ἀκούγεται στὴ χώρα
 καὶ θὲ νὰ κουβεντιάζεται σ' ὅλα τὰ βιλαέτια.
 Γλυκὰ πού 'ναι τὰ κάστανα τὸ βράδυ, πηλαὶ στὸ τζάκι,
 γλυκὸ τὸ πόντζι καὶ γλυκὸ κι αὐτὸ τὸ ραφομπούκι,
 μ' ἄκόμα πιὸ πανέμνοστα τὰ γεροντόλογα εἶναι,
 μὲ τὸ τραγούδι τῆς βροχῆς, πού τραγουδᾷ, ὅπως στάζει
 ἀπ' τὴν ἀστρέχα σοῦ σπιτιοῦ κι ἀπ' τῆς σκεπῆς τὸ σιάχο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔ. ΣΑΝΤΑΡΜΗΣ

Γλωσσάρι

ἀθάσκαγη, ἢ = αὐτὴ πού δὲν τὴν πιάνει ἢ βασκανία, ἀμάτιαστη.

ἀγάνα, ἢ = ἡ καθεμιὰ βελόνα ἀπὸ τὸ στάχυ τοῦ σιταριοῦ, ἢ ἀγκίδα τοῦ ψαριοῦ.

ἀγκαθαφάνα, ἢ = θάμνος τουφωτός, κοντός, ἡμισφαιρικός, μὲ ψιλὲς βελόνες, κατάλληλος γιὰ σάρωθρα καὶ γιὰ φράξιμο αὐλῶν καὶ κήπων, ἀχινοπόδα, ποτῆριο τὸ ἀκανθῶδες.

ἀγκωνή, ἢ = ἡ γωνιὰ κοντὰ στὸ τζάκι.

ἀγλιανιά, ἢ = δασικὸ δένδρο.

ἀγριλί, τό = θάμνος ἢ καὶ δένδρο μὲ σκληρὸ καὶ συμπαγὲς ξύλο, ἔχει αὐγόσχημα, γαλιανὰ φύλλα, αὐτοφυτρῶνει στὶς κατώτερες ζῶνες τῶν βουνῶν καὶ στὶς ἀκρογιαλιές, πικρολία, κόστικος.

ἀδράχνω = πιάνω γερά.

ἀλάργα, ἐπίρρ. = μακριά.

ἀναγνώστης, ὁ = αὐτὸς ποὺ διαβάζει κάτι, βοηθὸς τοῦ ἱερέα στὰ ἀναγνώσματα.

ἀναμαλλήδιδα, ἡ = τὸ μικρὸ χνουδί τοῦ προσώπου τοῦ νέου ἀνθρώπου, ξωμαλλίδι, κροκίδα, κλωστήσσα.

ἀνασυμπῶ = ἀνακατεύω τὰ ξύλα στὴ φωτιά νὰ ζωηρέψει, συνδαυλιζῶ.

ἀνθρακιά, ἡ = σωρὸς ἀπὸ ἀναμμένα κάρβουνα, θρακιά.

ἀνταριάζω = γεμίζω ἀπὸ ἀντάρα, καταχνιάζω, προκαλῶ ἀναστάτωση.

ἀντέτι, τό = ἔθιμο, συνήθεια.

ἄστραμμα, τό = ξαφνικὴ καὶ φωτεινὴ λάμψη.

ἀσπρέχα, ἡ = τὸ γέισο τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' ὅπου στάζουν τὰ βροχόνερα, σιάχος, ξεστόχι, σταλιάχτρα.

αὐτιάζω = στήνω αὐτὶ καὶ ἀκούω, ἀφουγκράζομαι.

βαθά, ἡ = γιαγιά, βάβω, μανιά, νόνα.

βελανιδιά, ἡ = τὸ δέντρο δρῦς.

βελανόκουπα, ἡ = μικρὴ κούπα, σὰν δαχτυλήθρα, ποὺ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς βελανιδιάς.

βιλαέτι, τό = μεγάλη διοικητικὴ περιοχὴ, ἐπικράτεια.

βοϊδόκι, τό = εἶδος βελανιδιάς μὲ μεγάλα πηλατιὰ φύλλα, πηλατίσσα, πηλατοκλήρι, γρανίτσα, ὀνομάσθηκε βοϊδόκι, ἐπειδὴ τὰ φύλλα του τὰ τρῶνε τὰ βόδια.

βρωμοῦσα, ἡ = δενδρόβιο μυρμήγκι, μικρὸ καὶ μαῦρο, τὸ δέριμα του μυρίζει, γι' αὐτὸ λέγεται βρωμοῦσα.

γασόμαλλο, τό = κοντὸ μαλλί καὶ ἰδίως τῆς γάτας.

γαῦρος, ὁ = δένδρο φυλλοβόλο, ὄχι πολλὴ ψηλὸ, ἡ φύλλα του εἶναι λεῖα, σκουρόγκριζα, ἔχει μεγάλα αὐγολοιδῆ καὶ μυτερὰ φύλλα, πριονωτά, μὲ ἀνάγλυφες τὶς νευρώσεις στὴν κάτω ἐπιφάνεια, τὸ σκληρὸ καὶ λευκὸ ξύλο του εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐργαλείων, τὸ δὲ κάρβουνοῦ του δὲν χονεύει γρήγορα, κάρπινος ὁ βετουλοειδῆς.

γερατίκι, τό = γηρατειά.

γκριζί, τό = κηλιδί, συνθήσως ξερό, στὸ κάτω μέρος τοῦ ἔλατιοῦ, κατάλληλο γιὰ φωτιά, γκριζάρι.

γληνιά, ἡ = θάμνος, ἀλλὰ καὶ δένδρο, ἔχει ἄσπρο ξύλο κι αὐγόσχημα γληνὰ φύλλα, ἀποτελεῖ τροφὴ γιὰ τὰ γίδια, ἀγλαμιά.

γρικῶ = ἀκούω, καταλαβαίνω.

διάγγι, τό = παλιὸ κρασί.

ἐψές, ἐπίρρ. = χθὲς τὸ βράδυ.

ζακόνι, τό = συνήθεια, ἔθιμο.

ζερβά, τά = ἀριστερά, τόποι ποὺ ἔχουν διαρκῶς ἴσκιο, ζουγκλιάρικα ξύλα.

θράκα, ἡ = σωρὸς ἀπὸ ἀναμμένα κάρβουνα, ἀνθρακιά.

ἴσκα, ἡ = ξερὸ κομμάτι μύκητα, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ ἄνναμμα τῆς φωτιάς.

καβούλι, τό = συνθηματικὸ σημάδι συνεννόησης, μὲ τουφέκι, μὲ σφύριγμα, μὲ χουγιατό, μὲ φωτιά, ἀκουστικὴ δηλαδὴ καὶ ὀπτικὴ τηλεγραφία, σύνθημα, συμφωνία, φουμάδα, φρυκτωρία.

καλογιάννος, ὁ = μικρὸ πουλί, μικρότερο ἀπ' τὸ σπουργίτι, ἡ κοιλία του εἶναι λευκὴ, τὸ μέτωπό του καὶ ὁ λαιμὸς του κιτρινοκόκκινα, εἶναι ὁ προάγγελος τοῦ χειμῶνα, ξυπνᾷ πρῶτο ἀπ' τ' ἄλλα πουλιὰ τὸ πρῶτ' καὶ κουνιάζει τὸ βράδυ, τὸ ἀρχαῖο ὄνομά του εἶναι πυρραλίδα, τὸ ἐπιστημονικὸ του ἐρύθακας ἢ πυρρούλλας ἢ πυρρόχρους, λαϊκὰ λέγεται κοκκινολαίμης, κοκκινοστήθης, κοκκινοτραχηλίτσα, κοκκινογούνης, κομπογιάννος, τσιρογιάννης, τσιπουρογιάννης, γυφτούλλα, τάρζιακας.

καλομάνα, ἡ = ἡ μάνα τῆς μάνας, ἡ γιαγιά.

καράγυαλλας, ὁ = παγωμένος βορειοδυτικὸς ἄνεμος, μαΐστροτραμουντάνα, ποὺ καθαρίζει μὲ τὸ φύσημά του τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ τὸν κάνει σὰν γυαλί, καράγυαλλης.

καψάλα (ψωμί), ἡ = φέτα ψωμιοῦ μὲ καψαλισμένη ἐπιφάνεια, θρακόψωμο, φρυγάννα, πυρωμάδα, καπύρα, φρύξα, διπυρίτης.

καψόγρια, ἡ = κακόμοιρη γερόντισσα.

κέδρος, ὁ = θάμνος ἢ δένδρο, ἔχει μυρωδάτο ξύλο, τὰ φύλλα του εἶναι βελονωτά, οἱ καρποὶ του εἶναι μικροὶ καὶ σφαιρικοί, εἶναι κατάλληλος γιὰ περιφράξεις καὶ κατασκευὴ σκευῶν, λόγῳ τῆς ἀντοχῆς του λέγεται καὶ προυτσάλη ἢ πρατσάλη, ἐπειδὴ κάνει χαρακτηριστικὸ κρότο στὶς φλογες τῆς φωτιάς, κέδρος ὁ βελονοφυλλὸς ἢ ἄρκευθος.

κήρινα, ἡ = ξύλινο κιβώτιο ἢ φυσικὸ κοίλιμα σὲ δένδρο ἢ βράχο ἢ εὐρύχωρη φλούδα, ὅπου διαμένουν οἱ μέλισσες καὶ ἐναποθέτουν τὸ μέλι, κυψέλη, κυβέρτι, κουβέλη, κρηνί.

κλαδοῦρι, τό = κλάδος δένδρου, κλήρα.

κονάκι, τό = σπιτί, κατοικία, κατάλυμα.

κοντοκρίθαρo, τό = είδος σιταριοῦ, κατώτερης ποιότητας, με ἀγάνες σκληρές, μακρύτερες τοῦ σιταριοῦ.
κοτσίκι, τό = θάμνος, ἀλλήλ καὶ δένδρο, με στρογγυλά, πηλατιὰ φύλλα καὶ ροζ ἄνθη, πού βγαίνουν πρὶν ἀπ' τὰ φύλλα, ἔχει καφεῖ καρπὸ, κερκίς ἢ κερατοειδής, κουτσουπιὰ, ἀγριοχαρουπιὰ, λιθωριὰ.
κούρνια, ἡ = φωλιά πουλιουῦ, πλεγμένη με χορτάρικια σὲ δένδρο ἢ ἀνάμεσα σὲ χορτάρια τῆς γῆς.
κουρνιάζω = κοιμᾶμαι στὴ φωλιά μου, στὴν κούρνια μου (γιὰ πουλιὰ).
κούτσοῦρο, τό = ὁ χοντρὸς κορμὸς πού ἀπομένει στὴ γῆ, ὕστερ' ἀπ' τὴν κοπὴ τοῦ δένδρου, ἀποκορμιά.
κουφάλα, ἡ = ἀνοιγμα σὲ χοντρὸ κορμὸ δένδρου.
κουφαλισμένο, τό = γέρικο δένδρο πού ἔχει στὸν κορμὸ του μεγάλα ἀνοίγματα καὶ κουφάλες.
κρανιά, ἡ = φυλλοβόλο δένδρο, ἔχει φύλλα χνουδωτὰ στὴν ἐπιφάνεια, τὰ ἄνθη του εἶναι κίτρινα με μυρωδιὰ κα-
 νέλλης, ἔχει σκληρὸ ξύλο, κατάλληλο γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐργαλείων, με τὸν κόκκινο, ξυνόστιφο καρπὸ του
 παρασκευάζεται μαρμελάδα καὶ ποτὸ, τοὺς σκληροτράχηλους τσοπάνηδες τῶν βουνῶν τοὺς λένε κρανιάδες.
κρασόβρεμα, τό = ψωμὶ βρεγμένο με κρασί, χωρὶς νερό, δηλαδὴ ἄκρατο (ἀνόθευτο, καθαρὸ), πού τρώγεται, ἀκρά-
 τισμα, κρασοβούτι, βουκάκραντο, κρασοψιχία, κραστριψάνα, ζούπα.
κρούω = ἀγγίζω.
κρουσοῦμι, τό = προσωνύμιο τοῦ χαλαζιοῦ, πού μοιάζει σὰν τὸ μαρουτόβολο.
λιανή, ἡ = λιεπτή.
λιάτα, ἡ = τσεκούρι γιὰ κοπὴ ξύλων, πού τὸ πηλατὺ στόμα του σχηματίζει γάμμα κεφαλαῖο (Γ).
λιχνάρι, τό = δοχεῖο τσίγγινο, διευρυμένο κάτω, γιὰ τὸ πετρέλαιο, πού ἀπολήγει σὲ λαιμὸ, ὅπου εἶναι τὸ φυτίλι,
 κρεμιέται ψηλὰ στὸ τζάκι, γιὰ νὰ φέγγει.
μαλλίνα, ἡ = μάλλινο γυναικεῖο φουστάνι, χωρὶς μανίκια, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος, δηλαδὴ τὸ κορμὶ ἢ
 κορμὸ ἢ κορμόσταλο, καὶ τὸ κάτω μέρος, τὴν πτυχωτὴ φούστα, πού φθάνει ὡς τὸν ἀστράγαλο, μαλλίνο-
 φούστανο, φανέλα.
μανιά, ἡ = γιαγιά, βαβὰ, βάβω, νόνα.
μαργώνω = κρυώνω, παγώνω ἀπὸ τὸ κρύο.
μεριάζω = κάνω στὴν ἄκρη.
μήνα (ἔρωτηματικὸ μόριο) = μήπως, μὴν τυχόν.
μοιπάδα, ἡ = θαλιπωρή, ζέστη.
μούσκλη, τό = βρύο, πού φυτρώνει σὲ ὑγρὰ καὶ σκιερὰ μέρη, λειχήνα, μούσκουλο, πολυτρίχι, σμάχι.
μουσακάτη, ἡ = ὁ καρπὸς τῆς βελανιδιάς, πού ἔχει στὸ φλοιὸ τοῦ βελανιδιοῦ, στὴν κούπα, τριχοειδεῖς ἴνες.
μπουμπούνα, ἡ = φωτιά με μεγάλη φλόγα, πού θορυβεῖ καὶ μπουμπουνίζει (κάνει μπου μπου).
μπουχαρῆς, ὁ = καπνοδόχος, φουγάρο, καπνολόγος.
ντουχνιάζω = γεμίζω ἀπὸ πυκνὸ καπνὸ, ντουχνιάζει καὶ τὸ βουνό, ὅταν ἔχει ὀμίχλη.
νυχτέρι, τό = ἀγρυπνία ἀπὸ πολλὰ συνήθως ἄτομα, πού κάνουν συνήθως νυχτερινὴ ἐργασία, παρακάθι, ξενύχτι.
ξεκλιωνιάρα, ἡ = αὐτὴ πού ἔχει ἀραιὰ τὰ κληδιά της.
ξεράκα, ἡ = ξερὸ δένδρο ἀπὸ γήρανση ἢ ἀπὸ ἀπανθράκωση ἐξ αἰτίας κεραυνοῦ ἢ πυρκαγιᾶς.
ξυθάλη, τό = σιδερένια μασιὰ, γιὰ τὴ φροντίδα τῆς φωτιᾶς στὸ τζάκι ξεθάλη, σύντραυλο, λιπάτα, πυράγρα.
παγανιά, ἡ = ὀμαδικὸ κυνήγι ἀπὸ πολλὰ ταυτόχρονα σημεία, ἔξοδος ἀγριμοῦ πρὸς ἀναζήτηση τροφῆς.
πανέμνοστο, τό = πεντανόστιμο.
παπαδέλα, ἡ = σπόρος καλαμποκιοῦ, πού ρίχνεται στὴ θράκα καὶ σκάζει καὶ ἀνοίγει, σὰν καρπὸς βαμπακιοῦ ἀπὸ
 τὸν ἥλιο, φακιδόλα, μπαμπούσκα, σκάστρα, πόπ-κόρν.
παραγώνι, τό = ὁ τόπος γύρω ἀπὸ τὸ τζάκι.
παρασιά, ἡ = ὁ κῶρος τοῦ τζακιοῦ μπροστὰ στὴ φωτιά, ποδιά.
παρδαλοκαψηλήθρα, ἡ = ἀπεικόνιση στὰ γυμνὰ πόδια τῶν παιδιῶν, πού κάθονται πηλίσιον καὶ πολλὴ ὥρα στὸ
 ἀναμμένο τζάκι, τὰ ἀπεικονίσματα εἶναι κορδελιωτὰ ἢ ρομβοειδῆ.
πάχνα, ἡ = ἡ δροσιὰ πού κάθεται στὰ φύλλα τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων, τσάφη, ἀσπρόπαχνα.
πετροχάλαζο, τό = κόκκος τοῦ χαλαζιοῦ, πού μοιάζει σὰν πέτρα στρογγυλή.
πανεσιάρης, ὁ = αὐτὸς πού συμπονεῖ τοὺς ἄλλους, εὐσπλαγχνικός.
πόντζι, τό = θερμαντικὸ ἀπὸ βρασμένο κρασί ἢ οὔζο.
πριόβολος, ὁ = κομμάτι ἀπὸ σίδηρο ἢ ἀτσάλι, με τὸ ὁποῖο χτυπιέται ἢ στουρναρόπετρα καὶ με τὶς σπιθες πού πετά-
 γονται ἀνάβει ἢ ἴσκα (βλέπε ἴσκα).
προσάναμμα, τό = φρύγανα ξερὰ πού χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸ ἄναμμα τῆς φωτιᾶς.
προυτσαλῶ = κάνω θόρυβο, ὅπως τὸ φρούμασμα ἀπὸ τὰ ρουθούνια τοῦ τραγιοῦ πού εἶναι σὲ ὄργανο.

πρωτάναμμα, τό = όταν το φθινόπωρο αναβόταν το τζάκι, για πρώτη φορά, την τρέχουσα χρονιά, με τον χειμώνα που έμπαινε, γινόταν στη δυτική Φθιώτιδα, ειδική τελετουργία φωτιάς. Ή οικοδέσποινα, συνήθως ή μεγαλύτερη σε ηλικία της οικογένειας γυναίκα, ή γιαγιά, άναβε το τζάκι. Τα ύλικα του ανάμματος ήταν 3 ξυλάκια, που είχαν πάει και αφέθηκαν πίσω σε κάποια εικόνα της εκκλησίας, να εύλογηθούν για τρεις συνεχόμενες Κυριακές. Άλλο στοιχείο ήταν 3 διαφορετικοί σπόροι από σιτάρι, καλαμπόκι και ρεβύθι ή από άλλο είδος καρπού, επειδή, σε λίγο, άρχιζε ή σπορά των χωραφιών.

Πλησίαζε ή γιαγιά το τζάκι, έχοντας γύρω συγκεντρωμένη την οικογένεια, που ήταν γεμάτη από ευχάριστη άνυπομονησία, έβαζε φωτιά στα 3 λεπτά ξυλαράκια με την ίσκα (ξερό κομμάτι μύκητα), που την πυροδότησε ο πριόβολος (κομμάτι σιδήρου), λέγοντας να εύλογεί ό Θεός την έστία του σπιτιού τον χειμώνα και να μην της λείπει ξύλο. Κατόπιν, έριχναν στην αναμμένη φωτιά τους 3 σπόρους, εύχόμενη πάλη να εύλογεί ό Δημιουργός την πολύσπορη σοδεία του σπιτιού, ακόμα, τέλος, εύχόταν σε όλους να έχουν καλό χειμώνα.

πυρομάχος, ό = τζάκι χωρίς καπνοδόχο στη μέση της βλάχικης άχυρινης καλύβας, το όποιο έχει πλακοστρωμένη βάση και πλαισιώνεται από όρθόπλακες.

ροτσόκι, τό = είδος βελανιδιάς, είναι άμισχη, τὰ φύλλα της έχουν μακρύ κοτσάνι, οί καρποί της, τὰ βελανίδια της δηλαδή, δέν έχουν κοτσάνι και είναι σχεδόν κολλημένα στο κλαδί, έχει το καλύτερο ξύλο, φυλλορροεί άργα τον χειμώνα, λέγεται και κελάι (όμηρικη λέξη), κελαινός (μαύρος).

ρουθουνίζω = αναπνέω με τὰ ρουθούνια.

ρουπάκι, τό = είδος βελανιδιάς, με ώραϊα, μικρά και στενά φύλλα, που έχουν έλαφρό φλούδι στο κάτω μέρος, χνοώδης δρυς, ήμερόδενδρο, ήμεράδι.

ρουφομπούκι, τό = μπουκιά και ρουφηξιά.

σιάχος, ό = τὸ γεῖσος τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ, ἀπ' ὅπου στάζουν τὰ βροχόνερα, άστρέχα, ξεστόχι, σταλιάχτρα.

σκαλιγκήθρα, ή = σπία λεπτή που έκινάσεται άπ' τὰ αναμμένα κάρβουνα, σταχταλήθρα, άνθρακίδα, σπινθήρας.

σκάω = τὸ σκάσιμο τοῦ χλωροῦ φύλλου, όταν καίγεται.

σκεπή, ή = σκέπη κεραμιδοσκεπάστου σπιτιοῦ.

σκούζω = φωνάζω δυνατά, ούρηλιάζω.

σμάρι (έντόμων), τό = σμήνος μελισσών ή πουλιών.

σπιτομάνα, ή = δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ με τὸ τζάκι, ὅπου ή οικογένεια περνά τὸ χειμώνα τις περισσότερες ώρες, χειμωνιάτικο, στατό, φωτάναμμα, φόκος.

σπούρνη, ή = μάζα από ψιλά αναμμένα καρβουνάκια, κόβολη, άνθρακίδα.

σταυροκλήρι, τό = θάμνος, άλλα και δένδρο, έχει μικρά τρίλοβα (τρίλοβος) και σταυρόσχημα (σταυροκλήρι) φύλλα, σφεντάμι, γκρέκιζος.

σιά, ή = τὸ τζάκι.

συγκόρμισσα, ή = ή σύζυγος.

συναγώ, τό = συντροφιά άνθρώπων, συνάθροιση άτομων.

σίζα, ή = κομμάτι ξύλου, κομμένο με τσεκούρι ή σφήνα, άπόσχιμα, σκλημπόσα.

ταγή, ή = τροφή, συνήθως ζώου.

τήρα, ή = βλέμμα, κοίταγμα.

τί, σύνδ. = γιατί, όταν.

τράγια, ή = τραγίσια.

τρακάδα, ή = σωρός από καυσόξυλα, τοποθετημένα με ή χωρίς ευταξία, τὸ ένα επάνω στο άλλο, σίβα, ντούνα.

τσάκνο, τό = μικρό και λεπτό ξυλαράκι, κατάλληλο για προσάναμμα φωτιάς.

τσέρνο, τό = είδος βελανιδιάς, δρυς ή ευθύφλοιος, έχει μακριά και γλωσσοειδή φύλλα, τὰ κύπελλα τών καρπών της (βελανίδια) έχουν λέπια, σὰ μουστάκια, ζεῖ σε ψηλές ζώνες τών δασών, εισχωρεῖ στα έλάτια.

τσιβούρα, ή = παγωνιά, δυνατὸ κρύο.

τσουράπι, τό = κάλτσα μάλλινη, τουσλοούκι.

φακιόλι, τό = κεφαλομάντηλο γυναικειό.

φιληύκι, τό = θάμνος, άλλα και δένδρο, έχει φύλλα σαν τῆς έλιάς, προτιμείται ως τροφή από τὰ γίδια, φιληλυρέα, γλιαντζινιά.

φουρκάλα, ή = διχαλωτὸ κλαδί, φουρκάδα, φούρκα.

φρογκαλιιάζω = άνάβω άπότομα φωτιά με μεγάλη φλόγα.

φωτογώνι, τό = γωνιά κοντὰ στο τζάκι.

χαμπέρι, τό = είδηση, πληροφορία.

χινόπωρος, ό = τὸ φθινόπωρο.

Ἡ μελέτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ τὴ Μεγάλη Τεσσαρακοστή

Μεγάλη Τεσσαρακοστή!... Μία ιδιαίτερα ευλόγημένη περίοδος, ένα μεγάλο δῶρο τοῦ Θεοῦ, πού κατέχει ξεχωριστή θέση στο ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας μας. Περίοδος κατανυκτική καὶ προπαρασκευαστική γιὰ ὅλους μας. Στάδιο πνευματικῶν ἀγώνων καὶ περισυλλογῆς. Μία πορεία μὲ κατάληξη τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Ἑβδομάδα, τὸν Γολγοθᾶ καὶ τὴν Ἀνάσταση! Κατὰ τὴν Ἱερὴ καὶ Ἁγία αὐτὴ περίοδο, λοιπόν, ξεχωριστὴ θέση στὴ θεία ἱατρεία κατέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

Ἡ Ἐκκλησία μας μὲ τὴ λειτουργική της τάξη συμπαρίσταται στὸν δύσκολο ἀλλὰ ὠραῖο αὐτὸ ἀγῶνα τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς. Μᾶς ἐνισχύει, πυκνώνοντας τὶς ἱερὲς ἀκοιλουθίες της, μὲ τοὺς Κατανυκτικοὺς Ἑσπερινούς, τὰ ἀπογεύματα τῶν Κυριακῶν, τὶς Προηγιασμένες Θεῖες Λειτουργίες, τὸ Μεγάλο Ἀπόδειπνο καθημερινά, μὲ τοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας μας κάθε Παρασκευὴ καὶ τὸν Μεγάλο Κανόνα πρὸς τὸ τέλος τῆς ἁγίας αὐτῆς περιόδου. Ἡ τέλεση, ἐπίσης, τῆς Θεῖας Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τὶς πέντε Κυριακὲς τῶν Νηστειῶν, ἡ ὁποία, μὲ τὶς ἐκτενεῖς, ὑπέροχες εὐχὲς

της, συνδυάζει κατὰ θαυμαστὸ τρόπο τὴν κατάνυξη τῆς περιόδου αὐτῆς μὲ τὴ χαρμόσυνη ἀναστάσιμη ἀτμόσφαιρα τῆς ἡμέρας τῆς Κυριακῆς.

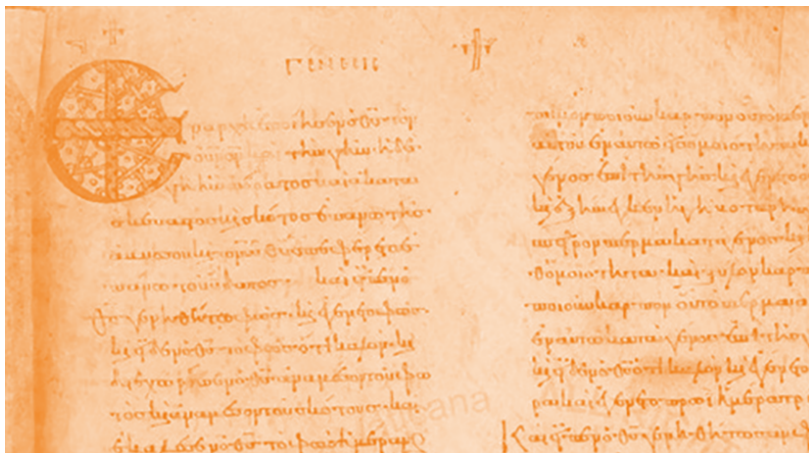
Τὸ μέσον ὅμως μὲ τὸ ὁποῖο πραγματικὰ ἡ Ἐκκλησία μας καθημερινὰ μᾶς ἐνισχύει καὶ μᾶς τροφοδοτεῖ κατὰ τὴν ἁγία αὐτὴ περίοδο εἶναι ἡ εἰσαγωγή στὴ λειτουργικὴ πράξη (Ἑσπερινό, Ἑκτὴ ὥρα) ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ἐμφαση δίνεται κυρίως στὰ βιβλία τῆς *Γενέσεως*, τῶν *Παροιμιῶν*, τοῦ προφήτη *Ἡσαΐα* καὶ φυσικὰ στὸ *Ψαλτήρι*, τὸ ὁποῖο (διαιρούμενο σὲ εἴκοσι Καθίσματα) διαβάζεται συστηματικὰ στὸν Ὅρθρο δύο φορές ὀλοκλήρη μέσα στὴν ἑβδομάδα. Κατὰ τὴ Μεγάλη Ἑβδομάδα, μάλιστα, προστίθενται σημαντικὰ χωρία καὶ ἀπὸ ἄλλα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν *Ἐξοδο*, τὸν *Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ*, τοὺς Προφῆτες *Ἱερεμία*, *Ἰεζεκιήλ* καὶ *Δαυιδ*, τὸν *Σοφονία*, τὸν *Ἰωνᾶ*, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν *Βασιλειῶν* καὶ τοῦ *Ἰώβ*.

Ἄς δοῦμε τώρα συνοπτικὰ τὴ σημασία πού ἔχει γιὰ τὴν πνευματικὴ μας οἰκοδομὴ ἡ μελέτη τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού μὲ τόση σοφία καὶ θεία ἔμπνευση οἱ ἅγιοι Πατέρες ὄρισαν νὰ

διαβάζονται και να μελετώνται κατά την περίοδο αυτή.

Το βιβλίο της *Γενέσεως*, όπως είναι γνωστό, περιλαμβάνει μέσα στα 50 κεφάλαιά του την ιστορία της Δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου, της Πτώσης των Πρωτοπλάστων, και τελικά την υπόσχεση και την αρχή της σωτηρίας μέσα από τη Διαθήκη που συνάπτει ο Θεός με τον εκλεκτό λαό Του. Διαβάζεται καθημερινά στην ακολουθία του Έσπερινού, εκτός Σαββάτου και Κυριακής. Διαβάζεται επίσης και τη Μ. Έβδομάδα. Η Γένεση μεταφέρει τις τρεις βασικές διαστάσεις της πίστεως της Έκκλησίας στον Θεό *ως Δημιουργό, ως Κριτή και ως Σωτήρα*.

Έτσι, τα πρώτα 11 κεφάλαια, όπου εκτίθεται η ιστορία πριν από τους Πατριάρχες (ή ιστορία του Άδάμ, του Νώε και των απογόνων τους), διαβάζονται μέχρι τον Έσπερινό της Παρασκευής της Δ' Έβδομάδος της Μ. Τεσσαρακοστής. Σπουδαία διδάγματα έχουμε να αντλήσουμε από την προσεκτική μελέτη του πρώτου αυτού μέρους της Γενέσεως. Όπως την Πανσοφία και Παντοδυναμία του Θεού-Δημιουργού, τη σημασία της δημιουργίας

από τον κατακλιτισμό του Νώε, την υπακοή του στη θεία εντολή, την ευσέβεια και την άφοσίωση του σ' Αυτόν!

Ένω μελετούμε τις υπόλοιπες εβδομάδες τα άποσπάσματα από τα ἄλλα 39 κεφάλαια, προβάλλουν μπροστά μας η ιστορία και τα μοναδικά πρότυπα των Ἀγίων και Δικαίων Πατριαρχῶν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ και Ἰακώβ, καθὼς και ἐκείνη ἡ σπουδαία μορφή του του Ἰωσήφ του Παγκάλου. Πόση συγκίνηση μᾶς προκαλεῖ ἡ ἄνευ ὄρων πίστη του Ἀβραάμ και ἡ ἀπόλυτη συμμόρφωσή του στο θεῖο θέλημα! Ἡ ἀγαθότητα και ἡ ἀφοσίωση του Ἰσαὰκ στον Θεό, ἡ δυναμικότητα και ἡ γενναιοφροσύνη του Ἰακώβ, ἄλλα και ἡ μεγαλοψυχία και συγχωρητικότητα του Δικαίου Ἰωσήφ!

Μεγάλη Τεσσαρακοστή!... Μιὰ ιδιαίτερα εὐλογημένη περίοδος, ἕνα μεγάλο δῶρο του Θεοῦ, που κατέχει ξεχωριστὴ θέση στο ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας μας. Περίοδος κατανυκτικὴ και προπαρασκευαστικὴ γιὰ ὄλους μας. Στάδιο πνευματικῶν ἀγῶνων και περισυλλογῆς. Μιὰ πορεία με κατάληξη τὴν Ἀγία και Μεγάλη Ἐβδομάδα, τὸν Γολγοθᾶ και τὴν Ἀνάσταση! Κατὰ τὴν Ἱερὴ και Ἀγία αὐτὴ περίοδο, λοιπόν, ξεχωριστὴ θέση στη θεία λατρεία κατέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη.

του ἀνθρώπου «κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν» Θεοῦ, τὴν υπεράβηλησιν ἀγαθότητα του Θεοῦ Πατέρα και τὸ προαιώνιο σχέδιο τῆς ἐνανθρωπήσεως του Θεοῦ Λόγου, του Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὡστε ὁ ἀνθρώπος να φθάσει στο «καθ' ὁμοίωσιν», ἀλλὰ και τὴς ἐπιπτώσεις τῆς παρακοῆς τῶν Πρωτοπλάστων, τὴν ἄκρα συγκατάβαση του Θεοῦ στο σχέδιο τῆς σωτηρίας μας με τὸ «Πρωτευαγγέλιο». Ἐπειτα, πόσα δὲν διδασκόμαστε

Ἄν μελετήσουμε μάλιστα και τὴς προτυπώσεις που υπάρχουν στο βιβλίο τῆς *Γενέσεως*, ὡπως μᾶς τὴς ἐξηγοῦν οἱ ἅγιοι Πατέρες και οἱ θεῖοι Ἑρμηνευτές, σχετικά με τὸ σχέδιο τῆς Θεῆς Ἐνανθρωπήσεως και σωτηρίας μας, δὲν μπορεῖ παρὰ να κατανυγοῦμε και να δοξάσουμε τὸν Θεὸ γιὰ τὴν ἀπέραντη ἀγάπη Του!...

Τὸ βιβλίον τοῦ Ἑσαΐα (8^{ος} αἰ. π. Χ.), ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τέσσερις Μεγάλους Προφῆτες, εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ προφητικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (περιλαμβάνει 66 κεφάλαια) καὶ ἡ ἀνάγνωσή του στὴν περίοδο τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς ἔχει σκοπὸ νὰ ἀποκαλύψει τὸ μέγα μυστήριον τῆς σωτηρίας μας, μέσα ἀπὸ τὰ Πάθη καὶ τὴ Θυσία τοῦ Χριστοῦ. Διαβάζεται στὴν ἀκολουθία τῆς Ἑκτῆς Ὁρας καθημερινά, ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς.

Ὁ μεγαλοφωνότατος αὐτὸς προφήτης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μᾶς ἐμπνέει μὲ τὴ βαθιὰ πίστη καὶ ἀγάπη ποὺ τρέφει πρὸς τὸν Θεό. Μὲ συγκίνηση ἀλλήλα καὶ ἐντυπωσιασμοὸ διαβάζουμε τὸ πῶς ἀξιώνεται, μέσα ἀπὸ θαυμαστὰ ὄραματα, νὰ δεχθεῖ τὴν κλήση καὶ τὴν ἀποστολὴν ποὺ Ἐκεῖνος τοῦ ἀνέθεσε, καὶ νὰ δεῖ τὴν οὐράνια δόξα Του. Μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν ἀγάπη

προσεγγίζοντας, ὅσο μπορούμε, τὰ θεοφώτιστα κείμενα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Προφήτη Ἑσαΐα.

Τέλος τὸ βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν*, ποὺ συγγραφέας του εἶναι ὁ σοφὸς βασιλεὺς Σολομών, εἶναι ἡ ἐπιτομὴ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ τῆς σοφίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 31 κεφάλαια καὶ διαβάζεται τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ στοὺς Ἑσπερινοὺς καθημερινά, ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Μελετώντας τὰ ἐδάφια τῶν *Παροιμιῶν*, βλήπουμε τὴ θεία σοφία ἐφαρμοσμένη στὶς ἐπίγειες συνθήκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἡ σοφία αὐτὴ στηρίζεται στὸν σεβασμὸ πρὸς τὸν Θεό, κατὰ τὸ ἀξίωμα «ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου» (*Παροιμ. Α΄ 7*). Ὅπου ἡ εὐλάβεια, ὁ σεβασμὸς καὶ ὁ «φόβος» τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τρόμος, ἀλλὰ ἡ συνειδητὴ ἐπιθυμία νὰ μὴ Τὸν δυσαρεστήσουμε, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦμε τὶς ἐντολές Του. Εἶναι τόσο παρήγορον τὸ ὅτι συνέχεια ὁ σοφὸς Παροιμιστής

Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ζυμωμένη ὅλη ἡ λατρεία μας, ἡ ὑμνογραφία καὶ αὐτὴ ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας στηρίζεται στὴ διδασκαλία τῶν Προφητῶν (Παλαιὰ Διαθήκη) καὶ τῶν Ἀποστόλων (Καὶνὴ Διαθήκη). Διακηρύσσεται ἔτσι ἡ ἐνότητα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν... οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν» (Περικοπὴ ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

Του πρὸς ὀλόκληρον τὸν κόσμον. Διδασκόμαστε ἐπίσης ἀπὸ τὸ θάρρος καὶ τὴν παρησία ποὺ τὸν διακρίνει, ὅταν ἐλέγχει ἢ συμβουλεύει τοὺς βασιλεῖς τῆς ἐποχῆς του. Οἱ νοουθεσίες του πρὸς τὸν λαὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν σὲ ὧρες δυσκολίας γι' αὐτοὺς εἶναι τόσο διαχρονικῆς, ποὺ καθοδηγοῦν κι ἐμᾶς στὸ νὰ εὐθυγραμμίζουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὲ ὅποιοδῆποτε κόστος.

Μένουμε ἐκθαμβοὶ ἀπὸ τὶς θεῖες ἀποκαλύψεις του, ποὺ ἀναφέρονται στὴ θαυμαστὴ ἐκ Παρθένου Γέννηση τοῦ Σωτῆρα καὶ Λυτρωτῆ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὸ ἀπολυτρωτικὸ Του ἔργο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐντυπωσιαζόμεστε ἀπὸ τὶς ἡλεπομέρειες τῶν προφητειῶν τοῦ Ἑσαΐα –τοῦ «πέμπτου Ἐυαγγελιστῆ», ὅπως δίκαια ὀνομάσθηκε– σχετικὰ μὲ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, τὴ θριαμβευτικὴ Του νίκη ἐπὶ τοῦ θανάτου καὶ τὴ διάδοση τοῦ κηρύγματος τῆς σωτηρίας σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένην. Γενικὰ μεγάλη εἶναι ἡ ὠφέλεια ποὺ θὰ ἀποκομίσουμε,

μᾶς θυμίζει ὅτι αὐτὸς ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ πιστὴ συμμόρφωση μὲ τὸ θέλημά Του ὀδνηεῖ σὲ χαρὰ, μακροζωία καὶ νίκη κατὰ τοῦ κακοῦ.

Νιώθουμε, διαβάζοντας τὰ χωρία τοῦ βιβλίου τῶν *Παροιμιῶν*, σὰν νὰ κάθεται δίπλα μας ὁ σοφὸς Σολομών, ἀλλοτε ὡς δάσκαλος, ἀλλοτε ὡς στοργικὸς πατέρας (μὲ ἐκεῖνον τὸν τρυφερό «Υἱέ...») καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν νοῦ τοῦ Θεοῦ σὲ ζητήματα ὑψηλὰ καὶ εὐγενῆ, ἀλλὰ καὶ σὲ κοινές, συνήθεις, καθημερινές περιστάσεις. Φαίνεται σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει ζήτημα ποὺ νὰ διέφυγε τὴν προσοχὴ τοῦ Σολομώντα. Θέματα σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικὴ συμπεριφορὰ, τὶς σχέσεις τῶν δύο φύλων, τὴ θέση τῆς γυναίκας, τὴν ἐργασία, τὸν πλοῦτον, τὴ φιλιανθρωπία, τὴ φιλοδοξία, τὴν πειθαρχία, τὴν ὑπευθυνότητα, τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, ἀκόμα καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῆς ἀνηθικότητας, εἶναι μέσα σ' αὐτὰ ποὺ καλύπτονται σ' αὐτὴν τὴν πλοῦσια συλλογὴ τῶν σοφῶν λόγων.

ολόγους και Ἱστορικούς τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, τοῦ Γεωργίου Φλωρόφσκυ:

«Ὁ μελετητὴς τῆς κοινῆς λατρείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν παλαιοδιαθηκικῶν ἀναφορῶν, ὑπαινιγμῶν καὶ εἰκόνων μέσα σ' ὅλες τις ἀκολουθίες καὶ τοὺς ὕμνους. Ἡ ἐνότητα τῶν δύο Διαθηκῶν τονίζεται πέρα ὡς πέρα. Βιβλικὲς φράσεις καὶ ιδέες ὑπεραφθονοῦν. Πολλοὶ ὕμνοι δὲν εἶναι παρὰ παραλληλὰς

Μὲ τις ἀναφορὲς αὐτὲς στὰ κείμενα ἐκεῖνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποὺ σχεδὸν σὲ καθημερινὴ βάση ἀκοῦμε τὴν Ἁγία αὐτὴ περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, καταλαβαίνουμε πόση σημασία ἔχει ἡ ἔμφαση ποὺ δίνεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας στὴ βιβλικὴ διάσταση τῆς λατρείας. Πολὺ σωστὰ λέγεται ὅτι «οἱ σαράντα αὐτὲς μέρες εἶναι ἡ ἐπιστροφή τῆς Ἐκκλησίας στὴν πνευματικὴ κατάσταση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στὴν ἐποχὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον».

Αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή εἶναι σὲ ὅλους μας ἀπαραίτητη, γιατί, ἂν καὶ ἀνήκουμε στὴ μετὰ Χριστὸν ἐποχὴ, ἂν καὶ Τὸν γνωρίζουμε καὶ ἔχουμε βαπτιστεῖ στὸ Ὄνομά Του, ὅμως συχνὰ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ Αὐτόν, καθὼς ἡ ρουτίνα τῆς καθημερινότητας μᾶς ἀπορροφᾷ καὶ γινόμαστε χλιαροὶ ἢ ἀτονεῖ ἢ πίστη μας μπροστὰ στὶς δοκιμασίες τῆς ζωῆς. Ἡ σημαντικὴ λοιπὸν θέση ποὺ κατέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη στὴν Ὀρθόδοξη λατρεία πάντοτε, ἀλλὰ κυρίως στὴν περίοδο αὐτὴ, νὰ ξέρομε ὅτι εἶναι ἡ θέση ποὺ αὐτὴ κατεῖχε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἀλλήλωστε, ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ζυμωμένη ὅλη ἡ λατρεία μας, ἡ ὑμνογραφία καὶ αὐτὴ ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία. Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας στηρίζεται στὴ διδασκαλία τῶν Προφητῶν (Παλαιὰ Διαθήκη) καὶ τῶν Ἀποστόλων (Καينὴ Διαθήκη). Διακρύσσεται ἔτσι ἡ ἐνότητα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν... οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν» (Περικοπὴ ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

Κλείνοντας, παραθέτω καὶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον *Θέματα ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιφανεῖς Ρώσους Ὀρθοδόξους Θε-

ὑμνων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀπὸ τὴν ᾠδὴ τοῦ Μωυσέως κατὰ τὴ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης μέχρι τοῦ ὕμνου τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ πατέρα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Στὶς μεγάλες γιορτὲς πολυάριθμοι περικοπὲς ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἐπιλέγονται καὶ διαβάζονται, γιὰ νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ Χριστιανικὴ τελείωση δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ὁλοκληρωσὴ ἐκείνου ποὺ προεικονίστηκε καὶ προεικασθηκε, ἢ ἀκόμα καὶ ἐπὶ λέξει προλήχθηκε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Εἰδικὰ δὲ στὶς ἀκολουθίες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος αὐτὴ ἡ διὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προπαρασκευὴ χρησιμοποιεῖται μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση. Ἡ ὅλη λατρεία βασίζεται πάνω σ' αὐτὴν τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἀληθινὴ Διαθήκη εἶναι πάντοτε μία, ὅτι ὑπῆρχε πλήρης συμφωνία μεταξύ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ἔνα ἀπὸ τὰ πιὸ χτυπητὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ λατρευτικοῦ βιβηλικισμοῦ εἶναι ὁ περίφημος Μέγας Κανὼν τοῦ Ἀνδρέα Κρήτης, ποὺ διαβάζεται στὸ Μεγάλον Ἀπόδειπνο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Εἶναι μιὰ ἐντονη παρότρυνση, μιὰ ἐκκλήση γιὰ μετάνοια, ποὺ γράφτηκε μὲ πραγματικὴ ποιητικὴ ἔμπνευση καὶ στηρίζεται πάνω στὴν Ἁγία Γραφή. Ὅλη ἡ σειρά τῶν ἀμαρτωλῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐκείνων ποὺ μετανόησαν καὶ ἐκείνων ποὺ ἔμειναν ἀμετανόητοι, μνημονεύεται. Μπορεῖ κανεὶς νὰ χαθεῖ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ρέοντα χείμαρρο τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν παραδειγμάτων. Ὑπενθυμίζεται μὲ ἔμφαση ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀνήκει στοὺς Χριστιανούς. Ἐπανεληθμένα καλεῖται κανεὶς νὰ σκεφθῆ αὐτὴ τὴ θαυμαστὴ ἱστορία τῆς θείας καθοδηγήσεως καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ τῶν ἀνθρώπινων σφαλμάτων. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη φυλάγεται ὡς μεγάλος θησαυρός».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΑ ΚΟΤΤΟΜΑΤΗ-ΣΑΡΑΤΣΙΩΤΟΥ

Παρέα με τον έαυτό μου και τις σκέψεις μου

Ο έαυτός μου ήταν χαρούμενος, όταν άκουσε τις σκέψεις μου να του λένε: «Τόσο πολύ τα χάρηκες, που σου 'πεσε το φλουρί της βασιλόπιτας;». Χαμογέλασα και τους απάντησα: «Λίγο τό 'χεις; Ύστερα από πολλά χρόνια μου 'πεσε κι έμένα το φλουρί».

Τώρα θα μου πείτε ότι κάνω σαν παιδί. Ναι, αλήθεια είναι. Όταν μεγαλώσει ο άνθρωπος, χαιρέται και με τα λίγα που του προσφέρει ζωή. «Τότε ως έλπισουμε ότι όλα θα σου πάνε καλά το 2026, που έρχεται», είπαν και γέλασαν οι σκέψεις μου.

Ο Δεκέμβριος, έν συγκρίσει με τον Γενάρη που έακολούθησε, ήταν ήπιος. Τί κρύο φοβερό, που δέν είχαμε συνηθίσει, και τί κακοκαιρία, που είχα καιρό να αντιμετώπισει ανθρωπότητα και συνεχίζεται χωρίς διακοπή. Πολιτικό κρύο και καταστροφές ανυπολόγιστες.

Λένε πως όλα αυτά όφείλονται στις άηθλιστες ένέργειες των ανθρώπων, που δέν ξέρω ποϋ θέλουν να καταλήξουν, ποϋ θέλουν να φτάσουν!!!

Τα παλιά χρόνια ήξερε ο άνθρωπος τί γινόταν μόνο λίγο πιο μακριά από το σπίτι του. Όχι τώρα, που άνοιγει την τηλεόραση και τρελαίνεται με τό τί συμβαίνει παντού στον κόσμο.

Και τότε οι άνθρωποι έλεγαν ότι τό πολύ κρύο σκοτώνει τα μικρόβια, που τώρα δέν ξέρω αν τα μικρόβια σκοτώνονται με τίποτα!!!

«Έ, τί έγινε τώρα», με ρώτησαν οι σκέψεις μου, που τόση ώρα ήταν σιωπηλές. Συνήλθα άπότομα από τη δυστυχία που είχα δεί στην τηλεόραση να πλήττει την ανθρωπότητα, και είχα άρχισει να προσπαθώ να άλλοιάξω τό κλίμα που με είχα τρελάνει. Έκλεισα τα μάτια σ' αυτές, που περίμεναν την αντίδρασή μου, και συνέχισα: «Μά καθώς ο καιρός περνάει πολύ γρήγορα, σε λίγο όλα θα ξεχαστούν, καθώς θα έρθει όμορφη άνοιξη, που θα ξαναφέρει τη ζωή, επειδή όλα περνούν και ξεχνιούνται, γιατί άηθλιώς πως θα μπορούσαν οι άνθρωποι να συνεχίσουν τη ζωή τους...».

Δέν ξέρω αν με όσα άπάντησα στην σκέψεις μας ίκανοποίησα. Πάντως θέλω να πιστεύω, σε έσας τουλάχιστον, καλές μου φίλες, να έδωσα κάποιες αισιόδοξες σκέψεις, με τη σκέψη ότι ή ζωή με την άνοιξη όλα καλύτερα θα τα φέρει, όπως και εύχομαι και σε σάς. Καλή χρονιά!

ΛΙΤΣΑ ΑΠΑΛΑΚΗ

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Παρακαλούμε για την έξόφληση τυχόν έκκρεμων συνδρομων. Η αύξηση του κόστους ταχυδρομησης θα μας υποχρεώσει, προκειμένου να μην αύξήσουμε τό ποσό της έτήσιας συνδρομής, να διακόψουμε συνδρομές με συσσωρευμένες όφειλές.

Η άνανέωση της συνδρομής μπορεί να γίνει με τους έξής τρόπους:

Για συνδρομή Έσωτερικού

α) Με κατάθεση στην τράπεζα Eurobank, στον λογαριασμό που διατηρεί ή Χριστιανική Ένωσις Άκτινων ύπ' άριθμ.: 0026-0201-94-0100366081 (IBAN: GR1102602010000940100366081).

Νά ζητάτε να σημειώνεται ρητώς τό όνοματεπώνυμό σας (και μόνον) στην Αιτιολογία.

β) Στα ΕΛΤΑ με ταχυδρομική έπιταγή στη διεύθυνση του περιοδικού (Καρύτη 14, 105 61 Άθήνα). Προβλέπεται έπιβάρυνση με ταχυδρομικά τέλη.

γ) Στα ΕΛΤΑ με έντυπο ταχυπληρωμής που συναποστέλλεται με τό τελευταίο τεύχος κάθε χρονιάς για όσους έχουν όφειλή.

Σε αυτήν την περίπτωση δέν προβλέπεται έπιβάρυνση με ταχυδρομικά τέλη.

δ) Στα Βιβλιοπωλεία «ΖΩΗ» και συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεία.

ε) Σε κατά τόπους συνεργάτες και αντιπροσώπους, οι όποιοι και θα κόβουν σχετικές άποδείξεις.

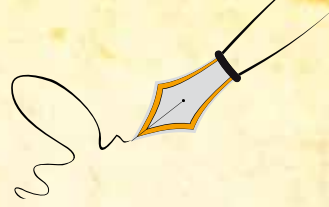
Για συνδρομή Έξωτερικού

Παρακαλούμε μην άποστέλλετε έπιταγές, γιατί άδυνατούμε να τις εισπράξουμε. Η συνδρομή μπορεί να κατατεθεί με τραπεζικό έμβασμα. Τα στοιχεία που θα χρειαστείτε είναι:

- IBAN: GR1102602010000940100366081

- BIC/Swift Code: ERBKGRAA

ΠΡΟΣΟΧΗ! Όταν κατατίθεται ένα ποσό στον τραπεζικό λογαριασμό, χωρίς να άναγράφεται στην Αιτιολογία τό όνοματεπώνυμο του συνδρομητή / της συνδρομητριας (άκόμη και αν άναγράφεται: «Κόσμος της Έλληνίδος συνδρομή 2026» ή ό,τι άλλο), δέν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ποιά συνδρομή άφορā τό συγκεκριμένο ποσό! Άν τυχόν έχετε κάνει κατάθεση, άλλα έχετε άμελήσει να καταγράψετε τα στοιχεία σας στην Αιτιολογία, παρακαλούμε επικοινωνήστε με τα γραφεία του περιοδικού (κατά προτίμηση με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου), για να μας ένημερώσετε και να μπορέσουμε να πιστώσουμε σωστά τό ποσό.

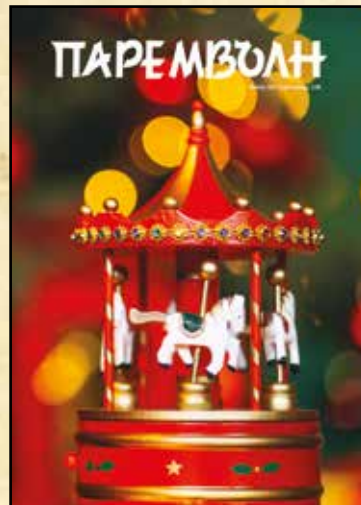

Ή αξίζει νά διαβάσετε

Τό μνηιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό μέ τήν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντά στόν ἑλληνικό λαό.

Τό περιοδικό γιά τήν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καί τήν Τέχνη, μέ τό ἔνδοξο παρελθόν καί τό δυναμικό “παρών” στίς μάχες του κατά τοῦ ὕλισμου καί τῆς ἀπιστίας.

Ένα περιοδικό – πολύτιμος συμπαράστατός γιά ἑκπαιδευτικούς καί γονεῖς.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – μέ τόν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καί τῆ σφραγίδα τῆς πίστες καί τῆς παιδείας.

Τό μνηιαίο παιδικό περιοδικό πού κυκλοφορεῖ ἀπό τό 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιά τὰ Ἑλληνόπουλα.

ΠΑΡΩΡΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠ.ΑΘ
Αριθμός Άδειας
1754

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ»
ΚΑΡΥΤΣΗ 14, Τ.Τ. 10561
ΑΘΗΝΑ

Άξίζει νά διαβάσετε

Τό Όδοιπορικό τῆς Πρόνοιας

Συνεργαζόμενα Χριστιανικά Σωματεία «Ο Άπόστολος Παῦλος»

Έκδόσεις «Δαμασκός»

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ
«Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

ΤΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Η ΚΑΤ' ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΑΣΚΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΜΠΡΑΚΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΑΓΓ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΜΑΛΛΑΜΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»